

KASVATUS.

Nr. 18

2 aastakäik.

OKTOOBER

1920.

A. Albo.

1920 a.

KASVATUSTEADUSLINE AJAKIRI.

EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄALEKANDJA.

TOIMETUS:

J. Annusson, O. J. Kiesel, J. Piiskar, K. Õunapuu,
Hans Roos (peatoimetaja).

Toim. aadress: Pikk tänav nr. 54.

SISU:

1. J. Annusson: Sõnadelt tegudele.
2. I-n: Töökool.
3. H. Gutmann: Töökooli alalt
4. A. Meikop: Puhtus ja ilutunne külas ja koolis.
5. KROONIKA: Vilhelm Vundt, 1832—1920. — Saksamaalt. — Vaikne 35-a. juubel.
6. KIRJANDUSEST: E. Tennmann'i

- „Kirik arenemiskäigul“. — Uued raamatud.
8. ORGANISATSIOONIDE TEATED: Eesti Õpetajate Liidu juhatuse tegevusest. — Eesti Õpetajate Liidu liigetele. — Märkused õpetajaskonna organiseerimistööst alalt. — Harju maakoolide õpetajate III kongress. — Virumaa Õpetajate Liidu peakoosolek.

„Kaswatus“ lugejaile.

Trükitööde hinna järsku tõusu
filmaspidades olid Eesti Spe-
tatajate Liidu juhatus ja „Kas-
watus“ toimetus sunnitud
„Kaswatus“ hinda jällegi
tõstma. 1. novembrist alates
maksab „Kaswatus“ ühik n-r.
18 marka (enne 12 marka),
tellijaile 30 marka (enne 20
marka) kuus. Endistele telli-
jatele, tel tellimisraha dien-
dud, saadetakse ajakirja endise
hinnaga tellimisaja lõpuni.

„Kaswatus“ käesolew n-r.
wiibis ilmumiseiga trükitöö-
liste Staalia streigi tõttu.

„Kaswatus“ talitus.

ILMUS TRÜKIST:

A. KRIMS-KOTKAS

VENE KEELE

LUGEMISE RAAMAT

EESTI KOOLIDELE I.

IV KEELE ÕPPEAUSTA.

Erleri teos „Töökooli alalt“ — illustreeriva näitujena, kuidas üks ehk teine harilik Saksa õpetaja töökooli mõtet teostab. Nagu näha, ei ole siin midagi kättesaamatut. Arusaadav, et ka meil forraga mõtet tema täies ulatuses kehastada ei suudeta.

Loodame, et varsti meie omad õpetajad „Kasvatuse“ weergudel näitama hak-

kanud, kuidas nemad töökooli mõistest aru saavad. Selleks tuleb kohe kahelordises mõttes sõnadelt tööle asuda — esiteks peab platoonilise arvustamise ning unistamise asemel tegelikult uue kooli hingesse tungima, teiseks aga õpetamises uinutava sõnade muu- lina asemel töö tarvitusele võtma.

Töökool.

A. Hergeti järele tõlkinud F. n.

Esteetiline ehk kunstivool kasvatuses, mille ülesandeks on teha lapse hinge vastu- võtlikuks looduses ning kunstis leiduma ilu vastu, kaotas oma tähtsuse, kui töökooli põhi- mõte hakkas kasvatuses mõju avaldama. Paljud esteetilise kasvatuse poolehoidjad said töökooli waimustatud kaitstjateks, kuna mõle- mad woolud oma põhijoontes üksteisega täie- lises kokkukõlas on. Peale selle on aga töö- kooli mõte palju laialisem, nii et ta, muidugi kui temast on õieti aru saadud, eneses juba seda sisaldab, mida kunstikasvatuse kätte saada püüab.

Kõikidest uuenduswooludest, mille poolest meie aja kasvatusteadus nõnda rikas, on töökooli mõte kõige rohkem meeli ärevusse ajanud ja omale poolehoidjaid võitnud, kes mitte ainult sõnade juure ei jäänud, vaid otsetohe mõtte teostamisele asusid. See aga on, nagu teada, alati iga pedagoogilise uuenduse kõige raskem külg. Pedagoogika ajalugu näitab, et nii mõnigi teoreetiliselt suurepära- liselt ülesehitatud süsteem tegelikult läbiwiidav ei olnud, olgu et selle süsteemi looja teda ei suutnud tegelikule alale asetada, või et tema loomisel üleüldse ei olnud tegelik külg arvesse võetud ja tema elluviimine sellepärast sugugi võimaldatud ei olnud. Töökooli põhimõte on aga nii mõnelgi pool juba aastate jookkul heade tagajärgedega kasvatustöö alusets võetud, ja võib märgata, et paljud, kes teoreetiliste oletuste põhjal töökooli vastu mitte väga sõbralikud ei olnud, selle woolu poolehoidjateks muutusid, kui nad tema täie- damaid ehitajaid nende töös nägid. Ka siin avaldab eeskuju suurt mõju. Kui näha, et töökool tõesti koolitöö wiljakaks muudab

Ei aita paljas teadmine — jeda peab ka tarwitada mõistma; ei aita paljas tahtmine, waid peab ka tegema. Goethe
Sõna mõju on nagu teerada meres, teost aga jääb järele sügaw jälg. Schen.

ja et tema teostamine sugugi nõnda raske ei ole, nagu harilikult arvatakse, siis katsutakse ka omas koolis õpetust samale alusele jeda. Et sellega tõesti häid tagajärgi on saavutatud, siis on töökooli mõte isegi paljude maade ametliikude õppekavade peale teatud mõju avaldanud; igasugustes koolitüüpides töö- tarwad filmapaistwad koolimehed püüawad sellest wõttest tõsiselt aru saada ja teda tegelikult ellu wiia.

Millega võib seletada, et nimelt töökool omale nõnda palju waimustatud eestwõitle- jaid on leidnud, kes enesega kõiki ükskõikseid ning wanade radade tallajaid tahawad kaasa kiskuda? Kirjutuslana taga wälja mõeldud ehk mõne pedagoogilise proowireisija wälja pafundatud idee võiks ainult kergeusklikka isikuid kaasa tõmmata, mitte aga aastate jookkul wilunud, tõsiselt mehi oma küttes hoida.

See, mis pedagoogikas nõnda suurt mõju avaldab nagu töökool, peab wäljakaswanud olema meie aja tarwidustest, peab wastama teadusliselt põhjendatud waatele lapse hinge arenemise kohta, peab ka ühtlasi lubama ta- hendada küsimust, mille kallal minewiku kas- watusteadlased asjata waewa nägid.

Seda kõit leiame töökooli juures. Õieti ei taha ta muud midagi, kui kõiki del ala- del õpilase isetegevust läbi wiia, nõnda siis teostada seda, mida kõik tähtsamad kasvatusteadlased on püüdnud kätte saada. Digusega ütleb tähtsam kooliorganisööri ja esiwõitleja töökooli liikumises Dr. Georg Kerschensteiner: „Töökooli mõte on nõnda wana, kui kasvatuseõpetus (Plato). Kuid mõtted muutuwad alles siis elawaks,

kui nad on lõpuni mõeldud, ja kui nad reaalsel, ajandusmõistele vastawal näol oma teostamisvõimaluse katse läbi teevad."

Töökooli mõte ongi praegu nõnda kujel. Missuguse tee ta kasvatusteaduse ajaloos on läbi teinud, sellega tutvustab prof. Dr. E. Burger oma laialise ulatusega töös „Tööpedagoogika“. Ta näitab, et esimest töö hindamist juba Plato juures leida võib ja jälgib siis nõudmist, mida pedagoogid on üles seadnud humanismi ajaft funni meie päevini, olgu see siis ainult kitsamalt käsitöö mõttes ehk õpilaste isetegemuse juhtes üleüldse. Prof. Dr. W. Toischer näitab, et juba 1672. aastal Andreas Neher välja andis õpperaamatu „Kurzer Unterricht von natürlichen Dingen“, mis õige modernisena tundub. Tema kohta ütleb prof. Toischer: „Nõnda on siin tegemist näitliku õpetusega, nimelt looduse asjade ning enese tegemuse abil, õpilaste harjutustega joonis-tamises ning tööriistadega ümberkäimises, ifegi mitmesuguste tööriistade valmistamises; nõnda siis sõna tõsisel mõttes töökool ja mitte teoreetiliselt näidatud, vaid tegelikult vähemalt selle läbi, et tema läbi viimine on käsitatud ühikute näituste maral“.

Sellega oli siis filantroopidel Blasche (1766—1832) ja Heusingeril (1767—1837), keda praeguse tööõpetuse loojaks peetakse, juba eelläija. Blasche pedagoogilistes kirjades leidub palju sarnast, millel veel tänapäev teatud väärtus on; meie ajal õpetatakse loodusteadust tema ettepanekutega kokkukõlas, ja Fröbel, kelle tähtsus töökooli alal tihti tarviliselt ei hinnata, oli mitmeti Blasche mõju all.

Salmann oli oma asutustes, kus Blasche ford töötas, läbi viinud aiatöö, raamatukõitmise, laudsepa töö, klaasilihvimise, papptöö, treimise, kormipunumise, loomarakitamise jne. Ta ütles: „Kas inimese käed ei ole mitte tema suurtegevumad tööriistad? Kas võib uskuda, et vaim võib oma mitmetesifid jõudusid avaldada, kui käed tarvitamiseks kõlbmatuteks on muutunud?“

Fröbel kaitseb sama põhimõtet terve õpetuse jaoks üleüldse, mida praegune töökool tahab läbi viia. Ta ütleb, et õpetamise ülesandeks ei ole mitte teadmiste edasiandmine, vaid teadmiste ning oskuste iseseisvalt omandamisvõime arendamine. Tema lause, „Mida irimene valmistada püüab, seda hakkab ta aru saama“, on alles töökooli poolt õigesti tunnustatud.

Nagu näha, ei ole need püüded, mida praegu „töökooli“ nime all tuntakse, sugugi

uued, iseäranis aga veel siis, kui õpilaste isetegemuse mõistet laialifemas mõttes võtta. Uus on siin ainult, et nüüd see nõudmine on terve tegeliku õppetöö kohta laiendatud ja et siin mitte ainult teoreetiliselt targutamiseega või ühiku õppeainega ei lepita.

Miks leidis töökooli mõte just meie päevil enesele nõnda palju poolehoidjaid? Selleks mõjuvad nii mõnedki põhjused ühifelt kaasa. Nagu teada, nõuab kunstikool kasvatuse elu süvendamist ja püüab selleks inimese loomate (produktiivsete) jõudude eest hoolitseda. Siin käivad kunstikasvatus ja töökool käsikäes, sest nad mõlemad panevad kõige suuremat rõhku isetegemuse peale. Seda näitavad ka mitmed töökooli nimetused, nagu „loom töö“ ja „loom õpetus“.

Nimetatud ajavool, mis nõuab elu süvendamist, on tekkinud vastandiks puhta mõttetöö hindamisele (intellektualismile), mida võib leida iga rahva kultuuri kõrgemal ajajärgul (Ateenas, Roomas, Bütsant'is, meie ajal). Selle süvenemisega käsikäes käib ifiku isearalduste eest hoolitsemise tung, mida jällegi vaadelda võib, kui vastuvoolu meie aja elutingimustele, kus vabrikuning masinatööstuse ajajärgul paljud inimesed ise peaaegu masinateks muutuvad. Sellepärast tahab töökool iga lapse kalduvusi ning jõudusid arendada aidata, ilma et tahaks kõiki ühesugusteks teha, mida üheks meie aja kooli puuduseks peetakse.

Sellega ühenduses seisab ka nõudmine, et ei tohi last pidada „väikeseks täiskasvanuks“, vaid teda tuleb vaadelda kui inimest, kelle oma arenemisastmel, millel on täiesti iseäraline omapära, mida kasvatus peab arvesse võtma. Seda nõudmist on mitmel puhul liialdatud ja lõõhõnadega „lapse õigus“, „lapse aastajada“ ifeloomustatud. Liialduste vastu võitlemises peab aga selle eest hoidma, et asja tõsine ifu kogemata hindamata ei jääks. „Arenemisele vastaval pedagoogikal“ on tingimata õigus, kui ta nõuab, et kasvatanifel ja õpetamifel lapselt nõudagi sarnast ei peaks nõudma, mis tema arenemisastme kohane ei ole. Siin leiab töökool, et puhtvaimline tegemus lapsele kogu ei vasta ja et ei tohi kehalist tegemust hooletusse jätta.

Iseäranis suureks toetajaks töökooli mõtetele on uue hingeteaduse. Käesoleva aja hingeteadlastel on iseäranis Wundt näidanud, et hingeelus mitte ettekujutustel kõige suurem tähtsus ei ole, nagu seda

enne arwati (Herbart), waid tahteilmetel. (Wundt ise nimetab oma waadet wolutaristlikseks). Selge on, et kaswatusteadus, kui ta Wundti hingeteaduse aluseks wõtab, iseäranis suurt rõhku tahetawõime kaswatuse peale peab panema. Wundt laotab tahtelised tegevused tahte liiti — wälis teks, mille tagajärjeks on mingisugune märgataw wälisilma muudatus, ja isemisteks, mis ainult sisemiste läbielamiste peale mõju avaldavad. Sellep. on täiesti hingeteadusega kokkukõlas, kui juurem oja töökooli kaitsjateest wälise tahtelise tegevuse korral (töö igapäewases mõttes, käsitöö) ka isemist, iseisemat waimlist töötamist, isetegevuslist teadmiste läbitöötamist nõuavad. Digusega nimetatakse töökooli mõnikord ka tahtekooliks.

Töö tähtsust tahtewõime kasvatamises hinnates ütleb Foerster: „Kõige tähtsam meetod jaatamaks tahtewõime kasvatamiseks on dieiti juhitud töökaswatus. Tahtewõimet kaswatam on ainult iseloomust inspireeritud töö, nagu mitte iga tööd kui sarnast ei wõi nimetada „jumalateenistuseks“, waid ainult seda tööd, mis nõnda tehakse, et selle läbi see, mis meis on jumaliku, täiussele püüdmine, waimline inimene, nähtawale tuleb.“

Käsitööõpetuse moraalpedagoogilist wäärust toonitab ka New-Yorgi kõlblise kultuuri ühingu ajutaja Dr. Felix Adler. Puhtwaimlise tegevuse juures jääksid ühendusteel peaaegu kehtivate ning tegevusorganide wahel nõnda ütelda umbseks, kuna seda tööd tehes ei ole tarwis karta. Sellepärast on kõlbliselt hoolitusele jäetud laste juures käsitöö mõjul paranemist märgata; selle läbi seatakse ülemal tähendatud ühendus alale, mida terwest tegevusest wõib märgata.

W. Stern juhib oma töös „Die menschliche Persönlichkeit“ tähelepanu spontaanse tegevuse tähtsuse peale isiku arenemises. Spontaanseks nimetab ta sündmust, mille algus on isikus eneses, ja mis on seestpoolt wäljaspöole juhitud. Ta näitab, et spontaanseid sündmusi maailma muudawad ning juhivad. „Maailm ei ole isikule tema enese tehtud tööriist, teiselt poolt ei ole ta aga ka mingisuguse wõõra surwe wõim, mille eest isik peaks ennast muutma. Maailm on tooresaine, millele isik oma otstarbe kujuna annab, isegi peale sunnib. Nõnda on spontaanis isiku enese maksmapanemise awalbus, nagu reaktsioon on enesekaitse abinõu.“ Ka märta-

nise, mõtte, ettefujutuse ning tundeala on spontaanse jaots tegevuse lähtekoht ning tooresaine.

Töökool püüab spontaanisust äratada ja tema eest hoolitseda; ülemisest seletusest on arusaadaw, misjagune tähtsus sellel inimese isiku arenemise kohta on.

Mis puutub eraldi käe tegevusse, siis on siin töökool mitmeti uemalt hingeteadusest toetust leidnud. Ratselised meetodid on selgitanud, et kogu meie waimuelus liikumisetekujutused tähtsat oja mängiwad, ehk neid küll enne sugugi arwesse ei wõetud. Nad aitawad kaasa asotsiatsioonide tekkimisel. Näit. on kõne (teele) õppimiseks peale silma ning kõrwa ka kõneorganide liikumismärke (liigutusmeel) mõõduandew; tal on esimese järgu tähtsus ka ruumi ettefujutuse omandamisel, mida film ükfinda anda ei suuda; ka rõhu, temperatuuri, ning seisju märked (meeled) mängiwad siin tähtsat oja; selle juures on käsi kõige teowõimulisem organ. Sellepärast on asja kompamisil tema tundmaõppimiseks nõnda suur tähtsus.

Et peaaegu kõnekeskus (tsentrum) ja parema käe liikumise keskus oma wahel ligidas ühenduses on, seda näitawad tähelepanetud haigete juures, kelle kõnekeskus wigastatud on. Sarnastele haigetele tuletawad käelliigutused sagdasti ununud sõnu meele. Wõib ka näha, et isegi terwed inimesed, kui neil mõni sõna meele ei tule, ühel ehk teisel wiisil kätt liigutawad. Lapse hingeteadus õpetab, et parema käe tarwitamine 6. ning 7. kuu wanuses areneb, kõne aga palju hiljem. Sellest järeldatakse, et inimese põlwenemisel tema kõnekeskus on eraldunud teda ümbritsewast parema käe liigutuskeskusest. Seda peetakse praegu kõnewigade arstimisel palju rõhkem silmas, kui kaswatusteaduses. Neil lastel, kes oma kõnelemise wõime on kaotanud, katjutakse wastawate pahema käe liigutuste abil luua uut kõnekeskust peaaegu paremas pooles, kus ta pahemkäelastel on; kokutamise ning teiste kõnewigade parandamisel on käeharjutustel suur tähtsus. Nõnda on siis käeasawusel suur mõju kõne arenemise peale.

Siit selgub, et on täiesti digustatud, kui töökool käe tegevusesse rakendamisele joonistamise, woolimise jne. abil tõsist tähelepanu jagab. Meumann rõhutab, et Fröbeli põhimõte: „mida laps waatleb, seda peab ta ka käega tegema“ peale lasteata ka mujal maksaw on; ta näitab, et joonistamine ning woolimine filma niug tähelepanu juurivad punktipealselt asjade wormi, wärwi ning kompamisomadusi juurdlema, et see ühtlasi

ajaliseks asjade sijulise arusaamise (mõistete) kontrolliks on, et tähelepanu pikemalt asjade juures peatab ja mitte ainult lihtike muljega ei lepi.

Praegune hingeteadus seletab, et on inimesi, kes oma vaimilises tegevuses kas täiesti ehk peaaegjaliselt ühe märkamise walla ettekujutusi tarvitavad (nägemis-, kuulmis- ning liikumistüübid). Pärast puhkust tulevad need meelestüübid harva ette, palju sagedamini on nad üksteisega segatud, jüsti mõime isikuid leida, kellel vaimline tegevus ilma motooriliste ettekujutusteta kas juureks raskuks ehk täitsa mõimata on.

Dr. W. A. Lay põhjendab oma pedagoogilistes töödes välise tegevuse kasvatustlikult tähtsust sellega, et vastuvõtte, vaimline ümbertöötamine ning välise tegevus (väljendus, kujutamine) on bioloogiliselt ja psühholoogiliselt üheks ühuseks, ning neid peab ka didaktiliselt ja pedagoogiliselt jarnastena võtma. Waatlemine ja ümbertöötamine on ainult kujutamise abinõuks, väljendus aga on kõigis oma kujudes filmapiltlik wahekorraldus loomine välise ilma tingimustega. Ta nimetab selle waate kohajelt korraldatud kooli tegukoolliks.

Mõnda süs võib kaetegewust, mille wastu töökooli arutamisel kõige rohkem waieldakse, mitmeti põhjendada. Siia võib weel mõndagi juure lisada; iseäranis tuleks rõhutada töö üleüldist tähtsust kaswatuses.

Praegusel ajal on wabrikutööstus peaaegu igal alal koduse tööstuse ära häwitand. Mõne aastakümne eest walmistati kodus nii mõndagi tarbeasja (kettamine, kudumine jne.). Lapsed nägid tööd, kui nad wäikesed olid, aitasid pärast kaasa, kuna jarnaste tööde juures igal perekonna liikmel midagi teha tuli. Selle juures õppisid nad oma käsa tarvitama.

Praegu ei ole sellest enam midagi järele jäänud; kodune käsitöö kahaneb päew päewalt; paljudes suurlinna kodaniku ehk tööliste perekondades ei näe laps kodus isegi toiduwalmistamist. T e w s ütleb: T ö ö n k a s w a n a n o o r s o o w a a t l e m i s p i i r i s t w ä l j a t ö r j u t u d . Ta on kõrgete müüride wahel peidetud, ta on oma ette ilm, kuhu lapse pilt harwa peaseb. Seal korral näeb ta tooresaineid ning walmisprodukte. Inimest töö juures ei näe laps mitte, ja sellega on kõige mõjuwam kaswatusline tegur kõrwaldatud. Meie koi, kes meie peaga ehk käega töötame, oleme kõige suuremad omas töös, awalbame ka

töötades sellepärast kõige suuremat mõju. Tähendatud asjaolu on praeguse aja kaswatuses kõige nõrgem külge. Laps, kes näeb täiskaswanut töötamas, on alati heas koolis, isegi süs kui ta lugemist ja kirjutamist ei õpi. Ta paneb oma nõrgad käed tegevusesse, katsub järele teha, olgu töö juures abiks olles, olgu mänguilm, see on lõpuks üks koi. Järeldamawas mängus saab temast loow teowõimuline inimene.

Ja Franz Hertel, üks neist Saksa koolimeestest, kes töökooli wajaadust ammu tundis ja teda juba üle 20 aasta eest ta praeguses mõistes filmas pidas, kirjutab oma töös „Tööpõhimõtte läbiwõimise wajaadus rahwakoollis“ peale selle, kui ta on jutustanud, kuidas ta lapsena kodus oli tegew olnud.

„Mõnda ei olnud meie ümbruses ühtegi tööriista, mida meie ei mõistnud tarvitada, ühtegi toimetust, mille mõte meile oleks tundmata olnud ja mida meie ei oleks wanelnud lootuses seda warsti ka ise teha. Mõnda oli meil lapsepõlhes kodus täielik õpetus, mis oma juurepäralist mõju meie isiku arenemise peale awalbas. Kõlbline tõsidus, rahuldus, tööroõm ja inimese töö ning wajaadamise mõtte, otstarbe ning wiisi mõistmine sai meile selle läbi omajeks; igasugune lõtwus, weniwus ja lõbutagaajamine sai meile wastumeelseks.

Järguemat arenemist kirjeldades ütleb ta: „Kodune töökoollagunes; isa, õed — wenad, isegi ema — koi kadusid kõrgete wabrikumüüride taha ehk tehnikat wõi kaubabüroode seinte wahel. Kodu kaswatusline mõju kadus.

Kaebused tööta ning ülewaatuseta laste ülewalpidamise üle jahutajid wanemate ning laste armastuse. Aga ta töömaterjal, tööriistad, töötegemine ja töösaadused kadusid kodust kui ka üleaedsete juurest. Wanemate eeskuju, wõistlemine õdede wendade wahel ning koi endise aja ühistöö head küljed ei wõinud areneda. Sellega olid koi jaatamad kaswatuswahendid kadunud, kadunud ka kõlblike arenemise, teadmise ning wõimise allikad.“

„Sagedasti saab suurlinna õpetaja küsimuse peale: mis su isa on? wastuse: tööline. Küsimuse peale, kus isa töötas, wastab weel kaunis suur osa; mis tööd ta aga teeb, selle peale wõiwad ainult mõned üffitud wastata.“ Seda konstateerides nõuab R. M u t h e j i u s tõsiselt, et peaks järele mõeldama, mis see tähendab. „Igapäewane töö on inimesele ükskõikseks saanud, ta ei seo teda enam perekonnaga; mitte ainult, et on katkestatud välise side, waid puudub ka sisemine, waimline, isiklik liitwus inimese ning tema kuisse.

lemises tegevuse järjekindluse abil. Sellepärast peab kasvatujes tegevused valima, mis lapsel arenemisajmetele vastavad, ettevalmistust elu seltskondlikele vastutusele kindlustavad ning last teravale tähelepanemisele ja õigele järeldamisele harjutavad.

Väärtusliku mõtteid avaldab Dewey ka mängu ja töö wahel ning mõlema liitumise kohta. Mäng ei tohiks muutuda mängimiseks, ega töö piinaks; waimutegevuse ideaaliks on waimu waba mäng (arwar mõte, huwi lahendamata küsimuste vastu nende küsimuste eneste pärast) ühenduses mõtetesse süvenemisega. See on sageasti lapse loomulik olek, nagu ta ka ideaalsele kunstnikule omane on.

Dewey peab eraldatud moraalõpetust vähemõjuvaks; kõik koolielu peab järele olema, et ta iseloomu kaswataks. Kool peaks olema vähendatud ühiskond. Iseloomu õpetus on kõlblike kaswatusel hingeteaduslike osa kofkumõte, Dewey peab iseloomu tegevate jõudude süsteemiks. Tema waateid on Kerscheneiner oma töös „Iseloom ja iseloomu kaswatus“ süwendanud ja edasi arendanud.

Kooli kõlblike mõimise mõõdupunktis seab Dewey kolm küsimust; 1. misfugust rõhku pannakse isetegevuse (nii waimlike kui ka kehalise) peale; 2. kuidas on võimaldatud tingimused, mis on tarwilised õigete otsuste tekkimiseks; 3. kuidas kantakse hoolt hinge tundelikkuse ja erutuswõime eest (kunst, kirjandus, ajalugu, õpetaja ning õpilase waheline läbitäimine).

Kui ka Dewey pedagoogilised waated, mis põhjenerwad positivismi ning pragmatismi peal, on üheks sotsiaalpoliitika wäljenduskujuks, kus ühik isik on vähem kui tarwis arwesse mõetud, jiski pakuvad nad meile palju tähelepanemismäärilist. Põhjust sellest ainult tegelikule alale juhitud pedagoogikast wõtta ei teeks kahju meie kaswatuskorraldusele, mis on sageasti ainult ideaalsesse külge sihitud. Dewey waadete üle otsustamisel ei pea unustama, et ta oma pedagoogikaga ameeriklaste piiramata individualismi vastu üles astub.

Toodud kofkumõtetest on arusaadaw, kuidas Kerscheneiner Dewey waateid Sakamaa olnde kohaselt tarwitusele mõtab. Mõlema waateid on Clarki ülikooli president G. Stanley Hall Ameerika jaoks edasi arendanud.

Misfugune tähtsus töö kaswatusetegevuses üleüldse on, seda näeme kõige paremini sellest, mis suur neegrite pedagoog Booker T. Washington Ühisriikide lõunapoolses osas Tuskegees neegrite kaswatusel alal on teinud.

Ainult töö õigelt tarwitamise abil on ta selle raskest kaswatatawa rahwa juures imestamiswäärilisi tagajärkeid saawutanud. Tuskegeelinn on nende koolide õpilaste ehitatud, mis B. T. Washington asutanud ning juhatab. Selle koolilinnu sissejeaded tuletawad mitmeti Dr. Hermann Liebi maakaswatus koduõimeele. Dr. Vieg on käsitöö eeskujuliselt oma kawasje sisse põiminud.

Olen meelega eelmistele arutustele rõhken aset annud, kuna nad kõiges selles, mis töökoolist kirjutatakse, alati liig wahel alla kriiputatud on. Töökooli sotsiaalpoliitilise põhjenduse kasuks astub wälja juba 30 aasta jooksul isearanis Zürichis eradohtent Robert Seidel, ja ka Kerscheneineri mõttekäigus on sotsiaalne waatepunkt esimesel kohal. On tuugiwalt tarwis, et iga töötægija, töötagu ta kas waimiliselt ehk kehaliselt, teaks, et ta terve inimkonna jaoks töötab ja et ta sellega inimkonna tähtsaks liikmeks on. Thomas Carlyle ütleb: „Töös on jäädaw suurtsugusus ning isegi pühadus olemas. Maailma wiimane ewangeelium on: mõista oma tööd ja tee teda!“

Kõigest senni veldust järgneb, et töökooli mõte üleüldse ja ke tegevusesse panemise nõudmine eraldi mitmekülgselt põhjendatav on. Kuidas seda aga korraldada, selle üle lähewad arwamiised lahku, nagu isearanis 1911 a. peetud Saksa noorsoo hariduse ja noorsooteaduse kongressil selgus, kus Kerscheneiner ja Dr. Gaudig põhjalikult töökooli mõistet käsitasi, mille juures nad mitmeti ühes arwamiises olid, kuna aga selle kõrwal teistes küsimustes põhjalik mõtete lahkimine nähtawale tuli.

Kerscheneiner nimetas kaswatusel ülesandeks kasulikkude kodanikkude ettevalmistust ja seadis sellega ühenduses rahwakoolile kolm ülesannet: esiteks et ta oma kaswandikule abiks oleks mingisuguse kutse omandamisel, teiseks et ta teda harjutaks iga kutsetööd kui üleüldisusele tarwilikku ilmet waatlema, ja kolmandaks et ta temas arendaks kalduwust ning jõudu „kutsetöös ehk selle kõrwal kaasa aitama, et selle ühiskonna (riigi) aremine, kuhu ta kuulub, sünniks kõlblike koguolewuse ideaali kohaselt.“ Esimesest ülesandest järeldab Kerscheneiner erilaadilise töõõpetuse wajaadust, sest et suurem osa inimeji ühiskonnale puhkhehalist tööd teewad ja et see nähtus kõikide aegade jaoks ühine on; masside anded kuuluvad kehalise töõ piirkonda, siit alles areneb waimline töõ; käsitöö on iga töõise kunsti ning teaduse aluspõhi. Ta ütleb: „Ainult kool, mille ülesandeks on

waimlise ning kehalise töökuije vastu valmistada, on halvasti korraldatud, kui temal ei ole juhust oma õpilaste kehaliisi mõimisi arendada. Ta on veel seda halvemalt korraldatud, et nagu teada, üleüldise kehaliisi arenemine waimlise eel käib ja et iseäranis 3—14 eluaastani kehaliiku töö (käsi- töö jne.) tung lapse juures mõõduandew on. Teisest ning kolmandast rahwakoollidele seatud ülesandest järeldab ta koolitöö tööhühis- konna mõttelise korraldamise tarwiduse.

Veel teravamalt on Kerschenteiner oma waadet väljendanud 1917 aastal ilmunud „Töökooli mõiste“ kolmandas trükkis. Ta loobab seal töökoolile teaduslikult põhjendatud mõistet anda, jarnast, mis mitte ainult ei kirjelda, waid ka määrab; ta loobab ta, et jarnas töös toodud nelja Müncheni katjeklassi kirjeldus praegu walitsewa jagaduse kaotamiseks kaasa aitab.

Kerschenteiner määrab töökooli järgmiselt: „Töökool on kool, mis oma me- toodide ning tegewuse laadi abil awab hariduswarade immanent- sed wäärtused. Kultuurwarade imma- nentsete wäärtuste all mõistab ta potent- siaalset kultuurwaradesse kogutud waimlist energiat.

Sellega ütleb ta, et kultuurwaral (keel, kombed, müüdid, seadus ja õigus, religioon, teaduste mõisted ja teadused ise, kunsti ning tehnika warad) ainult siis on haridusline wäärtus, ja ta seda ka „sündiwa tarwidusena“ awaldab, kui ta tööga kätte saadakse, läbi töötatakse. See läbitöötamine on inimese asendumine terve oma waimlise jõu katkestama tegewusega kultuurwara sijenijesse loomusesse. „Teatud mõisteid, määrusi, usu põhilauseid, loodusseadusi, kunstivorme, kõlb- lusmõisteid, asja konstruksioone, töövõije jne. ainult pähe õppida ja meeles pidada, see ei anna haridust; wiimast saab läbitöötami- sega kätte. Ainult selle juures tekivad hinge funktsioonid oma üleüld- suses, saawad teguwõimjaks, sihtipüüdwateks. Ainult läbitöötamisel arenewad waimlised ning kõlbliised harjumused, mida meie haritud inimese juures nii kõrgelt hindame.“ Ainult need inimesed mõiwad kultuurwara läbi töötada, selle waimline iselaad wastab kultuurwara iselaadile, sest wiimane kannab eneses aja kui ta oma looja näojoont. On jarnane kottukõla olemas, siis seob kultuurwara inimest iseeneft oma külge ja tähtis on ainult, kas inimesel on tema omandamiseks tarwilisel määral jõudu. Kui inimene selle juures kultuurwarale täiesti andub, teda läbi töötab, siis awaneb wiimase

haridusline wäärtus, mille juures tema looja ehk loojate (keel on terve rahwa loodud) tegewusega kogutud waimline jõud muutub tegewaks hariwaks jõuks.

Kerschenteiner toonitab iseäranis, et n. n. töökõja ega tööpõetus ei wasta tema antud töökooli mõistele ja et sellel, mida praegu „tööpõhimõtte“ ning „tööpõetuse“ nime all algkoolides hariwaks alufeks peetakse ja mida mõõdukalt hinnates küll heaks kiita ning isegi soomitada tuleb, fiiski töökooliga midagi ühist ei ole. Ainult siis, kui teatud kultuurwarade läbitöötamiseks määratud kehaliisi (käe) tööd tarwitatakse süstemaatilise abinõuna tahte- wõime ning otjustamiswõime arendamiseks, ja kui teda, ainult seal tarwitatakse, kus see asja laadi ning inimese hinge omaduste põhjal mõimalik, ainult siis annab ta hariduslise elemendi, mis meie koolil senni puudus.“ Tööpõetus kehaliise töö mõttes on töökooli eriosa; hinge ruumis väljendamise wõime, mida see õpetus harib, mõib samuti nagu kõne ning kiri ainult põhjaliku koolitamise teel was- tawalt areneda.

Sellega ühenduses seab Kerschenteiner ülesse haridustegewuse põhilause (afskoomi): „Istiku harimine on mõimaldatud ainult nende kultuurwarade abil, mille waimline ehitustawa kas täielikult ehk osaliselt istiku hingele wastab (tema jarnane on).“ Nõnda kuidas teoreetiliste kaldurustega isit mõib tungida ainult teaduste kaudu teistele kultuuraladele, esteetiliste kaldurustega isit- aga ainult omale lähedate kultuurwarade kaudu teed teiste juure leia, nõnda mõib ka tehni- lis-tegeliste kaldurustega inimene ainult teh- nilise töö läbi teaduste, kunsti ning sotsiaalsete warade juure pääseda.

Gaudig nõuab samal kooolekul, was- tuwõulaks Kerschenteinerile, individuaal- set, mitte riigikodanlist haridust, kuna riigikodanikkude kaswatamine ei ole ainufekts kaswatuse ülesandeks; riigikodaniku tegewuse kõrwal on veel teised alad (kutseala, perekonna elu, haridusline elu, usuelu). Ta ei usu, et tööhühisfondade abil sotsiaalses kasmatamises suuri taqajärgi saadaks. Kui ta ka käetegewuse tähtsust inimese kasmatustöös kõrgelt hindab, ei leia ta ometi veel selles töökooli tundemärki ja rõhutab, et mõib olla ka sõna täies mõttes puhtwaimline töö, sest töö tähendab ainult õpilase tegewuse laadi, mitte aga tegewuse sifu. Kõige tähtsamaks peab ta õpilaste isetege wu- ft. Ta ütleb: „Käe tegewuse eest hoolitsemine tõstab kooli wäärtust, kuid jeda uuendust, mida koolil

tarvis, ei jaada käsitöö abil kätte. Oma reformeerimiseks peab kool töökooliks jaama, kuid töökooliks ses mõttes, et õpilase ietegewus jelle kooli iselaadi määraja tegewuskuju oleks. Selles töökoolis peab õpilane terve tööaigu ajal ietegew olema — ietegew sihimääramises, ietegew tööaigu juhtimises, ietegew sihi poole liikumises, ietegew otjustamisel teelahtmetel olles, ietegew kontrollereimisel ja parandamisel jne. Koolituba peab olema töötuba, mis õpilane omab teadmisi ja oskusi töötades, mitte aga paigaks, kus temale tarkust jisse topitakse, kus tema kallal „töötatakse;“ peab olema kohaks, kus õpilane meistri juhatusel saab töösuse, kõige pealt aga oskuse töötama teadmise abil uut teadmist omandada.“

Perschensteiner ei hinda aga Gaudigi ülesseatud waimlist ietegewust sugugi halwast, sest ta ütleb: „Iseiseiw waimline töö on weel rohkeal määral töökooli tundemärk, kui kehalik töö. Tal on aga algkoolis õige kitsad piirid ning isegi neis piirides ei suudeta kõiki edasi aidata. Selle peale waatamata on ta töökooli tähtsaks tundemärgiks, kuna ju ka kehalik töö iseiseiwale waimlisele tööle ette walmistab. Iseiseiw waimline töö nõuab aga teaduse edasijutustamise ajemel aktiivset aine läbitöötamist seal, kus ja kui palju see võimalik on.“

Mõlema waate wahel on nõnda palju ühist, et nad nõuavad ietegewust kõigil aladel ja kae tööle rakendust üleüldise, muidu lähewad nad aga nii sihtide kui ka läbiwimise poolest üksteisest lahku. Kuid just see, mis neil ühist, ongi meie aja kaswatuswastandlises ilms kõige suuremat poolehoidmist leidnud. Ei ole ju kedagi, kes pedagoogikaga teoreetiliselt ehk praktiliselt tegemist teeb ja kes ütleks, et õpilaste ietegewus ja kätajarutus kaswatuswastand ei edenda. Igal pool näha kae iseiseiwast õpilase waimlises töös töökooli iselaadi, jamuti ka aine ietegewas läbitöötamises ja hinnata kae kae töötamist kui wärtuslist hariduswahendit. Selle kokkumärgiks on lühike lause: **Mati ja igal pool õpilase ietegew waimline töö ning jelle juures kae tegewus, kui see tarwis ning võimalik.**

Sellepärast oleks soowitam, kui seda woolu töökooli ajemel tegewuskooliks, ietegewuskooliks nimetatataks, sest et need sõnad terve reformi iselaadi palju selgemalt ära määravad, kui töökool, ja ei

lase mitte ainult käsitööd aimata. Aga nimi ei riku asja. Iga mõisliku muuduse wastasjed mõistid ka kõige parema nime juures weel midagi laiuswäärilist leida.

Prof. Dr. Burger kaitseb nimetust „töökool.“ Ta ütleb, et koolile, mille iselaadiks on intensiivset tööd, nii kehalist kui ka waimlist teha, ei saa paremat nime anda, kui töökool. Burgeri arwates on tööpedagoogilises mõttes igajaguine inimliste jõudude tegewus, mis on ühenduses mingi sihiga, tegewus, mille abil hariduslised, ning laudjelt ka majanduslised wärtused luuakse. Ta rõhutab wahet jelle waate wahel, mis enesesse mahutab ka waimlise tegewuse, ning Yay waate wahel, kus põhimõtteliselt igale wastuwõttele nõutakse täiendust wäljenduses (kujutusel.)

Kui kangel on ülemaal toodud põhimõttest need, kes arwawad endid töökooli läbiwinnud olewat, kui nad algõpetuses juhusest mõne tähe ernega ära märgiwad, lugema õppimisel arusaamisega lugemise ajemel jutustuses nimetatud isikuid modelleerida ehk wälja lõigata lasewad, ehk ajaloo õpetuses lasewad walmistada oda, millega Wallenstein ära tapeti — võib olla seda isegi õpilase hea kokkumärgiku jutustuse ajemel! — ehk kui mõtatakse tarwitusele ilmatuulus liiwakast, mis küll mitmeks otstarbeks hea, mis aga enamasti tarwitatakse ainult koolindunikele liiwa filma riputamiseks.

Seltoodud seletusest järgneb, et H. Wigge ei ole töökooli tabanud, kui ta teda järgmistele sõnadega hukka mõistab: „Töökooli idee on koondunud nõudmise ümber, et kehalik töö peab õppetöö põhimõtteks olema. Seda nõudmist materiaalselt mõttes, s. t. üle wiies õppesti peale, jaame kooli, mis peab kaswatusse suuremaks ülesandeks walmistada kehalise töö abil kehalisele tööle. Mõtatakse aga sama nõudmine formaalselt, s. t. kantakse üle õpetamise ning õppimise wiisi peale, siis annab ta kooli, kus waimlise jõu tegewuseks muutmise põhjened peaaegiliselt kehalise töö peal.“ Seda ei ole tõsiselt töökooli esitajad kunagi nõudnud, liialdusti on ju igal alal. Neude wastu mõideldes ei tohi neid aga üldjastada. Selleks on osalt põhjust annud õnnetu nimetus „töökool,“ kuna ju töö all harilikult kehalikku tööd mõistetakse. Riismann ütleb selle kohta õieti: „Selle wale seletamise wastu peab weel kord rõhutama, et töökooli iseloomulikum tundemärk „töö“ sugugi mingisuguse teatud töökuju külge koidetud ei ole.“

Palju asjatut tüli ning palju ägedaid wastasewid töökoole on need tema edustajad

wälja kutsunud, kes jennist kooli õppekooliks nimetajid. Inimesed, kellel sõna tähtsam on kui süsu, küsivad kohe: kas niid enam sugugi õppida ei taheta? Kas meie siis ei ole üalgi tööd teinud. E. Sallwürf ütleb, et ei pea töökooli kui midagi hoopis uut vaatlema ning ei tohi unustada, et ta on ühenduses põhimõtete ja puüetega, mis pedagoogikas juba ammuft ajast on avaldunud. Seda teemad need, kes seavad töökooli wastandiks õppekoolile, mis aga loogiliselt tahtlane on, kuna ei ole ei töötä õppimist ega õppimisteta tööd. Gaudig ütleb: „Seni jelle koolile on õppekool nimeks pandud ning selle nime all on ta ka hukka mõistetud. Unnetu mõte. Kas ei wäljendaks nime tus „õpetajate kool“ jennise kooli puuduft weel paremini?“ Sellega armab Gaudig nimeft, et praegune kool õpetaja tegevuse läbi õpilase ifetgevuse wõimatuks teeb.

Järgnevas osas tahaksin ainult mõnda kõige tähtsamat töökoolimõtte esitajat nimetada, kõige pealt neid, kes ifeseiswat waimlist tööd eesrinda seavad. Nende hulgaft tuleb kõige pealt Gaudigi nimetada. Ta ütleb oma töös „Kool areneva ifiku teenistuses“ järgni ft: „Kui ifetgevus jaab kooli põhimõtteks, siis on jellega töökool loodud. Töökooli põhimõtte on Saksa algkooliõpetajate peale wabastawalt mõjunud ning rikkaliku kirjanduslike kui ka tegelise töö käima pannud, ilma et ifegi idee selle juures selge oleks olnud. Tulewiku kool jaab kas töökooliks ehk kooliks, milleft suuremat asja ei ole. On kohane aeg seda selgitada, et farnaseid lahtu-minewaid põhimõtteid, nagu ifetgevus ja kehali ft töö, ei tohi üheks põhimõtteks pidada. Kehali ft töö tugewam rõhutamine, loodus-teaduslike ainete ning tehnilise töö tähtsamale kohale pääfemine jaab ka tulewiku kooli wäär-tuslikeft tundemärgiks, kui aga selle juures waim koolist wälja ei meisterdata; kuid wabastaw jõud, jõudufid awaw jõud on ainult ifetgevuse mõttel; tema järele kooli töökooli organifeerida, see on kooliuuenduse ülesanne. Töökooli ülesandeks loeb ta waim- lise töö tarwis minewa meeelolu, jõu ning tehnika omandamist. Sellel on suur tähtsus õpilase edasiharini se kohta; töökool, töö jaoks jõudufid awades, püüab motiwaftiooni faktu nii palju kui wõimalik kooli õhkkonnast wabastada, selleks et kooli õhkkonnast wälja-pääfemisega waimlike töö motiwiid ära ei kustuks; ta püüab nõnda ütelda hariduslike tuju ehk meeelolu äratada, milles peituvad waimlike töö tungid ning tahteimpulsiid. Kuidas Gaudig oma waateid teostab, seda leiame

tema raamatutes „Didaktische Prästudien“ ja „Didaktische Reflexionen.“

Gaudig nõuab, et käeõstus mitte ainult põhimõttena, waid esiteks õppeainena ja siis põhimõttena, õppetawasse seataks.

Gaudigiga mitmes suhtes ühised waated on Heinrich Scharrelmannil. Pal- jude töökooli tundemärgide hulgas, mida ta üles loeb, leiame kahte, mida tuleks eriti nimetada. Nimelt peab Scharrelmannu töökooliks jarnast kooliuuendust, milles ühifelt töötades (laste enamus õpetaja kaasabil) oma walituid ülesandeid püütakse omawalituid abi-nõudega lahendada ja milles igasugusel keha-likul (käs) tegevusel ainult niwõrd tähtsust on, kui palju ta on tarwilik ja kasulik waim- lise küsimuste lahendamiseks ning fäwendamiseks.

Ka Friß Gansberg kuulub fira liiti ehk ta küll, nagu Scharrelmann'gi alguses teistest mõtetest wälja läks. Oma töös „Demokraatline pedagoogika“ ütleb ta: „Loom töö peab jääma lipuks, mille ümber ka tule-wikus kooliuuendajad koguvad. Üks tema raamat kannab nime „Produktiivne töö,“ kuna ta oma uues teoses, „Waba kirjatoö,“ waateid selle paljumaieeldawa aine üle awaldab.

Waimline töö on ka Franz Weigli waadetes mõõduandew. Oma raamatus „Haridus ifetgevuse abil“ ütleb ta: „Waate- mife põhimõtet tuleb ometi tõrd tõsifelt wõtta; tuleb mõjuwalt toetada kõifide meelete abil omandatawat katselikkust; nagemise ning kuulmise tõrwal peab ka haistmist, maitsemist ning kom- pamistunnet, wiimasega ifeä- ranis seda, mis käele omane, muutma hariduswarade omanda- mife teguriteks; peab tunnistama omafs hüüdsõna — mitte passiiv- sus, waid aktiivsus olgu iga kat- selise ning hariduslike arenemise eeloletuks. See on töökooli mõiste si- julik oja“ Tähendatud raamatus näitab Weigl, kuidas seda waadet igas ülfikus õppeaines läbi wiia. Sama waadet leiame edustatud ka Wolffi ja Scharrichi awaras töös „Algõpetus“, mille esime se oja jaoks Weigl käsitöö metoodika on kirjutanud.

Loodud mineftliku mõiks weel nii mõ- negi nimega pikendada, kuid lõpetan tema tähendades, et ka Leipzigi õpetajate ühingu raamat „Töökool,“ mis kuulub sel alal põhj- panewate hulka, teoreetilises osas eelpool käsitatud waadet esitab, kuigi tegelises osas käsitööd eriti toonitatakse. R. Sieber ütleb seal töökooli üle: „Rõhutan, et fiin ei ole

juttu puhtvälisest aktiivsuselst, vaid waimlise ning kehalise tegewuse ühendamisest." Ka Kerscheneiteiner ütleb oma teoses „Töökooli mõiste," et ta võib oletada puhtwaimilise töö ettevalmistujena wanemate õpilaste jaoks hästi organiseeritud töökooli ilma kehalise tööta. Käetegewuse hindamise järele, mis, nagu nägime, iseenesest weel jugugi töökooli põhimõtte ei ole, küll aga a mitmel puhul tingimata tarwilik on, võib ka tema kaitsjaid mitmesse gruppi liigitada.

Kerscheneiteiner järeldeb, nagu nägime, käsitöö wadjadust awalikkude (alg-, kesk- ning jatk-) koolide jaoks filmas pidades tema tähtsust kutsehariduse jaoks samuti nagu Pestalozzi. Selle kutsealise eelharidusega tahab ta abiks olla lapsele, kes koolist lahkudes harilikult oma kaldurustele wastawa elukutse walmimisega hull aega ära kaotab. Käesõkuse õpetusest pealiskaubajuse kõrwaldamiseks nõuab ta teaduste õpetajate kõrwal tehnilise eelharidusega õpetajaid ning käsitöö õpetamist sellekohaselt korraldatud töökodades, kus töötatakse ligidas ühenduses teiste selleks materjaali pakkuwate õppeainetega. Ta annab eluõigust ainult neile aladele, mille arenemist õpilane mehaaniliste wahendite abil võib määrgata, nimelt papp-, puu- ning metalltöödele. Sawist modelleerimist, tikluse ning erneste seadimist, rüütliõskuse modelleerimist, saagimise töid wanade eeskujude järele jne. ta ei tunniosta. Tähtsised ning pealiskaubajed töökooli katsed mõistab ta hukka ja nimetab seda kuriteoks rahwa wastu kui tööpõhimõtte põhjalikkusega ühendusesse ei seata.

Olgu siin kohal weel tähendatud, et Kerscheneiteiner Müncheni koolide reformeerimisel täenduskooli ühes küljest rahwakooliga, teisest küljest tööstusaladega ühendab, millel kõige paremad tagajärjed on.

Teist woolu edustab Saksa poeglaste käsitööühing, mis juba 1881 aastal asutatud ja mida 1892 a. saadik E. Schenkendorff juhatab. Selle woolu poolehoidjad nõuawad ka töökodades töötamise õpetust kui algkooli õppeainet, umbes seda, mida ninetatatakse käesõkuse õpetuseks.

Selle ühingu mõttes töötab Leipzigi poeglaste käsitööseminaar, mis juba hulga häid õpetajaid on walmistanud ja ka wäljamaal laialt tuntud on. Kuni 1913 a. juhatas neid kurfuji Dr. Alwin Babst († 1918), kes ka firjanduse ning kõnede abil rohkesti käsitöö õpetuse kasuks on töötanud. Tema raamat „Boeglaste käsitöö

praeguses kaswatuses" annab terve ala kohta täieliku ülewaate. Tema lühemaid kirjatöid ning kõnesid ijaldab raamat „Moodsad kaswatuslikud küsimused," kuuaga aga kogutöö „Töökooli praktikast" tegetiku koolitöö jaoks on määratud. Babst on hea Inglise ning Ameerika koolide tundja ja toob neid sage-dasti näituseks. Tema järele jai seminaari juhatajaks F. Hildebrand, kuuaga raamatu „Maitset harimad töökoja harjutused" kaas-tööline. Nimetatud ühingu on eriajakiri „Die Arbeitsschule," mille toimetajaks on Hildebrand ja Stiehler.

Austrias töötawad juba aastate jooksul direktor Bruhni juhatusel Wiini käsitööõpetajate kursused

Babsti ümber koondunud töökooli poole-hoidjad nõuawad käsitöö õpetust kõige pealt tema tähtsuse pärast kehalisel ning waimlisel arenemisel, alles teises järgus aga tegetise elu tarwiduste pärast

Mõlema woolu kõrwal on weel kolmas, mis ei pane nii suurt rõhku töökodade peale, vaid katseb käsitööd ka käsitoas kõige lihtsamate tööriistade (käärde, wafara, tangide ning noa) abil teha. Sellel woolul on kõige rohkem poolehoidjaid, ja ta on harilikult tööõpetuse (Werkunterricht) niime all tuttam. Selle woolu kohta leiame koolinõunik Heinrich Schereri töös „Töökool ja tööõpetus" põhjaliku ülewaate. Schereri õpilane on Hans Denzer, kelle töö „Loomine ja õppimine" laialt tuttamaks on saanud. Ta nõuab alamal astmel tööõpetust, ülemaal aga õpetust töökodades, sest et tööõpetus arenenud tehnika abil võib rohkem pakkuda, kui ilma selleta.

Üks kõige tähtsamatest ja waimikamatest tööõpetuse ehitajatest on Charlottenburgi rektor D. Seinig. Tema tegewus on iseenamisi selle poolest tähtis, et ta joonistuse kui wäljendusabinõu eest filmapaistwalt hoolitseb. Si hinda ju paljud õpetajad joonistamise teistes õppeainetes õpetamist küllalt tõsiselt, mis küll sellest tuleb, et nad sarnase joonistamise üles-andest õieti aru ei saa ning arwawad, et neil tema õpetamiseks tarwiline oskus puudub. Seinig mõistab, nagu seda 1914. a. kurfustel Teschenis näha mõisju, õpetajaid sarnasest walearmamisest loobuma sundida.

Nagu ta kirjatööd näitawad, on ta üle-üldse tegewuse mees. Tema teostest ninetame järgmisi: „Kõnelem käsi." „Peast-joonistuse praktika." „Tööõpetuse juhatus n.n. töökooli piirides." „Kujude peastjoonistus algkoolis ja seminaaris." „Enimeste ning loo-made kujude joonistamise õpetuseks on tema

Julest väga praktilised profiiltüübid ilmuvad. Dife wõimata on siin kohal kõiti töökooli woolu edustajaid tundma õppida; nimetame ainult mõnda tähtsat metoodikut, kes on tööpõhimõtte lihtsates koolikoolides läbi wiinud. Ernst Heywang näitab oma raamatus „Töökooli idee ühelasfilises rahwakoolis“ fujutalt, kuidas ka siin õpetus uuel alusel võimaldataw on ning häid tagajärgi annab. Tema raamatud: „Töökooli alusel tehtud kirjatööd minu ühelasfilises koolis“ ja „Saksa keele õpetamine wäheselt jaotatud maakoolis“ käsitawad kirjaliku mõttekäigu ja üldkõneõpetuse arendamist uues waimus. E. H. Wohlrabi kirjatöösdes leidub lihtsate maakoollide jaoks tegelikka näpunäiteid („Algklassi aastatöö.“ „Minu 2. õppeaasta.“ „Kolmas kooliaasta.“ „Töökooli praktika.“) Rahelasfilise rahwakooli praktikuna olgu ka M. Blesfiger nimetatud, kelle julest selle tüübiliste koolide üle on ilmunud raamatud „Rahelasfilise algkooli algklassi töömõtte walgul“ ja „Loom keeledõpetus stiililise arenemise teenistuses.“

Dr. Fr. Richter arutab omad töös „Algkooli õpperaamatud“ küsimust, mis ülesanded oleksid õpperaamatul algkoolis. Kui tema soowitatud „tööraamatud“ loodaks, siis jaoks töökooli waim warsti kõigis algkoolides koduseks.

A. Huthi raamatus „Üks aasta lastaia-tööd“ leiame seletust, kuidas wäikelastekoolis tööpõhimõtte teostatakse, mida seda röömustawanaaks nähtuseks tuleb pidada, et just selles koolitüübis, kus harilikult tööd Fröbeli waadetelega taheti põhjendada, selle töökooli efiwõitleja waimu fujugi märgata ei olnud. Ainult wälimijest küljest ja mõnest õnnetust katsest, mis Fröbelil tegelikult hästi ei õnnestunud, hoiti frampilikult kinni, ilma et oleks püütud tema üleüldisji waateid mõista. Mõnes lasteaednikkude seminaaris, nagu Braagas, on juba uut waimu tunda.

Töökooli wastafed kipuvad kõige ägedamalt käetegemise kallale. Enamasti on neil aga mingifugune wale pilt selleks põhjust annud, fujagi pole nad ise uue wiisiga katseid teinud, pole ka neil enestel tarwilist käeslust, et selle juhulise tarwitamise puhul mingifugufid tagajärgesid saawutada.

Lõpuks olgu mõne sõnaga puudutatud töökooli arenemist ja praegust seisukorda teistes riikides. Austrias nõuab E. Schwab omas 1878 a. ilmunud raamatus „Töökooll kui rahwakooll orgaaniline osa“ ühifipraktiilist tööd. 80. aastateft faadif soowitab Dr. E. Hausfe tööd kui kaswatusliifi abinõu.

Praktilises läbiwiimises on Böömimaa Saksa koolid kõigist teistest maadest ette jõudnud ja lugupeetawat tööd teinud, mis ka wäljamaal tähelepanu on äratanud. 1908 a. peetud õpetajate koosoleku otsustel on Saksa koolide õppeplaani muudatuse kohta põhipanew tähtsus; otsustele järgnes elluwiiimine maa koolide inspektor H. Stejskali teguwõimfal juhatusel. 1911 aastal ilmus uute õppekawade esimene wäljaanne, 1915 a. wäikeste parandustega teine; 1914 a. ilmusid ka samade põhimõtete peale rajatud kodanikkoolide (Bürgerfchule) õppekawad.

Böömimaa Saksa koolide uus õppekawa on esimene ametlik kawa, mis on töökooll mõttes korraldatud. Gesõnas, kus on juht-mõtted kokku wõetud, tähendatakse, et uue õppekawa iseäralduseks on kõige pealt katse ühekülgsje õppekooll afemele, kus laps õppematerjaali peaaesjalifelt mälu abil wastu wõtub, töökooli teadida, kus ta oma waimliifi ning kehaliifi jõudufid õpiks looma tööd jaoks tarwitama ning õpetaja juhatusel oma teadmise ifeseiswata töötamise läbi omandaks.

Pärast ilmurwad rohkel armul mitmejufufed tööd töökooll üle, nende hulgas esimefena Ladenbaueri korraldatud „Töölugu“, kus wilunud koolimehed noorfugu ifetegemusepõhjal looma tööd wastu walmistawad. J. Friifche näitab, kuidas õppekawades nõutawat asja-kõne- ning arwamise õpetust joonistamisega, ning fujutamisega ühendada. Peale selle korraldati Tefchenis katsekursused, mis pärast õpetajate edasiharimise kursusteks muutufid, kuna aga ajakiri „Freie Schulzeitung“ sellele woolule hakkas fihiti määrama. Rust kirjutab alg- ning kodanikkoolide jaoks metoodilise loodusõpetuse käsiraamatu. Ka õpperaamatud anti uues waimus wälja Tefcheni kursused pu töökooll mõtte tutvustamiseks rohkel määrall kaasa aidanud. 1914 a. kursuste õpetajatena töötasid seal ka Sakfamaa koolimehed Seinig, Wohlrab ja Höfger.

1913 aastast faadif ilmub minu ajakiri „Schaffende Arbeit und Kunst in der Schule,“ mille ülesandeks on mõlema woolu tegeliku läbiwiimise teid otsida. Ma walifin termini „loom tööd,“ et näidata, et ma töökooll mõistet väga laiall wõtatan. Ajakirjal on fife-kui ka wälismaa paremad metoodikud kaastöölisteks ning rohkearwuline lugejate pere. Iseäranis fuurt lugu peetakse tema kifawihkudest, milles juuremad metoodilised tööd awaldatakse. Selle ajakirjaga ühenduses hakkas 1916 a. ilnuma „Die Lehrerfortbildung.“ Mende kõrwal ilmusid pedagoogilised kogutööd, metoodilised käfi-

raamatud, pildiraamatud ja noorsooõpirjandus-
lised tööd.

1914 a. ilmus mitmel korral nimetatud
Jmsbrucki professor Dr. C. Burgeri töö
„Tööpedagoogika,“ mis töökooli mõtet kõigi
mõtteaduslike ning kasvatusteaduslike sõja-
riistadega varustab ja ühtlasi maateaduse
najak tema tegelise läbiuimist näitab. Oma
seletuste lõpus ütleb Burger: „Töö põhi-
mõttele rajatud töökool annab kõigile moodsa
pedagoogika põiketele, nõnda palju kui palju
nad tarvituskohased ning eluvõimjad on,
ruumi ning korraldab nad, ehk nad küll
mõnikord üksteise vastu tõnelevad, tööle ühise
sihi kättejaamamiseks — isetegewuselt iseseisvu-
sele! Selles lihtsas vormulis on töökooli
iseloome selgelt edustatud, ja kuna ta on meie
aja kasvatusteadusele vastav kasvatuskool, siis
peab ta ka võidule pääsema ning nõnda kaua
püsima, kuni käesolev ajajärk veel püsib.
„Moodne kasvatusteadus ei või
olla muu kui tööpedagoogika.“

Paljudes Euroopa maades ning teiste
maajagude riikides on käesoleva eest hoolit-
semine koolis juba õigele alusele rajatud.
Esimisel kohal peab nimetama Rootsi-
maad, kus seda õppetöö haru sõjdi nime all tun-
takse, mis sisuliselt üleüldist käesoleva
tähenab ning kutseliste harjutuste was-
tandiks on. Valmistatakse ainult tõsiselt tar-
vitatawaid asju, peaaegiliselt puu-, metall-
ning pabertöid, algatmetel eeskujude, hiljem
joonistuste järele. Rootsi sõjdi on üleüldist
heaõpetamist leidnud.

Ka Prantsusmaal, Inglismaal ning Sa-
apanis on käesoleva õpetus kõrgel järjel; ise-
äransis rohket tähelepanu pööravad ta peale
aga Põhja-Ameerika pedagoogid. Seal on
üks tekkkooli tüüp, kus üldharidust antakse,
kus aga käesoleva õpetuse tekkpunkti ase-
tatud. Need on neljakaastased Manual
Training High Schools, mis algkoolidele
järgnevad. Üleüldiselt tuntakse ka Põhja-Ameer-
ika kasvatuste õpetaja John Dewey'd, kelle
waadetege juba tuttunemise.

Ameerika koolides lasteaiast peale tarvi-
tatawale meetodil on üleüldiselt töökooli wain.
Seal usaldatakse lasti palju enam kui meil,
kus püütakse võimalikult kõiki raskusi õppe-
töödi korwaldada. Ameerika õppewiisist tuleks
nimetada veel seda, et seal ka ühe ainsa
õppeaasta lastega klassid on, kus mitte terve
tuuni jooksul ei õpetata. Lapsed jaotatakse
harilikult wainuannete järele kahte jalka,
kellest üks iseseiswale töötab, kuna teist samal
ajal õpetatakse. Sel teel õpib Ameerika laps
juba koolis euseharimiseks raamatuid tarwi-

tama. Ameerika koolides on sama meetod,
mida Gaudig Saksamaal soowitab, üleüldi-
selt tarwitusel.

Staalias on wrou Dr. M. Montesjori
oma lasteaiades (Roomas) töökooli põhi-
mõtteid läbiuimnud, nagu seda ta raamat
„Isetegew kaswatus warajas lapseeas“
näitab.

Wäljamaa töökooli õpetuse üle leiab lu-
geja ligemaid teateid Dr. Pabsti raamatus,
ning mõnes teises wastawas töös.

Nõnda on töökooli mõte ruttu laiali lagu-
nenud. Et jarnase põhjaliku muudatuse juu-
res ka mõnesugused waleõpped nähtawasti
tulowad, on arusaadaw. Wiimaste algataja-
teks on harilikult need, kes ei ole juhtmõte-
test täiesti aru saanud. Nende waadete
ning tegude põhjal ei tohi aga midagi uut
hukka mõista, waid peab otustama ainult
selle järele, mida wõolu tõsiõed esitajad pakuwad.

Fr. W. Foerster juhib oma töös
„Kool ja iseloome“ tähelepanu mõne asja-
olu peale, mis töökooli üheküljel teosta-
misel wõiks juhtuda. Ta peab töökooli
põhimõtet — lapse iseloome produktiivse
elemendi rõhutamist äärmiselt tähtsaks ning
leiab, et töökooli edustajad wõiks emast
toetada selle põhimõtte peale. Didaktilise
pedagoogika meetodidel on tema arwates lapse
iseloome arenemise peale palju suurem mõju,
kui harilikult arwatakse. Kui iseloome all
mõista loowalt ellu tungiwat waimuõndu,
selle asemel et inimene wäljaspoolt määra-
taw oleks, siis on selge, et mitmesugustes
õppeainetes produktiivse ning aktiivse
mõttes toimetatawale harjutustel iseloome
arenemiseks suur tähtsus on ja et aastate
pikkuselt wältawas wälisilma vastu wõlutud
wastuwõtlituse seisukorras (retseptiivse)
uore inimese jaoks kahtlemata suur hädaõht
peitub.

Foerster hoiatab aga õigusega isetege-
wuse mõiste ülepõngutamise eest,
nagu seda Ameerikas leida, ning nõuab töö-
kooli puhastamist sellest amerikanismist. Ta
ütleb: „Meile on wastuwõtlituse ning loowa
seisukorra kõrwuti oled samuti tarwilik, nagu
sisse- ning wäljahingamine, ning juhib selle
juures tähelepanu töökooli kaitseja Dewey
peale, kes õieti tarwilikust peab järele uurida,
kas laps kõigil algkooli ainetel õppeained
produktiiviselt omandada suudab ja kas wähe-
teatavas wanaduses passiiviselt wastuwõtmise
lapsele loomulikum ei ole.“

Sarnased silmapaistwate töökooli poole-
hoijate hoiatused on wäga tähelepanemis-
wäärilised. Nad ei ole selle liikumise põhi-

mõtete vastu jähitud, vaid mõnejuuste walekujude vastu, mis üleliigses waimustuses tekivad ehk farnafel korral, kui on juhtmõteteist walesti aru saadud. Muidugi muudatase töökooli wäljisi tuju edaspidises arenemises nii mõneski juhtes täielikult, ihear-

nis jeda, mis käetegemuse laadise puutub. Rahtlemata jääb aga tulewiku kool selles mõttes töökooliks, et temale õpilase isetegemus peasajaks on. Ilmasõda on mitmeti näidanud, et töökooli edustajatel õigus on.

Töökooli alalt.

Otto Érleri järele H. Gutmann.

Rahvakooli ülesanne on arendada lapses inimest ja teda kasvatada tegevaks liikmeks kultuurilisele inimkonnale. Tema peab sellepärast lapse loomulikku arenemist silmas pidades tema hingelisi ning waimlisi võimeid kõikkülgsest kasvatama.

Neis kahes lauses on tabavalt formuleeritud töökooli töökava ja tööviis. Last ümbritsevad nähtused rahva kui ka üldisest kultuuri elust kuuluvad töökooli kavasse sel määral, muidugi, kui lapse arenemisaste võimaldab neist arusaamist ja huvitust nende vastu. Alamal astmel kuuluvad töökavasse üksikud juhtumised ning as aolud, nagu nad igapäewases elus ette tulevad; kõrgemal astmel olewat vanemat last võime tutvustada sihikindlalt kultuuri saavutustega, tema silme ette seada inimeste mitmekesiseid töid, tööviise ja kujusid, töötingimusi; tema tähelepanu juhtida rõõmudele ja muredele, mis seotud tööga; selgitada töökasu üksiku inimese kui ka terve rahva kohta. Töökooli töökava on rajatud ainsale suurele põhimõttele, ja see on — i n i m k o n n a k u l t u u r i t ö ö .

Inimkonna kultuuritööd on võimata ära õppida selles mõttes, nagu omandatakse kodanlikes elus tarvisminevaid teadmisi ehk õpitakse üldiseid osi üksikuist teadusist. Ainult lapsega ühes töötates suudame teda juhtida mitmesugustele tööaladele. Inimene ei suuda praegustes tingimustes üksikult palju korda saata, vaid tarvitab väga tihti teiste kaastööd ja abi. Ka lapses ei tohi tekkida arvamise, nagu oleks temal võimalik töötada ilma teiste abita, ilma seltsilisteta ja vastutada üksi oma saavutuste eest. Lapsed peavad üksteist aitama, üksteist vastastiku toetama, peavad ühes teistega ka teistele töötama ja omavahel vastutust tundma. Heaks abinõuks siin on tööühingute tekkimine. Sarnases tööühingus oleval õpilajal on kaugeleulatav vabadus, tema võib

arendada kõiki oma waimlisi ning kehalisi jõude tööühingu ja enese kasuks, kuid siin tuleb hoolega tähele panna, et tööühingu liikmed vabadust kurjasti ei tarvitaks. Sarnase pahe vastu tuleb võidelda. Nii mõjub tööühing nii hästi kõlbliselt kui ka sotsiaalselt.

Sellega on lühidalt kokku võetud pedagoogilised põhimõtted tööklassi kohta. Kuidas on võimalik nende praktiline läbi viimine? Harilik klassitoa sissesead on meie tööle ebakohane ja ka täiesti kõlbmata. Meie ei saa tarvitada õppimise ehk õpetamise tuba, meil on vaja töötuba. Kooliingid sunnivad last vaikselt istuma; töö aga on selle vastand, ta on elu, liikumine, tegevus. Ka waimlik töö! Mina lasksin klassitoast pingid välja viia ja lauad ning toolid sisse tuua. Lauad — 3 m. pikad ja 0,75 m. laiad — olid koolis olemas. Mõnel laual olid suured laekad, puuduwa osa lasin valmistada käsitöö tunnis. Laudade all on tugevad pingid, pärit õpilaste pidusaalist. Nende peale asetame kooliraamatud, joonestamislaud, suuremad tööriistad jne. Igal õpilasel on tool, mille ka laenasime pidusaalist. Suures kapis, mis enne töötoas oli, hoiame tööriistu ja käsitöö tunnis tarvisminevat materjaali, samuti ka igasugust tagavara harjutuste jaoks. Kahes seinas on pikad seinatahvliid, nagu neid mõnes koolis reformklassides tarvitatakse; akna laudadel asuvad taimekastid, lillepotid jne. Endisest inventaarist on püsinud pult ja harilik koolikapp.

Klassis on 32 poissi 7-dast õppeaastast. Vähem õpilaste arv on muidugi parem, hädakorral oleksin võinud anda 36 ja isegi 40 õpilasele ruumi ja tööd. Klass on jagatud 8 tööühinguks, igas ühes 4 õpilast. Suuremaid tööühinguid alguses luua ei maksa, pärast 6-aastast lahusõppimist tuleb ühistööga harjuda. Pea kõik tööd teevad ühe tööühingu 4

poissi seltsis — ka kirjalikud tööd. Õppeabinõud on ühised, nagu nõud ja riistad harjutuste tarvis ning vihud, kaustikud, õpperaamatud. Puhtuse ja korra eest vastutab terve tööühing.

Tööst katsun anda lühikese pildi.

Sissejuhatus inimkonna kultuuritõesse. Jaotus. 1. Töö aias ja põllul. 2. Töö majas ja maja ümber (käsitöö, kodune töö). 3. Töö kaubanduse ja liikumise alal. 4. Töö tööstuse ja mäekaevanduse alal (alguses mõtlesin juure lisada 5 ja 6 tööala: 5. Töö teaduse ja kunsti alal. 6. Töö valla, linna ja riigi valitsuses, kuid peagi selgus, et ained, mis neilt aladelt töökoolis käsitada tulevad, teiste külge tuleb liita). Järjekord oleneb vanast didaktilisest põhimõttest: kergemalt raskemale. 1. ja 2. ala kohta on raske öelda, mis kergem; suvi aga on — vähemalt linnas — kõige sündsam aeg töö sissejuhatajateks aias ja põllul.

1. Tööüksus: Meie harime aia- ja põllumaad. Klassi tarvitada on 200—300 ruutmeetrit maad. Maamõõtmine, äramärkimine, valmistamine, pikkus, laius, pinnaarvamine, plaanivalmistamine, tööriistad, põllupinna läbiuurimine, kõdumus, savi, kruus, liiv; tõugud, vihmussid. Väetamine (sõnnik, kaali, kondijahu, toomasfosfaat, superfosfaat, nende saamine, väärtus, kaalitööstus Saksamaal, kaali väljavedu). Külvamine ja istutamine (teravili, lina suhkrupeedid, herned, porgandid, rõikad; hiljem oad, kartulid, kõrvitsad, tomaadid, kapsad. Seeme, idu, toiduained, kattekoed, idanemiskatsed rukki ja oaga, õhu, vee, valguse ja soojuse tähtsus katsete abil arusaadavaks teha. Kasvatamise mõõtmine. Kohased jutud lugemiskust). Kõik läbi puuvilja- ning lilliaia. (Õitsevad viljapuud, kevadililled; aednik töö juures, varased peenrad, lavad, kasvuhooone). Õitivate viljapuude juures kohased luuletused.

2. Tööüksus: Meie vaatleme põllumeest töö juures. Ekskursioon kirjutusmaterjaliga. (Vili tarkab, põllutööriistad, veoloomad, lõikesed, kodumaa pind). Võrdle põllumehe tööd oma tööga. (Tööriistad, masinad; moodne põlluharimisviis, endisel ajal, lühike küla- ja põllumajanduse ajalugu; põllutööriistad ja külvimasinad, koha peal vaadelda ja joonistada; põllutööriistade vabriku kata-

loog, üksikud lehed tööühingute vahel väljajagada, vabriku vaatlemine edaspidi, kui võimalik). Veoloomad (hobune, härg, vaatle seisukohalt: miks on nad kõlblikud raskeks tööks? Tähelepanekud, vaatlused, jonnistused hobustest uulitsal). Suur pettumus: varblased ja jänesed meie põllul. (Põllumeeste vaenlased loomade ja taimede hulgas, rahe, (selle vastu kinnitamine), ilmad. Uue põllumaa juurekündmine tarvilisel määral. Tähtsusestõna nisukülvajast ja umbroost kui ka kohased luuletused. Kõik kujutava kunsti muuseumi: nende piltide vaatlemine, mis põllumeest ja viljapõldu kujutavad.

3. Tööüksus. Küla. Ekskursioon kirjutusmaterjaliga: küla tänav, küla hooned, talud, kirik, küla tiik. Miks elab põllumees külas? Ruum hoonete tarvis, õue, vabadus karjale, põllulähedus, läbikäimine, riided. Talumajad meie ümbruses (kindel õue, täisnelinurk ehk ruut, küün, tallid, elumaja, õue, aed ja värav; kinnine elu; põllumees elab õues ja põllul. Meie kodumaa asumislugu, võitlused endiste elanikkudega, metsloomadega. Küla ja linna elanikud, neid iseloomustavad jooned, kohased jutud kirjandusest. Suurlinn, laienemine, küla muutumine, statistilised andmed. Külapildid muuseumis. Õpilaste läbielamised külas; jutustused enese noorest põlvest; külad mägestikkudes, põhja pool, väljapool kodumaad, osalt piltide järele, osalt reisukirjelduste ja jutustuste järele.

4. Tööüksus. Lõikus. Ekskursioon põllule enne ja pärast lõikust. Lõikus oma põllul. Vili (niitmine, kuivatamine, vedu; niidumasin, vikat, sirp, viljakoorem). Vili kui toiduaine. (Viljateri viljapeade noppimise läbi koguda, osa kodus kohviveskis jahvatada, sõeluda; jahu, keed; vees leotada; taimeliim, tärklis; jahu sõtkuda, katse joodiga). Kõik tuuleveskisse, joonistamine. Õlle ja piirituse valmistamine, käärimine pärmil. Alkoholi tähtsus ja mõju (jutustused) tarvitamine tööstuses (pärast põhjalikumalt). Leivaküpsetamine (pärm ja haputaigen, käärimine) kruubid, tangud, tärklis. Tähtsamat viljarikkad maad maailmas (Põhja ja Lõuna Ameerika, Venemaa, Rumeenia; vilja, jahu ja muude saaduste sisse- ja väljavedu, viljakasvatamine kodumaal). Sõimine ja seedimine. Töötamine õppe-

raamatute järele (Jgal kahel õpilasel on inimeseteaduse õpperaamat, selle järele õpitakse tundma seedimisorgaane ja seedimisprotsesse. Raamatust õppimine on tarvilik, kool ei suuda kõiki teaduse osi käsitada, õpilane peab õppima ja nägema, kuidas ammutatakse teadmisi raamatust. Inimeseteadus on arvatavasti kõige kohasem sellekohane aine, sest oma keha on kõige kohasem ja kättesaadavam vaatlemisobjekt).

Senni on minu töö õnnestanud; jatkan teda umbes sarnaselt. Linakitkumine (meie põllul, leotamine, kuivatamine, ropsimine, sugemine. Kõievalmistamine, ketramine, kudumine, õlivalmistamine. Väljamaa õlitaimed; seebikeetmine). Kartulivõtmine (Tärklis, saago, piiritusajamine, kartulikuivatamine, kartuli ajalugu, kasvatamine, laiailaotamine). Puuvili kui toiduaine (Happed, viinamarja suhkur, muutumine tärkliseks; poleks puuvili nii kallis, võiks valmistada veini, marmelaadi, sheleed; tütarlaste klassis tuleb seda käsitada majapidamise õpetuse juures. Puuvilja ajalugu, puuvili muinasjuttes ja luules. Puuvilja kasvatamine ja tema laiailaagunemine. Väljamaa puuviljad. Suhkrupreedid (nende kogumine põllul, suhkru valmistamine, kõrvalained. Suhkru pilliroog. Suhkrupeedi kasvatamine ja laiailaotamine, arvud). Tähtsamad väljamaa toiduained, nende kasvatamine, sissevedu. Puuvilja joonistamine.

5. Tööüksus. Looma l a u t. Toiduaineid andvaid loomi tuleb eraldi käsitada, samuti ka toiduaineid: piim, munad, liha, mesi. Sarved, nahk, villad, suled. Ka kahjulikud loomad talus vaadeldakse, lõpuks ka väljamaa koduloomad, nagu kaamel. Käigud lauta ja loomaeda. Ka pildid muuseumis vaadeldakse läbi.

6. Tööüksus. Töö a i a s, p õ l l u l, i l m a d ja a a s t a a j a d. Ilmatabelit tuleb pidada aasta algusest peale. Sellest võib järeldada mitmesuguseid vahetuid tuule ja ilma vahel. Võib peatada tuule, ilmade ja soojuste juures, õpida päikese seisust, ekvaatorit, nabasi, õhu ning merevoolusi. Ka aastaajad, nende tekkimine, päev, öö, kell. Ei saa puudutada lühikeses ülevaates kõiki katseid, pilte, jutte jne. Lapsed peavad koguma mitmekesist materjali igasuguste

tööde jaoks, mis praegu käsil, ehk mildest kõneldud mõõdamines.

Lõpuks olgu veel lühike aruanne mõnest töö osast.

1. Oli mõni päev enne kooli vaheajaga. Olime põllul. Lina, kartulid ja suhkrupreedid on head, kõrvili mitte: varblased ja jänessed on liig palju kahju teinud. Pärast vaheajaga hakkame vilja koristama; kas küll põllumees sama kaugel on? 1. õpilane: ta on kaugel, rukis on üsna kollane ning küps. 2. õpilane: nägin hiljuti kõrre põldu — vili oli lõigatud. Õpetaja: oli see rukis või oder? Õpilane: ei tea, kõrte järele ei saa enam otsustada. Õpetaja: saab küll, põllumees ütleb kohe, mis seal kasvas. Õpilane: meie ei ole põllumehed. Õpetaja: sellepärast olen rahul, kui oskate määrata vilja nende peade järele. Õpilased: seda oskame väga hästi! — Kõik põllule. Õpilased määravad vilja liike. Ühiselt töötades ei tule eksitusi ette. Pea tekib huvitus teiste asjade vastu. Umbrohi kaera põllul tuletab meele umbrohtu nisus. Tõuseb vaieldus, kas rukkililled, äiakad ja moonid ka umbrohi on. Õpetaja: need rõövivad viljalt valgust, õhku, toiduaineid, järjekult on nad põllumehe silmis umbrohi. Õpilane: see on küll õigus, aga nad on palju ilusamad, kui muud umbrohud, sellepärast ei taha neid umbrohuks lugeda. Sellega ühinevad ka teised õpilased. Õpetaja jutustab et põllumees neid lilli umbrohuks peab ja arvab, et neid vaenlane vilja sekka külvab. Tema väike poeg aga kogub rõõmsalt lilli ja hüüab isale: vaata kui ilusad ja kui palju. Õpilane: nagu nüüdki; teie tunnistate neid umbrohuks, meie imetleme nende ilu. Õpetaja: ilus välimus ja seesmine väärtus pole mitte alati kokkukõlas, kuid sellest räägime teine kord toas. Õpilane: vili on mitmes kohas maha tallatud, nähtavasti on siin lilli korjatud. Õpetaja: jälle üks põhjus, miks põllumees neid ei armasta. Õpilane: siin on vilja pead päris maas, on nad liig rasked? 2. õpilane: vihm on nad maha peksnud. 3. õpilane: kas sarnasest viljast saab veel asja? Õpetaja: kui kõrred pooleks murtud pole, tõuseb ta jälle ülesse. Õpilane: nisu ja kaerad on alles päris rohelistes, rukis on juba üsna kollane. 2. õpilane: rukis on varsti küps, siis võime viljapaid

noppida nagu mineval aastal, meil oli 42 naela teri. Teised õpilased: ei nii palju meil ei olnud. Õpilane: sel aastal pole sellest nii suurt lugu, meie saame Ameerika nisu, ja leiba on ka rohkem. 2. õpilane: millest see tuleb, et Ameerika nisu nii valge on, meie oma sell korral aga päris hall? 3. õpilane: meie jahu hulgas on palju kesi. 2. õpilane vastab: seal peab muid põhjusi veel olema: meie sõelusime küll keed kanadele, aga jahu oli ikka hall. Õpetaja: neid küsimusi käsitame teine kord; kooli vahejal aga korjake igat seltsi viljapäid, et meil neid vaatlemiseks oleks. — Läheme klassi tagasi.

Järgmisel päeval kirjutavad ja joonistavad tööühingud tahvlile oma tähelepanekuid. Näit. viljapäid, viljaliikide määramine. Umbrohi: ohakad, rukkililled, moonid. Vihm vilja maha peksnud. Viljapeade noppimine. Ameerika valge jahu, meie hall jahu.

Tööühingud võrdlevad, parandavad ja täiendavad oma töid, igas tööühingus kirjutab üks õpilane kõik arutused tööraamatusse. Kui võimalik, võib neid tähendusis õigekirjutuse ja harjutuste aluseks võtta. Iga tööühing mõtleb lauseid ja kirjutab neid tahvlile. Siis võrreldge töid ja parandage vigu. Lõpuks kirjutab iga õpilane seletused ja harjutused oma päevaamatusse.

2. Pärast suvist vaheaega. Iga tööühing toob ühes peotäie kohiveskis jahvatatud rukist ehk nisu, võib olla sõelutud ehk ilma. Võtke kauss, 3/4 osa täitke veega. Igast tööühingust toob üks õpilane kausi ja täidab veega, teised toovad köögist ühetasase pleki aluseks. Õpetaja? pange jahu linasest riidest kotti! Õpilane täidab kasku. Õpetaja: kastke jahukott vette ja pigistage teda tublisti. Õpilased pigistavad. 1. õpilane: vesi läheb valgeks, jahu tungib läbi koti. 2. õpilane: kott läheb tühjaks. — Pärast hoolsat sõtkumist lasseb õpetaja koti pahempidi pöörata. 1. õpilane: sees on valged ümargused niidikesed. 2. õpilane: nagu väiksed vihmussid. 3. õpilane: niidikesed määrivad ja kleebivad. (Kõik õpilased katuvad). Õpetaja: niidikesed on taimeliim (üles kirjutada). Taimeliim on munavalge aine. 1. õpilane: tähendab, rukkis on munavalge ainet, mida nimetatakse taimeliimiks. 2. õpilane: nisus on

ka munavalget, taimeliimi. Õpetaja: tehke kokkuvõtte! — Õpilane: meil on palju rohkem taimeliimi, kui teistel tööühingutel. Millest see tuleb? Õpetaja: mis teil kotis oli? Õpilane: sõelutud jahu. Õpetaja: ja teil? 2. tööühing: meie jahu oli sõelumata: Õpilane 1. tööühingust: teil oli siis rohkem jahu kotis. Õpetaja: kraapige taimeliim kottist välja, tooge puhas nõu veega, segage veega. Seda teevad ka need kelle jahu sõelutud oli. Vahepeal valmistab iga tööühing kurna: laia kaelaga pudel, lehter, kurna paber, mõned pilpakesed leetri ja paberi vahel, et vedelik rutem läbi voolaks. Jahu vajus kausi põhja. Õpetaja: valage ettevaatlikult muist vett ära; kui jahune vesi tuleb, kurnake ära, alus jätke kaussi. Järelejäänud osa valage kurnast ka kaussi tagasi. Keed on läbi sõtkutud. Õpilane: meie saime nüüd palju rohkem taimeliimi kui jahust. Õpetaja: mida võib sellest järeldada? Õpilane: ketes on rohkem taimeliimi. Õpetaja: millest see tuleb? Õpilane: taimeliim on vist vilja kesta all. Õpetaja: õigus. Valage kõik kausist taldreku peale. Võtke muist ära, ülejäänud aga pange akna peale. Mina valan nüüd ülejäänud jahu peale joodilahu (üles kirjutada täpipselt joodkaaliumi lahu.) 1. õpilane: jahu läheb mustaks. 2. õpilane: mitte üsna mustaks, vaid sinakasmustaks. Õpetaja: aine, mida jood sinakasmustaks värvib, on tärkliis. Õpilane: tähendab, jahus on tärklist. 2. õpilane: on see seesama tärkliis, mida tarvitab triikija kraede tärgeldamiseks? Õpetaja: tema tarvitab nisu ehk riisi tärklist, mis rukkitärklistest valgem on. — Tehke meie tööst kokkuvõtte! Õpilane: rukki ja nisu jahus on munavalge aine, mida taimeliimiks nimetatakse ja tärkliis. Taimeliim on kesta all. — Õpetaja: võtame kurnast vett ja valame ta katseklaasi ning kuumutame teda. Õpilane: vees ujuvad hallid tükikesed. Õpetaja: kas teie neid enne näinud pole? Õpilane: ei, — kurnas pole neid, nad on ainult katseklaasis. Õpetaja: vedelikus on üks liik munavalget — albumiin. Tema tõmbub kokku soojuse mõjul. (Tuli kustutada, asjad ära viia). Terve töökestuse ajal kirjutab üks õpilane kõik ülesse. Nüüd vaadatakse kõik veel kord läbi, kirjutatakse tahvli peale ja pärast tarviliis parandusi ning seletusi kirjutatakse raamatusse.

Puhtus ja ilutunne külas ja koolis.

A. M e i t o p.

Meie rahva seas on õige tuntaw maade, et puhtus ja ilu on küll head, aga mitte tingimata tarvilikud asjad. Selle põhjusemõtte järele elatakse ka. Puhtuse tarvilikkusest, ilutunde arendamise tähtsusest ei teata palju, hoolitakse vähe. Seba on olnud kõige parem maabelda wanawara korjamis-käikudel. Silte üksteisest kirjumaid ja kurwemaid leidub neis, pealt näha nii meeldiwais taludes. Mõne küla peale leidus kord Keft-Cestimaa jõutamas nurgas üks talu, kus ilu ja puhtuse eest hoolitsewat nähti. Selles, muidu nii wiletjas ja madalas taluhoones, oli pörand puhtaks pühitud, laud puhtaks pestud, toolid keft pörandalt feinte ja laua äärde asendatud, aknad puhtad, tolmu polnud kusagil näha, perenaisel puhvas põll ees ja wäikesed wõrdlemisi wiisakalt riides. Mida nähti teistes taludes? Tuba harilikult koristamata, pörand pühkimata, wõõbid kohendamata ning tekid wõi määrdinud palatad otsepidi pörandal, tolmu igal pool sihtide kaupa, toanurkades kaitju ja jalandude humikud, laual söögijätised, piimased lusikad ja raswased noad karulikoorte piramiidide otjas ning kärbsed ja nende jälgi kõik kohad täis. Rasimatuse jälgi näitab talu ka wäljaspoolt, muidugi juba perewehel kaastegewusel. Maja ümber wedelewad igasugu pakud, pingid, jalandud, tuhht, riistad, kivid, haotood; maja ees aial ahjuluuad ja leimlabidad; aias sammaldanud puude all pühkineja tuhahunikud; rohtunud pöõsaste wahel päewalille hüiglased; aianurkades ja aida seinad all nõdse ja takja istandikud... Kõnni seinad ääres wedelewad roitad, lagunud pällutööritstabad, põhjata korwid, kattilöödud künad... Kõõgiaias on Paabeli segadus. Ei õiget peenart ei rida. Umbrohtu uppunult wahiwad peedid, porgandid ja mõned abitud kapsapead läbisegi...

Harilikult wabandatakse end ajapuudusega. Kuid harwa mõiks siin ajapuudusest juttu olla. Olen Saksamaal ja Soomes näinud samasuguseid majapidamisi, kus weel wäheha tööduga kord alal hoiti. Meie talunikud raiskawad wana eelarwamiste tõttu töödudu sinna, kuhu seda waja pole, teiseks puudub neil puhtuse kohta film. Suuremalt jaolt märgatakse korratust alles siis, kui tähelepanu selle peale juhatakse. Meie inimestel puudub sellekohane kaswatus. Siin ei juuda wanemad lastele midagi anda — ei oska nad isegi paremini. Abi mõiks tuua ainult eesfujulik kool, puhtuse

ja ilutunde reeglitesse süwemenud õpetaja. Kuid siin kordub sama kirju ja kurb pilt, sest järeleid õpetajaid ei ole meil kahjuks mitte palju. Ilutunde arendamise peale ei ole weneaegne õpetajate ettevalmistus kunagi suurt rõhku pannud ja puhtuse küsimus oli enam paberil kui koolimajas. Õpetajate sellekohast edu ja arenemist on peale selle takistanud siimaalne majandusline rippumus. Mii wõib sagedaste ka õpetajaskonnas ükskõikjust, hoolimatust märgata puhtuse ja ilu wastu. Ka suurel osal õpetajail puuduwad sellekohased filmad. Harilikult nähakse ainult õpilaste pesemata käsa (nägu on harwemalt tähelepanemist-aratawalt kasimata) ja määrdinud ehk lõhkistatud raamatut. Tuba palju harwemalt märgatakse õpilaste pulstunud juukseid, ebapuhast kaela, määrdinud riideid ja korratumaid jalandusi. Sagedasti peab mõni teine õpilane õpetaja tähelepanu selle peale juhtima. Weel enam: on isegi õpetajaid, kes selles suhtes iseennast ei märka ning klassi ilmuvad, kas mullatõõlt, tallist ehk ahju kütmast...

Kuid õpilaste isik oleks ainult esimene ja kõige tähtsam ala õpetaja filmale. Õpilastele puhtuse külge poofimisega ei ole weel tehtud kõik. Puhwas õpilane nõuab ka puhast ümburust. Õpetaja film peab ulatama kaugemale. Siin oleks kõige pealt klassi ruumid. Mida siin sagedasti kõik ei leidu? Wärmimata, määrdinud ja pesemata pörandad, nõgistunud lagi, lagunud aknad ja ukseid, määrdinud ja lõigatud pingid, täiskriiteldatud ahi ja seinad, lukuta kapid ja harmooniumid, hingeta aknad, igasugu kaardi- kepi- ja gloobustitka kappidel ja ahju peal, tolmu ahju sinisidel, kapi äärtel, aknapulkadel, klawididel, pildiraamidil, lampidel, riulitel, aude seinakaartidel, logisewaid laudu ja jalgadel waaruwaid klassitahwleid, kägisewaid harmooniume, nõgistunud ahjuroope, pörandaharju ja muud klassiruumi mitte kuuluwaid asjakesi... Siis eeskogad? Meisse on sagedasti asetatud kõikugu anumad ja tarberriistad ning nende alla ja peale igasugu wõimalikud ja wõimatamad asjad ja asjakesed ning nurkadesse on tihti peale koondunud ilusad, wäikesed paberis- ja prügi-hunikutesed...

Edasi hoo! Maja ümber puuduwad muidugi nõõritatud ja liiwaga üle puistatud teed. Neid pole ka wajagi — talulaps lähed ju otse üle muruplatfi. Ja wõi neid muruplatfegi igal pool on! Muruplatfil tolgen-

damad haadood, turbamättad ja wettinud roikad; lillepeenarde asemel seinte ja aedade ääres orasrohupuhmad, ävarebitud takjavarred ning ussidest mustamad nõges-kobarad . . . Trepid on muidugi pihastanud ja trepi sambad kubitsewad külapoiste ornamentilustustest ja wäljaligetest . . .

Siis kooliaed! Ah, kui wäga soowiksin, et iga õpetaja aednik oleks! Veel ideaalsem (meil muidugi efsialgu unistus, kuid Saksamaal ja ifegi Soomes olen wõinud seda tihti närgata), kui iga kooli juures leiduks wäike kaswuhoone. Wähemalt ilma lawatehnikata ei tohiks ükski õpetaja olla. Ta peaks wõima ju märtsiikul aias kaswatada lille- ja köögitaime. Tal peaks aias olema puukool, lilleaed, muruplatšid, wäike aiamaajate, umbrohust puhtaks hoitud kõnniteed, mesila, meetaimed, jaosfond kodumaa arstitaimedele, millest jääks osa oma koduapteeki, siis, kui wõimalik, jaosfond kodumaa haruldastele taimedele j. n. e.

Kuid mida sisaldawad meie wähesed kooliaiad? Enamasti mõne saunabanud wiitapuun, mille kohal sügise tules lendsewad kaigaste pilwed, mõne marjadeta marjapõõsa, millest ammugi läbi kaswanud naadid ja orasrohi, ning lilledest wahib mõni üffik päewakille hüglane üle aia. Aias rohu peal mustatavad igasugu jätised ja prügihunnikud. Tean ifegi seda, mille kestpaika õpetaja soowil (olla tarwitamiseks lähemal) asetati wäljakäigu koht. . . Aiad on sagedasti inetumalst roikast tehtud wõrguga piiratud, mille all ja wahel uhtustatavad tuulele tolmutada jäätud nõgesed. Aias aga jalutawad sead, koerad, lehmad hobused läbisegi . . .

Siis wäljakäigu kohad! Tundub neid wiltumajunud ja igat terwishoidlist nõuet eitawaid kastiteifi waadeldes usfumatumana, kui puhtad ja meeldivad need sagedasti Soomes on. Wäljast wärwitud, feest tapetseeritud ja lumivalgeks küüritud, usse sees aken, mille ees walge eesriie ei puudu, seinal mõni terwishoidu ehk puhtust ülistaw salm. . . Subjaga ei olba kiti, kuna puhastamine iga nädal sünnib, mis, kuna fast kärule needitud, õige hõlbus.

Muidugi ei käi kõigi siin ülesloetud halbuste kõrwaldamine õpetaja wõimkonda. Siin on, ifearanis mis parandusi ja uendusi puutub, rahapuudusega heitlemist. Kassad, kust selleks raha tulema peaks, hülgamad harilikult tühjusega. Kuid tihtigi ollakse siin kottuhoidlikud hoolimatuse, ükskõiksuse tõttu asja wastu. Siin peab koolijuhataja tegema kõik, mis wõimalik. Kui mitte uus raamat, siis vähemalt wana poogitud, kui mitte uus

kuub, siis vähemalt wana korralikult paigatud, lapitud, kui mitte uus maja, uus mööbel, siis vähemalt wana parandatud, puhastatud, wärwitud. Kõige halvemal juhtumisel peaks vähemalt laste tähelepanu nende korraldamata halbuste peale juhutama, neid puudusi kui hädaasju sallitama, kuni kõrwaldamine järgneb. Igal juhtumisel peaksid õpilased kindlasti teadma, mis olema peab ja mis mitte. Olgu vähemalt iga õpetaja teadlik sellest, et ilu ja puhtust ülistaw film lapsele mitte sündimiseft kaasa antud ei ole, waid pitaajalise kaswatuse, harjumise ja eeskju tõttu arenes.

Mida tuleks igal õpetajal puhtust ja ilutunnet koolis edendades tähele panna?

1) Ta peaks igal juhtumisel ife korralikult, puhtalt, ning maitserikkalt ja wiisakalt esinema. Hea eeskju mõjub enam, kui suured soowid ja pikad kõned.

2) Tuleks kõik abinõud ära kasutada, et mustuse edenemisele piir pandaks. Mitte ainult lauad ja pingid, waid ka alumine jagu seinu ja ahi peaks tumeda õliwärrwiga wärwitud olema, mis hõlbus oleks seebiveega ära pesta ja misjugune wärw ifeenesest õpilasi kritselbama ei meelita. Et tolm ja mustust kooliruumist ära hoida, peaks õpilastel igasugu jalgade ja riietepuhastamise wõimalused olema; hää oleks ka kui kooliahju kütmine kusagilt eeskjoast wõi koridorist sünniks. Woriga muda ei tohiks koolimaja umbruskonnas milgi tingimisel olla, samuti peaks õpilasel, kes end kuidagi määrinud ehk käsitöö tunnis wõi wesiwärrwide tarwitamise järele pesta tarwitseb, selleks täieline wõimalus olema.

3) Tuleks õpilastes huwi ilu ja puhtuse wastu, mitte nii palju ähwardawate eeskirjade ja trahwimiste abil, kui ifetegewuse teel äratada. Kõige loomulikum on siin käsitöö ja joonistuse tunde ära kasutada, kuid ka teistes tundides on see wõimalik kaubšel teel. Nii mõiks kirjatööde aineks lastele arusaadawas ulatuses ilu, esteetika, kunsti waldfonda tarwitada. Ära kasutada tuleks selles suhtes ka kõik koolinäitused, koolipidud, näitemängu- ja muusikaõhtud, jalutuskäigud jne. Halb ei oleks ka, kui kooli juures korraldataks wabu kõneõhtuid, wõi weel parem igal õpilasel kooli juures oleks oma lille- või aiawilja-peenrate, mida ta õpetaja juhatusel kultiveerida mõiks.

4) Tuleks kõik abinõud ära kasutada, et koolimaja sisemus, wälimus, hoo, kaew, aed ja wäljakäigukohad puhtuse suhtes midagi soowida ei jätaks.

5) Tuleks kõik, mis wõimalik, teha, et koolitoas oleks ajakohane koolimööbel. Kõigisewad, jalgadel paigast teise weetawad tahw-

lid tuleks wiia pööningule ja asemele nõutada tahwlib seinal. Hääd oleks, kui üks terve sein, weel parem kui kolm sein oleks üks tahwel, kus kõigil lastel ruumi kirjutada forraga. Iga õpetaja ülem mure olgu ka koolile niipalju õppeabinõusid foetada, kui võimalik. Klassis tarwilik ja suuresti klassi ilu tõstab koolibes, kus mitte iseäralisi muusika saale pole, hääd mänguriist, orel, harmoonium, weel parem klaver. Kõigisew, häällest ära mänguriist sünnib ennem kuuri kuitfoolstappa.

Wilhelm Wundt, 1832—1920.

Wilhelm Wundt sündis 16. augustil 1832 Neckarau's (Badenis). Oppis Tübingeni, Heidelbergi ja Berliini ülikoolides loodusteadust ja filosoofiat. Aastal 1857 sai ta Heidelbergis füsioloogia dotsendiks, 1864 a. seal sama profesjoriks, 1874 oli ta Zürichis ja 1875 a. peale Leipzigis psühholoogia ja filosoofia profesjoriks. Siin ajutas ta 1879 a. esimise eksperimentaalse psühholoogia laboratooriumi, mis palju järelegijaid leidis. Wundt on kuulus oma töödega psühholoogia alalt ja tähtsam filosoof 19. aastasaja teisel poolel. Leibnizi, Kanti, Spinoza, Schopenhaueri, Spencersi ja teiste järelläijana seadis ta uue filosoofia süsteemi ülesse, mis tugeneb loodus- ja hingeteaduse peale. Wundti filosoofia on tunnetuskriitikalises suhtes ideaalreaalism, metafüüsilises suhtes loogikaline, ratsionaalne wolutarism ehk idealistiline monism ja ewolutifonism.

Filosoofia ei käi üffitteaduste ees, waid teeb nende tööd edasi ja lõpetab seda, kus juures tal iseseisew funktsioon on. Filosoofia ülesanne on iga probleemi loogikaliselt ja tunnetuskriitikaliskt järele katstada ning teadustele lõpulikku süstemaatiliselt korda luua. Filosoofia tugeneb tungile tunnetust ja selle metoode süstematiseerida. Filosoofia on üldteadus, mis üffitteaduste tunnetused ühte süsteemi ühendab. Tema eesmärk on mõis-

6) Peaks hoolitsema õpilaste juures wiisakate ja kõlbliste kommete eest. Ka juin tuleb, nii palju kui võimalik, käia mitte pealesundimise, waid kuldset isetegewuse teed. Olgu õpetaja kõige pealt ise lahke, wiisakas, sõbralik, otsekohe. . . Peetagu ka meeles, et hingeline ja wälimine ford käiwad käsitäes. Ei wõi wiisakusest olla juttu mustas, kasimata ümbruskonnas, samati awalbab hingeliselt jämeda iseloomu peale tingimata oma mõju korrekt, puhas ja meeldiw ümbrus.

tuse nõuetele rahuldawat ilma ja eluwaadet luua. Filosoofia on waimuteadus, sest ta tugeneb suurel osal psühholoogilistele kogemustele, aga lähel oma kriitikas ja süstemaatikas psühholoogia piiridest üle. Filosoofia haruneb geneetiliseks (tunnetusõpetus ühes loogikaga) ja süstemaatiliseks. Wiimane seisab koos loodusfilosoofiast (kosmoloogia, bioloogia, antropoloogia) ja waimufilosoofiast (eetika, esteetika, õigus-, usu-, ajaloo filosoofia.)

Kõigi waimuteaduste, ühes sellega ka filosoofia, aluseks on psühholoogia, mis iseenejelt üffitteadus on. Wundt on eksperimentaalse psühholoogia alustaja, ühendades sellesse Fechneri psühofüüsika ja Helmholti ning Heringi füsioloogilise psühholoogia. „Füsioloogiline“ psühholoogia ei ole füsioloogia, waid psühholoogia osa, mis füsioloogia metoode selleks kasutab, et hingeliste nähtuste wahetordi füsioloogiliste nähtustega seletab.

Hingeelus edustab Wundt aktualiteedi teooria seikukohta. Selle järele on iga hingeline nähtus liikumine, mitte seikaf, edene mine, mitte olemine. Intellektuaalse ja asjofiatfionistilise psühholoogia wastandina on Wundti psühholoogia wolutaristiline, mis tahet hingeliste nähtuste algtegurina oletab. Ettekujutused ja tundmused on tahteprotseessi osad. Mõtlemine on wiisama tahte funktsioon.

Natuurfilosoofias on Wundt kui füüsik mehanielilise looduse seletuse poolehoidja. Bioloogia peab ta kausaal-mehanielilise seletus-

viitist kinni. Küll peab aga füüsilis-teemilist seletusviisi täiendama füsioloogilise ja psüho-füüsilisega.

Wundti eetika on idealistiline, evolutsionistiline, uniwersalistiline. Ürgaja komme diferentseerub kõlbuseks, õiguseks. Kõlbuse teinistuses on ka kultuurriigi õigus.

Wundtil on palju järelkäijaid, iseäranis eksperimentaalse psühholoogia alal: Meumann, Störing, Ditchener, L. Lange, Jerusalem, P. Barth ja palju teisi.

Wundti filosoofiliste ja psühholoogiliste tööde arvo ulatab üle viiekümne. Mõned neist: Ettelugemised inimese ja looma hinge üle; Füsioloogiline psühholoogia, 3 köidet; Psühholoogia; Rahwaste psühholoogia, 5 köidet.

S. R.

M. Rippert.

Wainne 35. a. juubel.

28. mihtlikuu p. f. a. pühitjes Tallinna Eesti ringkondades laialt tuntud õpetaja Mihkel Rippert oma 35. a. ametipühha, millest ainult lähemad sõbrad osa wõtsid, kuna muudel asjast aimugi polnud.

M. Rippert on hariduse põllul iseäralist tähelepanu wäsimata laulu ja muusika edendamisega ära teeninud. Küfige Toila wanade

ja noorte käest, kas nad M. R. weel mäletawad, kes Üiguste ministeeriumi koolis hull aega töötas, siis kuulete kohe, kui hästi nad jubilaari hindawad: „Kes jeda meest ei tunneks, see alles oli mees, pani meiepoolse rahwa köit laulma.“ Jah, just iseäranis laulu edendamises on M. R. niihästi tüdimata laulu õpetojana kui juhatajana peaosja, mille tõendajaks iga Tallinnas kauemat aega töötanud õpetaja wõib olla. Soowime austatud jubilaarile, olgugi tagant järele, südamest õnne, kiudlad olles lootuses, et Wanemuise waim weel kaua M. Ripperti peal püsib ja meie tema taktiteppi nii mõndagi korda uuesti end ja oma lapsi juhatamas näeme. Selleks õnni kaasa! T. S.

Jaksamaalt.

Üleriikline kooli kongress. Saksamaa edumeelne õpetajaskond on ilka ja alati näinud, et kooliast riigiasja on ja et õpetajaskonnal selles küsimuses on kaalurohka kaasa rääkida. Juba neljakümneahetkanda aasta liikumises tulid nähtawale üleriiklise kooliseaduse loomise nõuded. Aga need nõuded polnud weel sihitundlad ja ühemeelsed. Pealegi töötas kirik kõige jõuga õpetajaskonna püüetele vastu.

Ilmasõja aeg tekkis õpetajaskonnal jällegi mõte üleriiklist koolikongressi kokku kutstuda. Walitsus oli ootawal seisukohal. Kui Kerschesteiner pealegi selle mõtte vastu rääkis, otsustas walitsus küsimuse eitawalt ja kongress jäi sedapuhku kokku tulemata.

Alles revolutsioon aitas mõtte teostusele kaasa, ja lõppude lõpuks astus üleriikline koolikongress kokku.

Üle 600 osawõtja igast Saksamaa nurgast töötasid riigisekretääri Schulzi juhatusel 11. kuni 19. juunini riigipäewa hoones.

Netjal esimesel päewal kandsid äärmised parem- ja pahempoolsed oma kõned kõige soojusega ja osawusega ette. Raks järgmist päewa töötasid sekkisoonid järgimiste küsimuste kallal: 1) Lasteadad, 2) koolitorraldus, 3) kutse- ja erikoolid, 4) rahwaülikoolid, 5) tööõpetus, 6) kodanikuteadus, 7) esteetiline kaswatus, 8) kool ja kodumaa, 9) õpetajate haridus, 10) koolijuhatus ja walitsus, 11) õpilased, 12) kehaline kaswatus, 13) kooliarst ja koolitermishoid, 14) wanemad, 15) koolide ühtlustamine, 16) koolide korraldus, 17) erakoolid, 18) wälismaa koolid, 19) poorsoo liikumine. Kolmel wiimajel päewal tulid alles kõige ägedamad waielusjed päewakorrale. Sekkisoonides arutatud küsi-

mused tekitasid kõige suuremaid mõtete lahkuminekuid. Kõikumustest saadi harilikult sellega üle, et sekkisoonid kandisid oma ettepanekuid üldkoosoleku ette, ilma et neid oleks hääletatud. Kongressi ja sekkisoonide otsused on ainult materjaaliks tulewasele kooliseadusele.

Kongressi algul oli kahtlejaid mõlemal pool. Ühed kartsid, et kongress liig radikaalne, liig uuendustnõudja, liig jotsialistlik olla. Teised arvasid, et seesugune koalitsiooni kongress ei wõi tõsiselt uuendusi läbi wiia.

Materjaali mõttes tulewasele kooliseadusele pakkus ta siiski wäga palju. Materjaali puuduse suhtes ei tohtis seadus küll mitte puudulik tulla.

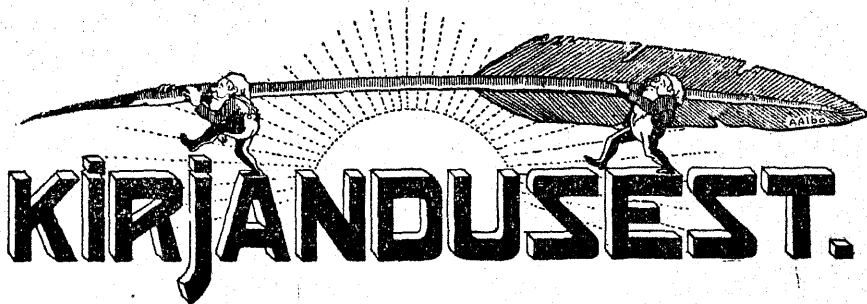
Mis tükis aga kongress palju kasu andis, oli see, et edumeelsed koolimehed oma mõtteid wälja ütelda ja neid põhjendada said. Reaktsiooni mehed langevad nende mõju alla nii, et ise oma meeste üle enam julged polenud. „Waimu jotsialiseerumine“, kui seda

nii ütelda tohib, läheb kiiremini kui arwatakse.

Edumeelsed koolimehed kõnelesid: Kongress on kohaks, kus wana kool hauda kantakse. Kool, mis põhjenes autoriteedi peal, ilmapõlgamist kui tarkust õpetas, rahwast klassidesse jaotas, inimesi wäljaspoolt kaswatada tahtis, on surnud. Ta on weel elaw surnukeha.

Kongressi lõpul oli osawõtjate kooswiibimine, kus mitmetesist waimlist toitu pakuti. Õpetajad mitmesugustest poliitilistest rühmitustest wahetasid siin kõige rahulikumalt mõtteid. Kõige parem tagajärg kongressil oli ka leplik meel, mis lõpuks kõiki ühendas, ja see teadmine, et mitte alati wastase poole ja walitsuse rumalus ning pahatahtlikkus pole oma püüdumiste teostamise takistajaks, waid „piiratud wõimalused“ ja arusaamise mitmetesidus.

H. R.

G. Tennmann'i „Kirik arenemiskäigul.“

G. Tennmann.

Nii on kirjatöö nimi, mille ilmale tulemise „Warraku“ kirjastus wõimaldanud. Mida see kirjatöötene enesest kujutab, peafime tema autorilt küsima, — kirjatöö ise seda meile ei ütle. — Kooliraamatuks ta ei kõlba, sest tema aforistiline, äärmiselt katkeline, ajaloolisi sündmusti ja ideesid ainult osataw esituswiis nõuab lugejalt juba täielist aja- ja kirikuloo tundmist ja tõsidust, iseseiswat mõtlemiswõimet, et a i m a t a, millest kõne.

Pigemini wõiks see kirjatöö täielise kirikuloo kokkuvõtte, konspekt olla, kui ta mitte sa-gebasti tõsist sündmust, ehk ajaloolist isikut ainult mõne üffitaskajaga ei iseloomustaks. Lõpuks teaduslik uurimistöö ta ka ei ole — selleks on ta weel wäljaarendamata. Teda wõib wast käsitada esialgse kawandina, mõtete ülestähenduseks, millest ristiuisu ajalooline uurimistöö uälja oleks wõinud ehk weel wõib areneda.

Mind ei huwita kirikulugu üffitaskus ega ka kirjastusuteaduslikest küljest (mis kahjuks autorile omane), küll aga ristiuisu ajaloolisena nähtusena ja selle arenemisastmed Euroopa kultuuri kujunemises. Sellepärast tahan mõne märkuse teha hr. Tennmann'i kirjatöö teoreetiliste elementide ja üffitute ajalooliste faktide kohta.

Lugegu käsitatava kirjatöö alguses seitsmes ja pooles reas antud ajaloo filosoofiat ja usku kes tahab, et ajalugu wõ i m s a d i s i t u d teewad, teda omakorda idee tõukab. Nii lihtne ei ole küll ajalookäigu seletamine wõ i m a l u s mitte, kui seda üldse olemas on. On alati kirjasti pruugitud meie mõttetegewuse eriomadust — mitmetesiduses leida üldist, ilma nähtuste seletuseks otsida ü h t p õ h j u s t, tõukajat, nii kui seda on inimene inimlikkude tegude suhtes. Mainitud tarbe rahulduseks üldistatakse mõnda filmafilmapaistwat ehk oletatawat antuse omadust ja l u u a k i e seletaw printsiip. Ajaloos figureerib samase seletawa printsiibina tihti „idee.“

Mis on see idee kui universaalne ajaloo määraja, selle peale suudab wacwalt keegi teile paremini wastata, kui Tennmann. „Idee on walitsew, ofustaw jõud.“ Mis jõud? Waat siit dieti tuleks peale hakata. Tarwis aga natuke rahwaste, masside psühholoogiasse süweneda, siis leiame, et kuigi teatav konkreetline idee „jõuna“ esineb, siis ta seda esiteks ainult sellele kollektiivsele humile (tarwete) tänu mõlgneb, mille mõistelisteks peegelduseks ta on, ja teiselt poolt sedawõrt ajaline ja piiratud on, kuiwõrd on piiratud ja muutlik kollektiivne inimhuwi. Muudugi wõib ju lausuda ideest kui metafüüsikisest olust nii mõndagi, kuid see lajumine ei anna midagi ajaloo nähtuste elulisteks arusaamisteks. Ent igatahes, kerge on ideega algades ajalugu „seletama“ hakata puhtmühtkhausenilistelt mõttelõnga tähtsuse, „kinnitades.“ Meile kõigile tuttawa ristikiriku kui ajaloolise nähtuse tekitaja on E. Tennmanni järele idee, mida nimetatakse ewangeeliumiks. Kiriku wormide muutus oleneda teatud ideest s. o. ewangeeliumist arusaamisest, selle seletuse muutmisest (lk. 9). Nii seisats ristikiriku ajaloo filosoofiline waatlemine ewangeeliumist, ehk teiste sõnadega Kristuse läbilunastamisest arusaamise muutmise jälgimises. Rahjaks aga peame konstateerima, et autor ise ses suhtes järjekindel ei suuda olla. Paljudki kirikuloolised sündmused näiwad esinema ilma, et nad „teatavast ideest,“ arusaamise muutmisest tingitud oleks, vähemalt autor ei näita seda meile. Nii näitufeks lasub autor aimata kiriku sisetse korralduse muutmist koguduse kirikust piiskopi kirikust tingituna hoopis muist paljuma isemaist teguritest, kui ewang. ideest arusaamise muutmisest (lk. 20—21). Asja ei paranda hilisemate teooriate tekkimised, mida piiskopid ühistondlastel motiividel enese kätte wõimtu fiktiivise õigustuseks wõi tattets searwad. Samuti ei ole Rooma piiskopi wõimtu, püüdmine teiste üle tingitud ewangeeliumist arusaamisest, waid jällegi palju olulikumatest põhjustest, nii kui meile üldine ajalugu teab jutustada. Ka autori poolt ettetoodud wõimufatse ajad — paasatüli ja kristoloogilised wateiused on lahkiminekud detailikumustes, mitte aga põhilises Kristuse läbilunastuse küsimuses. Kuid saab neist näitufist.

Teisefks ei saa kuidagi leppida ristikiriku eelduste teooriaga wanade kultuurirahwaste suhtes E. Tennmanni käsitusel. Juuda usf, Greeka kultuur ja Rooma riik sünnitafid „pinna“, kuhu langes „ristiusu seeme“ — See

see ewangeelium. Ma ei hakka siin juurdlema küsimuse juures, kui wäärt on ristiusu ewangeeliumi jisu autor Jeesus, kuid tähendan, et wäga humiitawaid materjaale ses suhtes pakub uuemad usuajaloolised uurimised, mille järele, kui mitte Jeesus, siis ristikirikutegewasti ammutanud on idarahwaste ideelisest pärandusest. Tähtsam on käesolewal juhtumisel konstateerida, et mainitud pinna iseloomustus ei wasta täiel määral ajalooliselt selgetest teatud tõfiasjadele. Misjuguuseft juuda usust, näit. räägib E. Tennmann, kas enne-wangipõlwe aegseft wõi hiljemast? Esimene ei olud ei kõlbline ega pildita ainu jumala austamine. Wana hebrealaane kartis ja ta austas oma suguharu Jotwet, kuulas tema käsku, kuid kõlblihe hea ja paha wahetegemine oli temale wõrras; ja samuti uskus tema teiste suguharude jumalate olemist. „Elawad usumõtted“ — eriti eetilise monoteismi — omandafid juudid Baabelis wangis olles perslastega kokkupuntumisel, kus juures need mõtted Moosese usule igatahes wõrraks elemendiks jäid ja käärimise tekitajaks olid, mille tagajärjel ristiusu ewangeeliumi jisu ajalooliselt walmines. Ma ütletfin nii: ei ole tähtis, kas oli Jeesus ajalooliselt olemas, wõi ei olud, ristiusu tekkimine siifuliselt ja aktuaalselt on mõeldaw objektiofsele ilma temata. Muudugi subjektiiofsele usklikule mitte, kes tarbekorral enesele Jumala ise loob. . .

Ka ristiusu ja Greeka kultuuri suhe tahab olla ajalooliselt teistfugune, kui E. Tennmanni walguistusel. Kõige päält tuleb tähendada, et Greeka kultuuri lange mine juba Sokratese ajal (Peloponnesose sõja tagajärjel, algas ja ühes sellega tugew kõlbliis-usuline liikumine maad uõttis. Ilma põgenemine ja lunastuse igatsemine lehasu wad wanade müstiliste kultuste (Dionisofie ja orfikute kultuste) intensiiofses ärkamises, kui ka filosoofilistes teooriates (Plato). Ei ole ime, et teiste kultuste kõrwal loomulikult pinda leidfid ka Juuda usu wärsked lahkwormid. Kuid mitte see ei ole tähtis, waid nimelt, et Greeka usulis-kõlbliis-filosoofiline liikumine järgnewale ristiusu tekkimisele siifulist tõuget andis; oma teoreetilise põhjenduse sai ristiusuf Greekast osalt Philo ja neoplatoonikute kaudu, osalt otsekoheselt: ristikiriku filosoofiline aluskammas Augustinus on paljugi Platolt owandanud.

Sellele ristiusu ideelisele walminemisele

waastab jõudne jotsiaalpoliitiline ajalooline konjunktuur. Ditse ra elu õimsa Rooma waba-riigi piirides poleks idas wõrsunud uus uft edu leidnud; küll aga keisririigis, milleks Rooma muutus oma langemise ajajärgu algul. Mitte et valmis küps ristiust lagune. a Rooma rahutu massi hulgas hea „pinna“ oleks leidnud, waid elu iletsest rõhutatud rah ahull, igat sedes päästmist, arendas wälja, õigemine löi loodusse usu „paganakristluse.“

Rahjaks ei saa täesolemal juhtumisel peatada pikemalt ristiustu tekkimise ja arenemise ajaloolise jälgimise juures teaduslikus waimus. Etteheide, mida mõiks teha E. Tennmann'ile, on see, et tema omas kirjatoõs ära seganud on fakt waatekohta — ristiustu ja kiriku arenemise objektiiv-teadusliku ja subjektiiv-usulise waatlemise. Domineerib müüdugi inimane idealistlike ajaloo filosoofia katte all, kuid ta pole, nii kui nägime, järjekindlalt läbi wiidud, ja see kahtlus teeb kirjatöö näotuks, tema lugemise waimuäritawaks, sündmused õhku-rippu aits. — Selge näitus sellest, et ei saa ajalugu kirjutada, wlgu see ka kiriku ajalugu, kui seotakse waba objektiiwset ajaloolist aatlemist niisuguse ehk teistsuguse teooriaga mõi doogmaga.

Uued raamatud.

(Toimetusele saadetud kirjandus).

M. J. Eijen. Wäike Kalewala Teine trükk. — R. A. „Rahwaälitool“, 97 lk. Mk. 40. — Siis: Maailma loomine. Joukahainen. Pohjola neu. Smarinen Pohjolas. Lemminkäinen. Pohjola neu kosjad ja pulmad. Lemminkäise kättemaksmin. Kulera u. Smarise kulmõrsja. Sampo. Wiinjed u õittemised. Wäinämõise lahtumine.

J. Brümmel. Lõhus rehenda ja. Ülesannete raamat laste arusaamise, mõteterawuse ja isetegeuse edendamiseks. — R. A. „Rahwaälitool“, 82 lk. Mk. 40. — Siis: Matemaatika kaswatusseaduse edene mine. Näitlik ja katseline (laboratoorne) õppe wiis. Suhatused raamatu tarwitajale. Kirjandus. I. Matemaatilised ülesanded. II. Mõistatuslikud kadumised. III. Dige ja osa jaotamine. IV. Raskest seisuforrast wäljapääsemine. V. Ülesanded, mis nõhavad suuremat arusaamist ja keerulisemaid wäljaarwamisi. VI. Mõiaruudud. VII. Loomulik ja arithmeetiline arwurida. VIII. Arwumängud tuletikudoga. IX. Matemaatilised mängud ja meeletahutusjed X Geomeetriselised warjufujud (siluettid). — Wastused.

Raamatut illustreerib suur hulk kujundisi, mis raamatu tarwitamse isearanis lõbusaks teeb.

Kirjandus artiklile „Töötool“.

G. Kerscheneiner, Begriff der Arbeitschule. Leipzig 1917.

E. Burger, Arbeitspädagogik. Geschichtskritik-Begreifung. Leipzig 1914.

Piffel, Weiß u. Herget, Geschichte der Erziehung u. des Unterrichtes. Wien 1916. Prüfer, Kleinkinderpädagogik. Leipzig 1914.

F. Weigl, Bildung durch Selbstunterricht. München 1912.

Der Arbeitsunterricht. Herausgegeben von der Schriftleitung der Pädag. Warte. Osterreich 1911.

Kirste, Das Prinzip der Kindesgemäßheit in der Erziehung. Leipzig 1916.

Herget, Psychologie u. Erziehungslehre. Prag-Wien-Leipzig. Verl. U. Haase.

Seidemann, Die modernen psychologischen Probleme u. ihre Bedeutung für die Pädagogik. Leipzig 1912.

Sallwürk, Die Schule des Willens als Grundlage der gesamten Erziehung. Langensalza 1915.

Enderling, Erziehung durch Arbeit. Leipzig 1913.

Neumann, Abriß der experimentellen Pädagogik. Leipzig 1914.

W. A. Lay, Die Tatsschule.

Tews, Moderne Erziehung in Haus und Schule.

Hertel, Der Unterricht im Formen als intensiver Anschauungsunterricht.

Hertel, Die Arbeitsmethode im Unterricht d. Formenlehre. Prag-Wien-Leipzig 1914.

R. Muthesius, Schule und soziale Erziehung. München 1912.

Dr. Prantl, Kerscheneiner als Pädagog, Paderborn 1917. (Selles töös leidub ka põhjalik Dewey waadete ülewaade).

Booker T. Washington, Handarbeit. Berlin 1913.

Booker T. Washington, Charakterbildung, Berlin 1915.

E. Lehmann, Erziehung zur Arbeit. (Sisalab neeger-pedagoogi Washingtoni tege wuse ülemaate.)

Seidel, Arbeitschule, Arbeitsprinzip und Arbeitsmethode. Zürich 1910.

Seidel, Die Schule der Zukunft eine Arbeitschule. Zürich 1909.

Kerscheneiner, Das Grundaxiom des Bildungsprozesses. Berlin 1917.

E. Linde, Pädagogische Streitfragen der Gegenwart, Leipzig 1913.

- Rißmann, Volksschulreform. Leipzig 1911.
- Gaudig, Die Schule im Dienste der verdenden Persönlichkeit. Leipzig 1917.
- Gaudig, Didaktische Präludien. Leipzig 1909.
- Gaudig, Didaktische Rezerieren. Leipzig 1915.
- H. Scharrelmann, Erlebte Pädagogik
- Gansberg, Demokratische Pädagogik.
- Gansberg, Produktive Arbeit.
- Gansberg, Der freie Aufsatz. Leipzig 1914.
- Kerßensteiner, Grundfragen der Schulorganisation. Leipzig 1912.
- A. Pabst, Die Knabenhandarbeit in der heutigen Erziehung. Leipzig 1907.
- A. Pabst, Moderne Erziehungsfragen. Osterreich 1911.
- A. Pabst, Aus der Praxis der Arbeitsschule. Osterreich 1912.
- Stiehler, Geschmackbildende Werkstattübungen. Leipzig 1912.
- H. Scherer, Arbeitsschule und Werkunterricht. Leipzig 1912.
- H. Denzer, Schaffen und Lernen, Theorie und Praxis des Werkunterrichts.
- D. Seinig, Das Zeichen der Sprache. Halle.
- D. Seinig, Die redende Hand. Leipzig.
- D. Seinig, Praxis des Gedächtniszeichnens, Leipzig.
- D. Seinig, Anweisungen zum Werkunterricht im Rahmen der sogenannten Arbeitsschule. Halle 1912.
- D. Seinig, Figürliches Gedächtniszeichen in Volksschule und Seminar. Halle.
- E. Heywang, Die Arbeitsschulidee in der einklassigen Volksschule. Leipzig 1913.
- E. Heywang, Der Aufsatzunterricht in meiner einklassigen Schule, unter dem Leitstern der schaffenden Arbeit betrieben.
- E. Heywang, Zum Deutschunterrichte in der wenig gegliederten Landschule. Prag-Wien-Leipzig 1915.
- E. H. Wohlrab, Die Jahresarbeit einer Elementarschule.
- E. H. Wohlrab, Mein 2. Schuljahr.
- E. H. Wohlrab, Zum dritten Schuljahr.
- E. H. Wohlrab, Die Praxis der Arbeitsschule.
- E. H. Wohlrab, Zum Singen, Spielen und Sagen auf der Unterstufe.
- E. H. Wohlrab, Zum Elementar-Schreiblesen in der deutschen Lern- und Arbeitsschule.
- A. Blessiger, Die Unterklasse einer zweiklassigen Schule im Licht der Arbeitsidee. Leipzig 1912.
- A. Blessiger, Schaffender Sprachunterricht im Dienste stilistischer Ausbildung, 1916.
- F. Rüdter, über Unterrichtsbücher an Volksschulen, 1918.
- A. Huth, Ein Jahr Kindergartenarbeit (Kogutbö: Pädagogium. Leipzig 1917).
- E. Weyher, Werkunterricht und Kunst in der Volksschule. Breslau 1914.
- Warmuth, Praxis der Arbeitsschule. München 1910—1914.
- Ladenbauer, Arbeitskunde. Rats wäljaannet — üks poeglastele, teine tütarlastele).
- Fritsche, Ausgeführte Lehrgänge für einen einheitlichen Sach-, Sprach- und Rechenunterricht in Verbindung mit dem Zeichnen, Formen und Darstellen.
- Weyher, Was Ichren einen Schulmann Dänemark und Schweden? Breslau 1912.
- Kuppers, Volksschule und Lehrerbildung in den Vereinigten Staaten. Leipzig 1907.
- Beck, Americana paedagogica. Leipzig 1911.
- Sandler u. Kobel, Übersichtliche Darstellung des Volkserziehungswesens der europäischen und außereuropäischen Kulturvölker. Bielefeld 1900—1901.
- M. Montessori, Selbsttätige Erziehung im frühen Kindesalter. Stuttgart 1913.
- W. Foerster, Schule und Charakter. Zürich 1914.

Organisatsioonide teated.

Eesti Õpetajate Liidu juhatuse tegevuseft.

Eesti Õpetajate Liidu juhatuse on esinenud õpetajate kutseühvide kaitseks Haridusministeriumis järgmist määrgulirjadega:

1) „Sõduri“ № 38-ndas on avaldatud järgmise sisuga Sõjaministri päevakäsi 9. septembrist 1920 a. № 900 all:

„Kõik kooliõpetajad, kes sõjateenistusesse võetakse, määrata teenistusesse ainult jalaväe polkudesse ning seal, diviisi ülemate korraldusel, kohe peale väeasjasse ilmumist,“ diviisi õpemeeskonda, kus nende põhjaliku sõjameheliku kasvatamise ja õpetamise peale ipeäraliselt võtka panna. Pärast diviisi õpemeeskonda kurtuse lõpetamist peab kooliõpetaja ainult riivis teenima ning sõjateenistuse aja lõpuks igapidi eestujulikult alamohvitseriks välja tujunema. — Selle minu korralduse põhjaliku elluviimise teen diviisi ülematele juure tähtsusega ülesandeks.”

Silmas pidades, et 1) mainitud päevakäst lubab õpetajaid teenida ainult jalaväes, võttes neilt võimaluse pääseda iga muusse väeasjasse, — kitsendus, misjagust pole maksma pandud ühegi muu kodanikkude kibi kohta ja millega õpetajaid muu intelligentsist eraldatakse mingisugusesse erikategooriasse; et 2) päevakäsu jätele võivad õpetajad teenida ainult riivis, vaatamata iga üksiku õpetaja terwilise, oskustlike j. m. seiskorra peale — otustas Eesti Õpetajate Liidu juhatus Haridusministeeriumi paluda, esineda ettepanekuga Wabariigi Walitsuses, et mainitud päevakäsu järel teenivate õpetajate kohta maksma pandud motiweerimata kitsendused maksuasetuks tunnistataks eht ümber muudetakse.

Tallimas, 15. oktoobril 1920., № 508.

2) 28. aug. 1919 a. Mutawa Kogu poolt wastuõdetud õpetajate palgamääruse kohta on õpetajaskond mitmel puhul — kongressidel, õpetajate päewadel, ajalehtedes ja märgufirjades — oma rahulolematust avaldanud. Nähtawasti neid rahulolematust arwesse wõttes teatas Haridusministeerium 16. jaan. j. a. kõigile maakonna ja linna kooliwalitsustele, õpetajate liitudele ja ühingutele, et ta uue palgaseaduse kawa kokkuseadmisele on asunud, milleks ta ülalmainitud asutusilt materjaali palus. Eesti Õpetajate Liidu juhatus saatis omalt poolt kogutud ja korraldatud materjaali ära 2. märtsil j. a. Pärast seda on Liidu juhatus kohaliste, õpetajate liitude ja ühingute tungival pealekäämisel Haridusministeeriumis kahel korral esinenud nõudmisetega uue palgaseaduse kiirema maksmapaneku asjus. 4. okt. j. a. № 21776 all wastab Haridusministeeriumi kooliojakond, et Ministeerium uue palgaseaduse finnitamiseks ettepanemise kuni Riigikoguni edasi lükanud. Silmas pidades, et Riigikogu kokkutulekuni weel wähemalt kaks kuud aega, pealegi mõiks

Riigikogu palgaseaduse arutamise kauemaks ajaks edasi lükata ja arwesse wõttes alataja kaswawat rahulolematust õpetajaskonnas praeguse elundutele mittewastawa palgamääruse wastu, palub Eesti Õpetajate Liidu juhatus, Haridusministeeriumi tungival korraldada, et uus õpetajate palgamäärus Mutawa Kogu eht Wabariigi Walitsuse kaudu kuu aja jooksul, käesolewa märgufirja kuppäewast lugesdes, maksma pandaks.

Tallinnas, 15. oktoobril 1920 a. № 509.

3) 15. oktoobril j. a. esiueti Haridusministeeriumis nõudmisega, et õpetajate kohta maksmaks tunnistataks Wabariigi Walitsuse otsus 6. webruarist 1920 a.: ajutised kodukorra määrused walitjusafutustes töötawate ametnikkude ja töökliste haiguste korral kindlustamise kohta. —

Magu teada, kutsuti septembri kuus sõjamineisteriumi korraldusel kõiide 1899 ja 1890 a. sündinud meeskodanikkudega, kes senni mitmesugustel põhjustel ajapikenduse saanud, ka tähendatud aastatel sündinud õpetajad sõjateenistusesse; Haridusministeeriumi sammud mainitud õpetajate sõjateenistusest wabastamiseks Sõjamineisteriumi ja Wabariigi Walitsuse ees on tagajärjetaks jäänud. Silmas pidades, et praegu, kus uus kooliseadus elluviimisel ja koolitegelaste wähesuse tõttu iga üksiku õpetaja eemalekiskumine tema otsetohesest tööpõllust koolielus end terawalt tunda annab, pööras Liidu juhatus 18. oktoobril j. a. märgufirjaga Mutawa Kogu Hariduskommissjoni poole palwega, esineda Mutawas Kogus ettepanekuga juhtnõõride andmiseks Wabariigi Walitsusele kõigi õpetajate sõjateenistusest wabastamise asjus.

4) Liidu liigete registreerimiseks otustati trükida lasta 3000 registreerimiskaarti, mis maakonna liitude kaudu liigetele täitmiseks kätte saadetakse. Registreerimise lõpu tähtajaks määrati 1. detsember j. a.

Ülemaate saamiseks üksikute ühingute ja maakonna liitude tegewusest saadetakse käesolewa aasta lõpul liitudele ja ühingule anteetlehed wastawate küsimustega.

Teoksil on Liidu kodukord, mis jõulu waheljal kokkutulewale ajemikkude kogu koosolekule kawatsetakse finnitamiseks ette panna.

—0.

Eesti Õpetajate Liidu liigetele.

Täieliku ülemaate saamiseks Eesti Õpetajate Liidu liigete arwust korraldab Liidu juhatus liigete registreerimise kaartide abil.

Kaardile tuleb tähendada liikme perekonna-, ees- ja isanimi, sündimisaeg (nue kal. jär.), mis ajast õpetajaametis, kus hariduse saanud (misjulguses: üli-, kesk- või kutsekoolis), kutse (kesk- või algkooliõpetaja oma), mitmendast haridusjärgus palga suhtes, mis amet õpetab (eriala), määraline õpetaja või tanniandja, töökoht (kooli nimi), aadress ja perekonna seis (poiss- või naismees, perekonna liigete wabadus). Teated, mis ära ei mahu wastawale kohale, ehk täiendused, millel liikme arwates isikuline tähtsus, kuid mille kohta puudub wastaw küsimus kaardil, kirjutatakse „märkuste ja täienduste“ alla ehk kaardi teisele küljele. Kaardid saadetakse õpetajale täitmiseks kätte maakonna liidu ja kohalise ühingu laudu; nende laudu tulewad kaardid täide-
detsembriks jälle tagasi saata.

Tallinnas, 8. oktoobril 1920 a.

Eesti Õpetajate Liidu juhatus.

Märkused õpetajaskonna organi- seerimistööst alalt.

Kui revolutsiooni algul tööle ajuti hooga, waimustusega, siis mõis arwata, et meie õpetajaskond tõesti wõimas on wäärtusi looma, et teda ainult paelad on pidanud awaldumast. Oli näha, et temast wälja kujuneb euroopalik õpetaja, kaugem hele täht Euroopa-Maasia wärawatel, teedel Sarmaatia lagendikule.

Nüüd aga peame tunnistama, et lootustes eefinud oleme.

On tunne, et meie mitte organiseeritud kultuura-wääriline jõud ei ole, waid mäs igasuguste kalduwuste ja instintidega.

Meie hää ei ole küllalt autoriteetlik, meie wäljaastumised on liiga primitiivsed, wärwitid, hinnatäunna kõituvad, mispärast nendega ei rehtendata.

Tuletan meele õpetajate palgaseaduse läbiwõimist Ajutawas kogus diametraalselt wastu õpetajate kongressi otsust. Nüüd on jälle mingisugune surrogaat tehtud endisele liiks. Ma mõtlen linnafoolide juures olerwate kursuste lõpetajate ülewõimist 3 järku ja teiste kutsetunnistustega õpetajate jätmist 4 järku.

Demokraatlistes maades eefinewad walitjuse efitajad suurematel kongressidel, koosolekul seletustega, aruametega ja kawadega oma tegewuse kohta. See on teatawas mõttes kontroll awaliku arwamise poolt. Ma arwan, et õpetajad peaks edustama tähtsa oja awalikust arwamisest. — Kui meil üleüldiselt on wastu wõetud põhimõte, et õpetajate ühingu

olgu ametiühingud, siis peame ka ametiühin-
gute taktika omaks tunnistama. Üks niisugustest taktilistest käitudest on nõudmine walitjusajutustelt ülewalmimetatud samme arwamise rahuldamisest. Meie õpetajaskonnal näib asi nii kujunewat, et tema häält selles asjas kuulda ei wõeta. Kui näit. Wirumaa õpetajate Liidu nõukogu otsustas maakonna kooliwalitjuse juhatajat kutstuda Liidu täiskogu koosolekule koolikorralduse üle seletust andma, siis mõis wiimane rahulikult ütelda, et ta seda otsust arwesse ei tarwitse wõtta. — Ma ei süüdistata kooliw. juhatajat, waid ütlen, et ta oieti on talitanud, sest mis õigus on ühel kildkonnal, millest aru ei ole saada, mis ta õigupärast on, ühelt demokraatliselt walitjusajutusest aru nõuda.

Oma waba tegewuse algul seadmine eesmärgina üles Eesti kooli loomise, rahwa hariduspinna tõstmise, jättes kõrwale, wähemalt teisele plaanile, eneste huwid. Nüüd küsin: Dns Eesti kool meil käes sarnasena, nagu meie jeda oleme soowinud? Ei!

Meist ei küsita, waid talitatakse nii, kui mõni minister wõi teine liikur käsi jeda soowib. Pole lootat, et Eesti kool sarnasena luuakse, nagu meie ette kujutame, kui me endid aegsasti maksma panna ei juuda.

Süüdi oleme ise. Eesmärgi kättesaamisest sammusime wale teed, asusime frondile, kui seljatagune kindlustamata, kui õpetajaskond minimaalsete nõuete järele organiseerimata.

Paigeid kohti on meil õige palju ja waga mitmesuguseid, mis wast igale tuntud. Ei taha nendes pikemalt juurelda, nimetan ainult mõned, mis eriti filma torkawad.

Näib, et meis peitub jeda waimu, millest idapoolsed üleaedjed rikkad: kõnelda ja otsustada. Koosolekul terwitame õpetajate organiseerimist, hääletame resolutsioone, teeme juhatastele ülesandeks tarwilisi samme astuda, siis aga walgume mööda maad laiali nagu tolmu kühmed, millel puudub igasugune side. Meie lõögiosa — Refliit — rajab oma tegewuse otsustele, mis tehtud asemikude koosolekul ja kongressil. Kui need otsused on sagedasti kõituvad, sest nad on pahatõhti tehtud juhustlike mõjude all, ilma läbi-kaalumata, kas nad läbiwõidawad on.

Sagedasti on raskest küsimused, mis huwitawad terwet õpetajaskonda, siin samas üles wõetud ja otsustatud, ilma et otsustajalt teada oleks, kas kohtadel samuti mõeldakse. Kui mingi kaaluw otsus tehakse, peab küsimus kohtadel igakülgselt läbi arutatud olema, kongressi saadikutele kindlad direktiivid kaasa, siis wast wõib tehtud otsus möödu-

rohkem üleilbist tähtsust, nagu kooliküsimus. Muudugi mõivad ju talbumised kummagile poole ette tulla. —

Viimasel õpetajate kongressil oli arutufel, kuidas õpetajaid organiseerida, koondada ühinguksesse. Soovitati muu seas paragrahv üles võtta kooliseadusesse, mis õpetajaid kaitstaks ühinguksesse. Hoiatati teiselt poolt järelepanemise eest. Ja tõesti — ühinemistung peab olema wabast arusaamisest, enesekaitsest wälja kaswanud, mis kõige pealt garanteerib kindlust. Kõrgad ja kuuwanud ofsad raputab torm ikkagi maha. Parema juba jätta need tõdemise tundemärkidega taskuhurwilased jaatuse hooldeks. Ennem juba töötada selles sihis, et nad mida warem, seda parem õpetajastonna areenilt kaoks. Kuid — metifikute hulgas leidub ka neid, kellel puudub ühikutundest arusaamine. Siin on koht, kus misjoni tööd võib teha. Teeks igale organiseeritud õpetajale ülesandeks eeltulemal õppeaastal üht paganat ümber pöörda. Ja weil ei oleks ühtegi organiseerimata õpetajat. See on wäliselt, kuna aga sisemise arusaamise tõstmine nii kergesti ei lähe. Wäline organiseerimise tundemärk on ühingu registreerimine ja liikmemaksu ära maksmine. Kuid sedagi ei täida liikmed jenni korraldikut. —

Organiseeritud õpetaja ees seisab määratu legendid, kus jätub ruumi eneste ja teiste tarbeks töötamisel. Teiste tarbeks on tööd tehtud, eneste kasuks aga alles viimasel ajal tööle asutud.

Weil puuduvad abinõud, millega rahuldada oma waimlisi, diguslisi ja materjaalseid huwisiid, mille tähtsamad liigid igale juba tuntud (palgaolud, raamatukogud, oma aiafiri, eeskurstonid jne.)

Ma tahtsin lõpuks mõne ala peale tähelepanemist pöörata, mis jennini kahe silma wahel jäänud, kuid millel meie kohta määratu tähtsus.

Meie wanad ametiwennad külmatawad lageda taewa all, haigetel ja wigastel ei ole kohta, kus oma terwiist võiks parandada. Puuduvad warjupaigad ja sanatooriumid, puudub wäline õpetajate ühinemise sümbool — K o d u.

Ras meie kõike seda juudame!

Terwe maa on igasuguste kultuurajutuste wõrguga üle tõmmatud. Ei liialda wisti, kui tõendada julgen, et eimesed teeraad siin õpetajate rindadega on läbi murtnud, et suur hull ehituskawa siin õpetajate turjadel on kofku kantud. Kuigi meie keskel walitseb weel

tühjus, kus üffitud hääled kostuvad ja hääbumad, kuid kõik meie tegewuse niidid meie eneste keskel wiivad ainult ühele lõpustihile. See on Eesti kool ja kodu. Ja kellele ei oleks need kallid!

Harju

1) maakoolide õpetajate III. kongress

peeti Tallinna meesgümnaasiumi ruumides 2. sept. 1920 a. Kongressist wõtjib osa umbes 80 õpetajat. Kongressi awab Liidu esimees õp. Niemann. Terwitusi ütlevad kongressile: koolindunit Summer — suwiturjuste lektorite nimel, J. Piiskar — Eesti õp. Liidu juhatusel nimel, Harju maak. koolin. juhata. J. Reintam — Harju maak. walituse ja kooliwalituse nimel. Terwitustelegrammi oli saatnud Väine maak. õp. kongress. Juhatusel waliti — õp. Niemann ja Krus; sekretärideks — õp. Reintam, Werk ja Waldmann. Päewakorras oli: 1. Liidu tegewuse aruanne. 2. Warustusküsimus. 3. Newisjoni komisjoni walimine. 4. Seifukoha wõtmine, misjoguste wooludega tuleb õpetajastonnal oma aatelistel ja majanduslistel wõitlustel ühineda. 5. Organiseerimisküsimus. 6. Kongressil üleswõetud küsimused.

1. Aruande Liidu tegewuse üle kannab ette Liidu esimees A. Niemann. Tegewus oli peaaesjalikult arenenud palga olude paranduse ja warustuse muresemise juhtes. Warustus pole saadud õpetajale maakonna toilitusosakonna ja muude ametiasutuste wastutulematuse tõttu. „Kaswatusel“ lugemine tehti funduslisseks kõigile Liidu liikmeile. Organiseerimise asi loutab, liig loiuks wõetakse osa liidu tegewusest kohtadel. Riiklondade ühingud ei wasta sagedasti küsimuste ja ettepanekute peale. Mõne ühingu esitajad, isearanis Jõe-lehtme, Jüri, wiimasel ajal ka Suuru oma, puuduvad järjekindlalt Liidu nõukogu koosolekuil. Ühingute edustajad kaebawad, et paljud õpetajad koosolekuile ei tule, mispärast koosolekud wahese ofawõtiate arwu pärast sagedasti pidamata jääwad. Loid olet ja ük-kõiklus kohtadel teeb Liidu juhatuselgi tegewuse raskeks ja tagajärietuks. Liidu tegewuse hoogsamaks eduks on waia, et kohalised ühingud energilisemalt töötaksid. Kaswa aruanne wõetakse wastu ja kinnitatakse.

2. Warustusküsimuse selgitamisel oli kongressile kutsutud maakonna toilitusosakonna juhataja Jürgenselt, kes seletab, et maakonna toilitusosakond warustuse juhtes kõik teinud, mis ta wõimuses, s. o., kõik warustusnõudumised, mis õpetajailt jisse antud,

tehtvalitajusele edasi annud; tema ei võivat midagi parata, et seal õpetajate nõudmistele vastu ei tulda. Maafonna omavalitjuse kulul pole keegi varustust saanud — ka omavalitjuse teenijadki mitte muud kui riiet, millest aga õpetajatele ei ulatanud. Suhatagu õpetajad kätte, kust midagi osta saab, toilitus-afond on valmis krediiti andma. Peale pikemaid läbirääkimisi võetakse õp. Kruusi ettepanek ühes Nummo ja Katasepa parandusega järgmisel kuul vastu:

Kongress rõhutab, et õpetajad on senni ilma varustujeta jäetud; varustus on aga praegusel elukalliduse ajal suurema tähtsusega, kui palga tõstmine, mis igakord siis alles kätte saadakse, kui tarbeained hinnas tõusnud. Sellepärast nõuab kongress, et Harju maakonna omavalitjused õpetajaid tarbeainetega varustaks samade normide järele ja samadel alustel, kui on ettenähtud riigiteenijate varustustavas. (ühel häälel w. w.)

Palga asjus võeti vastu järgmine otsus: Kongress leiab tarvilikuks nõnda õpetajate põhipalka kõigil järkudel ühisel määral 500 marga võrra tõsta.

Nagu endised kogemused näidanud, on Harju maakonna omavalitjused õpetajate nõudmistele vastu palga- ja varustusküsimustes äärmiselt vastutulematu; sellepärast tõuseb küsimus, mis ette võtta, kui nõudmised ka nüüd tagajärelt peats jääma. Soovitakse boikotti ja streiki. Pärast väielusi võetakse vastu 31 häälega, 18 vastuolekul Baltiski õpetajate seltsi ettepanek, mille õp. Angerjas ette kannab: „Et täida omavalitjused kongressi nõudmisi varustamise ja põhipalka asjus kuni 1 oktoobrini, ajub maakonna liit ülemaalse liidu abil streigi organiseerimisele.“

3. Komisjoni komisjoni valitakse: Sihwer, Werk ja Talbat.

4. Küsimuses, misjaguste wooludega tuleb õpetajastonnal oma aatelistel ja majanduslistel võitlustel ühineda, efines pikema referaadiya J. Piiskar. Rõneleja rõhutab, et õpetajate liikumine ei saa olla mitte ainult majandusline ja pedagoogiline, vaid ka poliitiline. Misjagune kooli poliitika, misjagune on ka õpetaja elujärg. Üks õpetajate ülesandest on sellepärast koolisõbralise meeleolu loomine rahva hullades. Koolist on huvitatud need, kes teda tarvitavad; rahvakooli tarvitajad on waelemad rahvakõhivad, loomulikult siis, et rahvakooli õpetaja just selle kõhiga ühenduses peab olema. Et õpetaja palgatõbbeline, siis tuleb tal majanduslikes võitlustes käsikäes käia just töötavate rahvakõhivatega. Rahvakool — rahva enese asi! Õpetaja peab kasvatama

rahvas arusaamiselt ja lugupidamiselt kooli vastu, mis võimalik ainult kokkupuutumise teel suuremate rahvahulkadega. Võidetakse neid kooli poolehoidjaks ja kõik on võidetud! — Rahvakooli õpetaja ei või ilma olla härrasmees külas. — Õpetajastond peab looma haridusprogrammi ja sellele kinnitada võitma rahva hullades; seda teed on läinud ka õpetajastonna liikumine väljamaal (Staalias, Ameerikas, Inglis- ja Prantsusmaal). — Kongress peab rõhutama vajadust õpetajail kaasa minna proletaarlike töövõttega.

Ettepanekuid tehakse õp. Talbati, Niemann, n. Waldmanni, Sageri õp. seltsi ja Warmanni poolt. Vastu võetakse Sageri õp. seltsi ja Talbati ühine ettepanek: Kongress tunnustab tarvilikuks õpetajatele poliitilistel võitlustel ühineda nende pahepoolsete parteidega, kes oma lipukirjaks seadnud tööliste kasu eest võitlemise.

5. Aruannetega kohtadelt esinevad ühingu esitajad. Reist kõige tähelepanemisväärtisem oli Sageri ühingu oma, mille õp. Reintam ette kandis. Ühingu on üks wane-maist Harjumaal. On korraldatud terve rida õppereise, proovitud koolides, järjekindlast laste pidud iga kowabel; ühingu on oma liikum wäärtusline õppewahendite kogu. Kõik õpetajad kihelkonna piirides kuuluvad ühingu liikmeks.

Organiseerimisküsimuses esineb pikema referaadiga õp. Sihwer, kes organiseerimist halwamate tegurite peale tähelepanu juhib. Sihweri ettepanekul võetakse vastu järgmine resolutsioon:

Harju maakoolide õpetajate kongress, ära kuulates aruanded kohtadelt organiseerimise kohta, leidis, et organiseerimine on tänini wiskalt edenemud; organiseerimise takistajaks õpetajate keskel on olnud: 1) pealiskaudsus, 2) ühimeele puudus, 3) paljajärguline palgaligitus, 4) töötamine teistes seltsides, 5) efsialise waimustuse laugemine.

Organisatsioonide mõju halwamisteks väljaspool kooli mõjub kaasa asjaolu, et õpetajad ise oma koosolekute otsustid tarwiliselt ei täida. Kongress kohustab õpetajaid organisatsioonide tugewnemisteks: 1) asuda palju energilisemalt organiseerimistööle, 2) kõrvaldada eneste keskel ülemaalmisestatud pahed, 3) tarwitajele wõtta ühinguist eemale jäänud õpetajate vastu karmimad abinõud, nagu põlgusawaldus, boikott, 4) wälja heita ühinguist organisatsiooni distsipliini alla mitte paendumad õpetajad ja 5) lugeda oma häälekandjat „kaswatuft.“

Liidu nõukogu poolt ümbertõetatud liidu põhikirja võetakse vastu.

Lõpuks kurbetaks juurikursuste abirahade lootuseta seisukorra üle, mille muretsemisel ametiasutused andeksandmataalt aeglaselt töötavad.

Kongress lõppes kell $1\frac{1}{2}$ 10 õhtul.

—o.

Virumaa Õpetajate Liidu peakoosolek.

Rakveres, 21. augustil 1920 a.

Koosoleku avab W. D. L. esimees Bedisson. Koosoleku juhatajaks valitakse õp. Põstak, protokollkirjutajaks õp. Penno. Päevakorda võetakse järgmised küsimused: 1) Juhatus tegevuse aruanne. 2) Elukalliduse lisa väljanõudmine maakonna walitsuselt 1. nov. 1918 a. — 1. juul. 1919 a. 3) Wastustus. 4) Kooperatiiv. 5) Kasvatuse tellimine. 6) Koolimaad. 7) Organiseerimise küsimus. 8) Üpperahandite wadamine. 9) Koosolekul algatatud küsimused.

1. W. D. L. juhatus juurest tegevusest annab aru Liidu esimees Bedisson. Hoogsat tegevust pole suutnud juhatus avaldada, sest et ta juhuslikult kokku seatud; 50 wasta taga elaw juhatus liige ei saa korralikult osa wõtta juhatus koosolekult ega suuda täita mingt juhatus funktsiooni. Sellepärast pole saanud kõiki ametid veel ära jagada ühikute juhatus liigete wahel. Õpetajate kodu asi pole paigast nihkunud — pole leitud kohta korterit. Ma pole õpetajad oma lubadusi täitnud õpetajate kodu ainelise toetamise suhtes; mitmel pool oli lubatud korraldada pidusid kodu heaks, juhatus teades on neid seni olnud ainult ühes kohas. Kooperatiivi asutamiseks puuduvad soodsad tingimused. Awamata on pedagoogiline büroo. Büroo kawa pidi kokku seadma keegi õpetaja, kellel aga tänini jeda pole saadud. Õpireiside kawa jaoks on materjaali kogutud. Wanade õpetajate kodu kawandiga esines Liidu juhatus õp. Refliidus. — Õpetajate ülewimisel alamaist kõrgemasse haridusjärku on toetatud kümnet õpetajat — Aruande lõpul teatab ij. Bedisson, et ülalmainitud tegevuse talituse põhjustel juhatus tagasi astub. —

Koosolek otsustab juhatus teadaannet tagasiastumise asjus mitte wastu wõtta. — Õp. Bedisson teeb ettepaneku täiendada juhatus seitseme kandidaadiga; ettepanek võetakse wastu. Walimised lükatakse 5 päewakorra punkti edasi.

2. Elukalliduse lisa väljanõudmise asjus annab seletust Liidu esimees. Wutawa Kogu palgamääruse ja Riigikohtu seletuse

järele peawad õpetajad 1. nov. 1918 a. kuni 1. juulini 1919 a. elukalliduse lisa saama asutustelt, kes sel ajal õpetajale palga maksid. Maakonna Walitus ei täida palgamäärust, seletades, et tal sellekohane krediid puudub. Eesti Õp. Liit on nõu annud maakonna walitsuselt puuduwat palga kohtu teel välja nõuda.

Maakonna Walitjuse esitaja Rosenbergi arwab, et kohtu protsessi õige keeruliseks wõib minna. Õpetajad ei tea ise, kui palju nad palga saanud ja palju neil õigus jaada. Arwab, et Maakonna Walitjusega sõjalal olles neid teateid kerge pole saada. Makswate seaduste põhjal wõib Maak. Walitus ainult neid summe välja anda, mis eelarwes ette nähtud. Sellepärast andis Maak. Walitus asja maak. nõukogu otsustada. Wiimane otsustas aga asja edasi lükata. Eriti kooliwalitjuse seisukoht on — tulewal aastal jeda summa eelarwesse üles wõtta ja õpetajale välja maksta. Soowitab protsessi ärajätmiist.

Kooliõnunik Meos tähendab, et see, kas asi Maakonna Nõukogus harutisel oli wõi mitte, ei seo ju sugugi õpetajaid, kui nad soowivad otsustawaid samme astuda.

Õp. Eik soowitab komisjoni walida, kes Maak. Walitjuse ees samme astuks elukalliduse lisa kättesaamiseks.

Rosenberg leiab, et on wõetud liig tibe toon Maakonna kooliwalitjuse wastu, kuna kooliwalitus õpetajale wastutulelik olla.

Õp. Penno teatab, et tema kuulnud Maak. Walitjuse „wastutulelikusest“ kentsaka asja: Maroowatagustele õpetajale palgamaksimiseks ministeeriumi poolt määratud summad kulutanud Maak. Walitus muu asja peale ära, ja kui õpetajad palga järele tulnud, pole Maak. Walitusel raha olnud. Küsib, kas on see õige ja kui on, kas see siis ongi wastutulelikus õpetajale. Kooliwalitjust ta ei süüdistata.

Rosenberg leiab põhjendamata olewat wäite, nagu oleks Maak. Walitus meelega õpetajaid palgata jätnud, toonitab, et sel ajal Maak. Walitjuse kassa tühi oli Maak. Walitjusest mitte olenemil põhjustel.

Otsustatakse: elukallidusliku kättesaamise suhtes W. D. L. juhatus Maakonna Walitjuse ja Maak. Nõukogu esinema firjalitu nõudmisega, mis ikilliselt ära antakse.

3. Õpetajate wadustuse küsimuse lahendamiseks annab aru Liidu esimees. Maakonna Walitus ou wadustuse andmisel eita wal seisukohal; toitlusosakonna juhataja on lubanud õpetajaid „wallawaeste“ nimekirja

üles võtta. Tuleks kindlaks teha, kes varustust peab andma — omavalitsus või riik.

Op. Kirschbaum leiab õpetaja walla-vaeste nimekirja ülesvõtmise soovituse Maakonna Valitsuse härrade poolt haavamata olewat.

Op. Pedisjoni ja Lepiku ettepanekul tunnustatakse õpetajate wallavaesteks tembelbamine haavamiseks ja otjustatakse teatavasti vahetajast saata ärakiri wabariigi walitsusele.

4. Kooperatiiviasutamise mõtet otjustatakse olude summil eelotsa loobuda.

5. Juhatusel liigete kandidaatideks walitakse: pr. Väpstihein, J. Parinback, M. Kooswald, P. Raudsepp, Reinberg, Aug. Schneider, M. Keskküla.

6. Õpetajate hääletandja „Raswatus“ toetamise küsimust arutades otjustatakse tellida „Raswatus“ igale koolile, soetades raha kas pidude läbi või walla eelarwesse üles võttes wastawaid summe.

7. Koolimaade küsimuses võetakse wastu ettepanek: koolimajad wabastatagu wihimata wõõrastest inimestest; koolimaad olgu õpetaja kasutada.

8. Organiseerimisküsimust käsitleb koolinspik Meos, kes leiab, et sunduslikul organiseerimisel see halb külg on, et õpetajad organisatsioonide wastu külmaks ja wõõraks kipuvad jääma. Asja elustujeks soowitab endiste laialdase piirkondadega ühingu teise asemel kihelkondade ühingu teise ellu kutsuda.

Pärast lühikesi läbirääkimisi wõetakse wastu hr. Meose ettepanek

9. Õppewahendite muretsemise küsimuses wõetakse wastu koolin. Meose ettepanek: Utuda Maakonna Valitsuse toitlusosakonna juurde õppewahendite ja raamatute ladu, milleks Maakonna Valitsuselt krediiti palutakse.

10. Koosolekul algatatakse küsimused.

Kooli walgustuse asjus otjustatakse Maakonna Valitsuses esineda ettepanekuga, et see esimeses järjekorras annaks petroleumi koolide tarwiduseks, kui toitlusosakond teha saab.

Puu ja koolimajade asjus otjustatakse Haridusministeeriumis esineda soowiga, et koolid riigi metjadest tasuta ehk odawa hinnaga puid saaks, samuti ka, et mõisa majad tasuta koolidele kasutada antaks.

Elisa

Wirumaa Õpetajate Liidu koosoleku kirjeldusele.

W. M. Toitlusosakonna wastus Wirumaa Õpetajate Liidu juhatusel ettepaneku peale, õpetajaid warustada samal määral ja normide järele, nagu riigiteenijaid warustatakse:

Wiru Maakonna Valitsuse Administ. Osakonnale.

Wahetiri № 21326 ühes Wirumaa õpetajate Liidu kirja № 164 tagasi teatega, et meie poolt takistust ei ole, kui kooliõpetajad 17. VII. 19. a. määruse § 9. põhjal walla-vaeste nimekirja üles wõetakse wallanõukogude poolt.

Ratkweres, 29. juunil 1920 a. № 14714.

Osakonna juhataja: R. Aruufimägi.

Asjaajaja: W. Reife.

Wiru Maakonna Valitsuse Administratiiv- osakond saatis kirjawahetuse Op. Liidule järgmise seletusega:

Wirumaa Õpetajate Liidule.

Kirjawahetust tagasi saates teatame, et sunniviisil kokkuwõetud miljast maakonna walitsus ei oma teenijatele, sama ka kooliõpetajatele anda ei saa, küll aga wabalt kokkuostetud miljast — ruffi jahu 180 marka puud. Selle wastu aga maakonna walitsuse poolt takistust ei ole, kui kooliõpetajad wallanõukogude poolt Eesti Wabariigi määruse terawilja tarwitamise kohta § 9. põhjal walla normiwilja saajate nimekirja üles wõetakse, miswõngusel inhtumisel kooliõpetajad määruses ettenähtud normide järele wilja saada wõiwad. Elisa: 2 lehel.

Ratkweres, 9. juulil 1920. Nr. 21895.

Wiru Maakonna Valitsuse Administratiiv- osakonna juhataja: (allkiri).

Asjaajaja: (allkiri).

Et mainitud kirjawahetus Liidu juhatusel peanõudmise peale: warustada õpetajaid niisama, kui riik oma teenijaid — mingit wastust ei anna, esineti uue samawõnguse nõudmisega Maakonna Nõukogu ees, kus maakonna walitsuse esimees seletas, et warustust anda juba sellepärast wõimata, et puuduwad üleriiklikud normid, teiseks puuduwad maak. walitsuses warustusained. Nõukogu otjustas, ilma et asja sisuliselt oleks arutanud, „Maakonna Valitsuse esimehe seletusi ära kuulates päewakorras edasi minna.“ (4. sept. f. a.)

KASVATUS

Ametlik osa

2. aastakäik.

Oktoober 1920.

Nr. 18.

Walitsuse määrused, korraldused ja otsused.

Kõikidele maakonna- ja linnakooliwalitsustele.

Haridusministeeriumi ettepanekule 7. aug. f. a. nr. 54598. seletab Wabariigi Walitsus 10. aug. f. a., et maakonna- ja linnakoolinõunifud palga ja elutalliduslisa asjus käimad nendefamade määruste alla, kui omawalitsuse koolide õpetajad, kes riigilt elutalliduslisa saawad.

Seega makstakse maakonna- ja linnakoolinõunifudele 1. aug. f. a. arwates 130% elutalliduslisa, koolinõunifude kohta käimad seaduses ettenähtud põhipalgast ja elutallidus.

13. sept. 1920. a. Nr. 55364.

Dfatonna juhataja: (alltiri).

Sekretäär: (alltiri).

Haridusministeeriumi määrused ja korraldused.

Krakiri.

Kõigile maakonna- ning linnakooliwalitsustele ja Riigikoolide juhatajatele.

Kooliosafond saadab siin juures haridusministeeriumi 1920. a. 7. sept. Nr. 21833 määruse õpetajate registreerimise kohta juhtnõuõrits tarwilikkude korralduste tegemiseks ja teatab:

1. Käesolewa määruse maksmapanemisega kaotawad oma maksuuse kõik endised sellekohased määrused.

2. Selle määruse maksmapanemisest peale tulewad kõik õpetajad registreerida määruses ettenähtud korras. Kõrwalekalbumised käesolewast määrusest endiste sellekohaste määruste ja korralduste piirides on erandina käesolewa kooliaasta algul lubatawad nende õpetajate registreerimisel, kes küll enne määruse maksmapanemist registreerimiseks olid ette pandud, kuid määruse maksmapanemise ajal alles registreerimata, kui ka nende õpetajate registreerimisel, kes küll pärast määruse maksmapanemist registreerimiseks ette pannakse, kuid enne määruse maksmapanemist walitud olid.

3. Kõik selle määruse põhjal haridusministeeriumi registreerimisele kuuluwad õpetajad (ametis olewad kui ka uuesti walitud), kes weel registreerimiseks ette pandud ei ole, tule-

wad enne õppetöö algust haridusministeeriumile registreerimiseks ette panna. Õpetajad, kes hilise registreerimiseks ettepanemise tõttu õppetöö alguseks weel registreeritud ei ole, mõimwad kohalikud maakonna- ja linnakooliwalitsused ilma haridusministeeriumi registreerimata esialgelt õpetööle asuda lubada ainult siis, kui selleks seaguslikka tahtustsi ette näha ei ole.

4. Kõikide registreerimiseks ette pandud kui ka juba ennemalt registreeritud õpetajate kohta, kelle kohta registreerimiseks ettepanemisel ei ole antud käesolewale määrusele juurelisatud wormilehes nõutawaid teateid ühes tarwilikkude dokumendidega, tulewad puuduwad teated ja dokumendid kõige lähemal ajal registreerimale asutusele täiendamalt ette panna.

10. sept. 1920 a. Nr. 21867.

Kooliosafonna juhataja: E. Martinson.

Sekretääri abi: M. Bekker.

Alguskirjaga õige:

↳ Sekretääri abi: M. Bekker.

Krakiri.

Haridusministeeriumi määrus õpetajate registreerimise kohta.

§ 1. Õpetajaid registreerib ametisse ja ametist lahti asutus, kelle mõimupiiri kuulub wastawate õpeasutuste registreerimine.

§ 2. Registreerimise afutus kannab õpetajat, kes seaduslikus korras walitud, õpetajate nimekirja ja kustutat sealt need, keda ametist wabastatakse. Selle juures walwab ta eriti selle järele, et registreerimise õpetajal oleks õigus kohale astumiseks, et koht, millele õpetaja registreeritakse, waba oleks wähemalt sellest kuupäewast, millest arwates õpetaja sellele kohale registreeritakse ja et õpetaja kandidaadi ülesseadmine ja walimine kui ka õpetaja ametist lahkumine sünniks seaduslikus korras.

§ 3. Õpetajaid pannakse registreerimiseks ette kohaliku kooliwalitsuse kaudu. Ametisse registreerimise ettepanekule lisatakse juure:

1) teated registreeritawa kohta kindlaks määratud vormi järgi (V. lisa selle paragrahwi juure);

2) walimise protokollid ära kirjutades, milles tähendatud olgu:

a) walimise afutuse nimetus,

b) walimise aeg ja koht,

d) koos olnud walijate nimed,

e) walimise nimetus,

g) millal, kelle poolt ja mil wiisil oli õpetaja walimine awalikult wälja kuulutatud,

h) walimisele ilmunud wõi kirjalikult endid ülesannud kandidaadid, mis suguse haridusega ja praktikaga ja tähendus selle kohta, keda neist kandidaate ülesseadew afutus ette pannud (juure lisada protokoll kandidaadi ülesseadmise kohta),

i) walimise käik (kandidaatide hääletamise wiis, järjekord, tagajärjed ja lõpuks wõtte konstateerimine),

j) kui kandidaate ülesseadma afutuse poolt ettepanud kandidaadid walimise alla wõtmata jäetud, siis ka seaduses nõuetawate põhjuste äratähendamise (awalikkude algtoolide seaduse § 85 p. 5 märkus),

k) kutseõiguse õpetaja walimise puhul teated tema walimise põhjendawate asjaolude kohta,

l) mis kuupäewast ja kelleks pannakse ette õpetaja ametisse registreerida,

m) eritingimised asjaolude kohta, mis üleüldises korras ei ole kindlaks määratud (kui nad olemas).

Tähendus 1.: Kui registreeritaw enne seda mujal õpetaja ametis olnud, siis tuleb registreerimiseks ettepanemisel juure lisada teated õpetaja endise kohta kooliwalitsuse poolt selle üle, et õpetaja endisest kohast lahkumise kooliwalitsusele on õigel ajal teatatud, wõi — kui õpetaja üleminekul ühest koolist teise sünnib õppetöö ajal (juure arwatud pühade wahetajad) — et üleminekul ei

ole seaduslike talituste õpetaja endise kohta kooliwalitsuse poolt.

Tähendus 2.: Grafoolide üle walijad tuleb walimise protokollid ära kirjutades ettepanemise asemel teatada, mis kuupäewast ja kelleks pannakse ette õpetaja ametisse registreerida, tingimised, millistel õpetaja ametisse taubeldub ja kutseõiguse õpetaja ettepanemise puhul teated tema ettepanemise põhjendawate asjaolude kohta.

§ 4. Riiepa kui 3. paragrahwi 1. punktis tähendatud seisukorras, mille kohta registreerimisel teated antud, pärast muutumad, tuleb muutusest kohe teatada registreerimisele afutusele ühes tarwilikkude tõendawate dokumentide juurelisamisega.

§ 5. Õpetaja kandidaadi registreerimiseks ettepanemine peab sündima kolme päewa jooksul peale walimise. Kui wõimalik ei ole peale õpetaja walimise kohe registreerimisele afutusele kõiki vormilehes nõutawaid teateid anda ja kui puuduvad teated ei too registreerimiseks olulisi talituste, siis pannakse õpetaja ikkagi kohe peale walimise registreerimiseks ette ja saadetakse puuduvad teated järele esimesel wõimalusel.

Tähendus: Selle järele, kui wõrd puuduvad teated registreerimiseks olulised wõi wähema tähtsusega on, wõidakse õpetajat ametisse registreerida kas lõpuliselt wõi ainult esialgselt, wõi nõuda kiire korras tarwilikkude puudumate teadete wõi dokumentide järele saatmist, mille kättesaamisel alles registreerimine järgneba wõib.

§ 6. Kui registreerimisele afutusele on ette pandud tarwilikud teated ja neist selgub, et õpetaja ametisse astumiseks ei ole ees seaduslike talituste, siis registreeritakse õpetaja kohe ametisse ja teatakse sellest afutusele (wõi isikule), kes õpetaja registreerimiseks ette pani, registreeritawale õpetajale ja — kui registreeritaw enne seda mujal kooliwalitsuskorras õpetaja ametis oli — tema endise kohta kooliwalitsusele.

§ 7. Teadaandes ametisse registreerimise üle olgu tähendatud, kelleks ja mis ajast arwates on õpetaja ametisse registreeritud.

Tähendus 1.: Ilma õpetaja kutseta isikuid wõib ametisse registreerida ainult õpetaja kohustetäitjaks mitte kauemaks ajaks kui kooliaasta lõpuni ja ainult siis, kui seaduslikus korras toimepandud õpetaja walimisele ei olnud ilmunud wõi endid kirjalikult üles annud kutseõigusega õpetaja kandidaadid. Tähe

tasse kutsedigufeta õpetajat järgmiseks kooliaastaks edasi ametisse jätta, siis teatab sellest õpetajaid registreerimiseks ettepanemise asutus hiljemalt 2 kuud enne kooliaasta lõppu registreerimisele, kes kutsedigufeta õpetaja järgneva kooliaastaks edasi ametisse registreerida võib. Ei tehta registreerimisele asutusele ettepanekut kutsedigufeta õpetaja ametisse edasi jätmise kohta, siis võib registreerimise asutus kutsedigufeta õpetaja kooliaasta lõpust ametist lahti registreerida, sellest temale üks kuu enne kooliaasta lõppu teatades.

T ä h e n d u s 2.: Kui õpetaja registreerimine sünnib enne sügisest õppetöö algust, siis registreeritakse ta ametisse 1. augustist arvates, kui aga õppetöö ajal (ühes arvatud pühadevahelajal), siis registreeritakse õpetaja, kui ta enne seda mujal õpetaja ametis ei olnud, ametisse tema ametikooste täitmisele asumise ajast arvates, oli ta aga enne seda mujal õpetaja ametis, siis sellest ajast, millest teda endiselt kohast lahti on registreeritud, kui sellest ajast kunni tema ametikooste täitmisele asumise ajani ei ole mööda läinud üle kahe nädala, siis õpetaja ametikooste täitmisele asumise ajast arvates.

§ 8. Kui registreerimisele asutusele ettepanud teadetest või dokumentidest selgub, et ametisse registreerimiseks on ees seaduslikud takistused, siis jäetakse õpetaja registreerimata ja teatatakse sellest kohe registreerimisele õpetajale ja teda registreerimiseks ettepanemisele asutusele (või isikule).

§ 9. Ühes teadaandmisega ametisse registreerimise või registreerimata jätmise üle saadetakse tagasi registreerimisele ettepanud dokumentide kinnitatud ära kirjad, mille kättesaamise tõenduseks nende omanikud registreerimisele asutusele oma allkirjad saadavad. Registreerimisel ettepanud algdokumentide või kinnitatud ära kirjade kinnitamata ära kirjad kinnitatakse registreerimisele asutuse poolt, kellele nad jäävad tõendavaks materiaalselt registreerimisel ettepanud teadete üle.

§ 10. Kui registreerimisele asutuse poolt ühe nädala jooksul, haridusministeeriumi poolt registreerimise korral kahe nädala jooksul — pärast registreerimise ettepaneku või täiendavate teadete või dokumentide kättesaamist ei järgne eitamise vastus või täiendavate teadete või dokumentide nõudmine, siis loetakse ettepanud õpetaja registreeritaks tingimistel, millistel ta registreerimiseks on ettepanud.

T ä h e n d u s 3.: Nimetatud tähtaja

hulka ei loeta sellekohaste ametlikkude kirjade saadmisega ja postil viibimise aega.

11. Enne ametisse registreerimist ei või õpetaja ametikooste täitmisele asuda. Grandina võib õpetaja enne ametisse registreerimist ametikooste täitmisele asuda ainult maksimaalselt loaga, kes sel juhul ametisse ei peaks registreeritama, temale kohustatud on palga maksimaalselt registreerimata ametis olnud aja eest.

§ 12. Õpetaja ei või kohalt lahkuda, ilma et registreerimisele asutus teda oleks ametist lahti registreerinud. Kohalt lahtumine sünnib loomulikult kooliaasta lõpul. Lahtuja peab lahturist kirjalikult teatama hiljemalt üks kuu enne kooliaasta lõppu kooli ülemalpidajale, kes sellest kohe edasi teatab registreerimisele asutusele, kes lahtuja õpetaja ametist lahti registreerib, arvates kooliaasta lõpust, ja sellest kohe teatab õpetajale ja kooli ülemalpidajale.

§ 13. Pärast kooliaasta lõppu või õpetaja ajal võib õpetaja kohalt lahkuda mõjuvaid põhjustel ainult registreerimisele asutuse loaga, kus juures lahtumisele teatamine registreerimisele asutusele ja tema nõusoleku nõudmine peab sündima hiljemalt üks kuu enne lahtumist. Grandjuhjumistel võib registreerimisele asutus etteteatamise aega lühendada. Oma nõusolekust lahtumise kohta teatab registreerimisele asutus kirjalikult lahtujale õpetajale ja kooli ülemalpidajale, ühtlasi ära täiendades, mis ajani õpetaja oma ametikooste edasi täitma peab ja mis ajast arvates teda ametist lahti registreeritakse.

§ 14. Ühes lahtiregistreerimise teadaandmisega saadetakse lahtiregistreeritud õpetajale tema soovil korral tunnistus selle üle, mis ajast mis ajani ja kellena ta koolis töötanud ja kui suur on olnud tema nädalatuude arv igal kooliaastal.

§ 15. Õpetaja ametist tagandamise korral haridusministeeriumi otsuse põhjal loetakse ametist lahti registreeritaks kuupäevast, millal haridusministeeriumi otsus tehtud, kui otsuses ei ole teisist tähtaega määratud.

§ 16. Käesolevas määruses ette toodud tähtajad õpetajate ametisse astumisele kui ta ametist vabastamise asjus on siduvad ka õpetajate erakoolide õpetajate ja erakoolide ülemalpidajate kohta, kui selles asjas ei ole määratud nende vahel tehtud eralepingud.

Tallinnas, 8. sept. 1920 a. Nr. 21833.

Haridusminister: Fr. Sauer.

Kooliofotonna juhataja: E. Martinson.

Allkirjaga õige Sekretäär t. t. eest M. Becker.

1 № №	2 Ees- ning perekonnanimi ja haridus. Misjuures fooli või mitu klassi sellest ja millal lõpetanud? Kui haridus või kuurse omandatud eksamina, siis misjuures ja millal? Mitmendasse järku kuulub palga saamise suhtes?	3 Sünnimise aeg (aue kalendri j.), rahvus ja riigikodanõudus.	4 Mis keeles võib õpetada?	5 On enne õpetanud:			6 Misjuuresid õpetaneid on õpetanud kahel viimajel õppeaastal?
				a. misjuures koolides?	b. mis aja- mis ajani? (Aasta ja kuupäev.)	d. kas normaalkor- rundi, või kui välhem siis mitu?	

Tä h e n d u s I. Sahtrites 2., 3., 4. ja 10. nõutavale teadetele tulevad juure lisada sellekohased ametlikud dokumendid või nende seabuslikes korras kinnitatud ära kirjad.

Tä h e n d u s II. Kui õpetaja on palga saamise suhtes haridusministeeriumi poolt kõrgemasse järku arvatud, siis

tuleb peale hariduse kohta käivate tunnistuste juure lisada haridusministeeriumi sellekohane tunnistus või selle kinnitatud ära kiri.

Tä h e n d u s III. Igale hariduse kohta käivale dokumendile või tema kinnitatud ära kirjale tuleb juure lisada kinnitamata ära kiri.

Koolivalitsusele.

Osakond saabab siin juures s. a. „Niigi Teataja“ 61/26 numbris avaldatud Haridusministeeriumi määruse era õpeasutuste, klasside ja kursuste registreerimise kohta ühes vormilehtedega, mille järgi registreerimisel nõutavad teated anda tulevad, ja teatab:

1. Kõik Teie koolivalitsustonnas töötavad kesh- ning kõrgemad era õpeasutused, klassid ning kursused tulevad hiljemalt 1. augustiks s. a. haridusministeeriumile registreerimiseks ette panna.

2. Uute avatavate era õpeasutuste, klasside ning kursuste registreerimisel tuleb edaspidi kindlasti „määruses“ ettenähtud korras finni pidada.

3. Ühes asutuse registreerimiseks ettepanemisega pannakse registreerimiseks ette ka tema õpejõud. Kui uute õpeasutuste registreerimiseks ettepanemisel ei ole võimalik kõiki õpejõude registreerimiseks ette panna, või ettepanemate kohta kõiki teateid anda, siis tuleb juba täiendavalt teha esimesel võimalusel. Kohalt lahtujad kui ka uued ametisse astujad õpejõud pannakse ette registreerimale asutusele — ametist lahti või ametisse registreerimiseks, ühtlasi teatades, mis kuupäevast neid ametist lahti või ametisse registreerita soovitakse.

18. mail 1920. Nr. 2826.

Osakonna juhataja: E. Martinson.

Sekretäär: A. Starrkopf.

K r a k i r i .

Haridusministeeriumi määrus era õpeasutuste, klasside ja kursuste registreerimise kohta.

1. Kesh- ja kõrgemad era õpeasutused, klassid ning kursused registreeritakse haridusministeeriumi, alamaid — maakonna- või linnakoolivalitsuse poolt.

2. Avatavad õpeasutused, klassid ning kursused pannakse kuuluvuse järgi maakonna- või linnakoolivalitsustele, või nende kaudu haridusministeeriumile registreerimiseks ette hiljemalt kaks kuud enne nende avamist. Kui kahe kuu jooksul eitam vastus ei järgne, loetakse registreerimiseks ettepanud asutused registreeritult ja avatult.

3. Ühes registreerimise sooviavaldusega pannakse ette järgmised teated ja dokumendid:

a) tõestavad ametlikud dokumendid selle kohta, et asutajal õigus on era õpeasutust, klassi või kursust üleval pidada;

b) asutuse nimetus ja tüüp (ära tähendades, misjulguse haridusega võetakse vastu õpilasi, kas poeg- või tütarlapsi, või mõlemist soost isikutid ja kui kaua mäلتab asutuse õpекурсus);

d) asutuse aadress ja lähem raudtee jaam;

e) õpekeel;

g) kui esialgu mõned klassid, osakonnad või jaoskonnad avamata jäävad, siis misjulgused avatakse kohe;

h) kas teatakse sisse õpilaste tarvis magamisruumid, internaat, ühiselumuja;

i) kas on määratud asutusele igaaastast või ajutist toetust, kelle poolt, kui suurel määral ja mis asja peale nimelt;

j) teated õpetamiseks ning õpilaste elamiseks tarvisminemate hoonete ning ruumide, klassimööbli, õpeabinõude ja õpesiseseadete (kabinettide, raamatukogude jne.) kohta ühes kirjalisu kohustuseluga asutuse ülevalpidaja poolt, et tema selle eest hoolitseb, et asutuse ruumid vastaksid termishoidistele nõuetele — juure lisades kohaliku omavalitsuse arsti arvamist asutuse ruumide kohta — ja et asutus oleks varustatud tarviliste õppeabinõudega ja -siseseadetega.

k) teated õpejõudude kohta (nimi, vanadus, haridus, misjulguses klassis (osakonnas, jaoskonnas) misjulguseid õppeaineid ja mitu nädalatundi igaahtu registreeritavas asutuses õpetab, kus asutuses veel õpetab ja mitu tundi nädalas ja eriti juhataja kohta tõendused, et ta Eesti Vabariigi kodanik on ja riigikeelt oskab);

l) kolmes eksemplaaris õpe- ja tunnitavand, kui nad lahtu lähewad üleüldises korras maksmapandud wastawate asutuste õpe- ning tunnitavandest ja

m) asutuse põhikirja (kolmes eksemplaaris), kui asutus soowib iseralise põhikirja järgi töötada.

T ä h e n d u s : Punktidest l ja m tähendatud õpe- ning tunnitavand ja põhikirja pannakse maakonna- või linnakoolivalitsuse poolt haridusministeeriumile kinnitamiseks ette, kes ühe kuu jooksul pärast nende lättesaamist registreerimale asutusele nende kinnitamiseft või kinnitamata jätmiseft teatab.

Tallinnas, 18. aprillil 1920. a. Nr. 2580.

Haridusminister: K. Treffner.

Kooliosakonna juhataja: E. Martinson.

Algkirjaga bige:

Kooliosakonna sekretäär: A. Starrkopf.

Era õppeasutuste klasside ja kursuste registreerimisel nõutavad teated.

I. Üleüldised.

1. Kes on asutuse ülevalpidaja?
2. Asutuse täielik nimetus
3. Kellele arvatud (poeg või tütarlastele või mõlemist soost isikule)
4. a) kooli kohta: õpetajate ulatub õpetajate õpetajate
b) kursuste kohta: misjaguse haridusega mõeldakse vastu õpilaste ja kui kaua kestab õpetajate?
5. Õpetajad
6. Asutuse asukoht
7. Aadress
8. Lähem raudtee jaam
9. Kui eesmärgid mõned klassid, osakonnad või jaoskonnad avamata jäävad, siis misjaguse arvatakse lohe?
10. Kas seatakse siia õpilaste tarvis magamisruumid, internaat, ühiselumajad
11. Kas on määratud asutusele ajutist või igaaastast toetust, kelle poolt, kui suures määral ja mis asja peale nimelt?

II. Teated maa, ruumide, õppeabinõude ja õppefiskeelseadete kohta.

12. Asutusel on maad tarvitada; a) õues ja mäguplatšid hektari ruumimeetrit, b) aiamaas hekt r.m., d) õpetajate tarvitamiseks põllu- või karjamaad kokku hekt. r.m., e) muuks otstarbeks (ja milleks) hekt. r.m.
13. Kui palju on asutusel: a) klassitube: b) saale? d) võimlemisruume? e) söögitube? g) magamistube?
14. Mitu kantmeetrit õhuruumi on: a) kõige suuremas klassitoas? b) kõige väheimas? d) läbistiku igas klassi toas? e) saalis g) võimlemisruumis? h) söögitudades kokku? i) magamistubades kokku?
15. Alende valgustuspinna ja põrandapinna vahetorud: a) kõige valgemas klassitoas b) kõige pimedamas d) läbistiku igas klassis
16. Kui palju on õpilaste ja asutuse üleüldiselt tarvitamiseks teisi ruume ja misjaguseid?
17. Kus seisavad õpilaste üliirid?

18. On asutusel elektrit, gaasi, petroleumi või muu valgustus?
19. Misjagune on asutuse kütte (testkütte, ahjud)?
20. Mille kaudu sünnib õhupuhasutus?
21. Kuipalju on asutusel väljakäiguks: a) külmi asutuse ruumis b) külmi õues d) sooje veega e) sooje veega
22. Kuibas varustatakse asutust veega (veevärk, kaev, hallit, kui kaugel viimaseid asutusest)?
23. Kuipalju on õppeasutusel klassipinke: a) tahkestest? b) ühestest? d) muud (ja misjaguseid)
24. Kuipalju on: a) klassitahvlib? b) klassilaudu õpetajate tarvis (või kateedrid)? d) muud klassimööblid ja misjaguseid?
25. Misjagused õppefiskeelseadep (kabinetid, raamatukogud jne.) on asutusel?
26. Õpetajate raamatukogus on raamatuid: a) eestikeelseid kõidet, b) venekeelseid kõidet, d) saksa keelseid kõidet, e) muukeelseid kõidet
27. Õpilaste raamatukogus on raamatuid: a) eestikeelseid kõidet, b) venekeelseid kõidet, d) saksa keelseid kõidet, e) muukeelseid kõidet
28. Misjagused summad on assigneeritud: a) õppeabinõude muredsemiseks b) raamatu kogu peale

III. Teated õpetajate kohta

tulevad anda üleüldise vormilehe järgi, mille järgi õpetajate (ka avalikkude koolide õpetajate) kohta nende registreerimisel teated antakse. Selle juures võib nimetatud vormilehe 5., 6., 9., ja 10. lahtris nõutud teated andmata jätta, asja ühtlustamiseks on aga nende andmine soovitatav, kuna riigi poolt toetust saajate ja õigustega era õppeasutuste õpetajate kohta need teated nõutavad on.

T ä h e n d u s I. Teadetele tuleb juure lisada:

a) tõestav ametlik dokument selle kohta, et asutajal õigus on erasutust, klassi või kursust üleval pidada;

b) õpetamiseks ning õpilaste elamiseks tarvisminemate hoonete ning ruumide põhiplaanid skaalas 1:200 (1 sm. — 2 m.) ühes ruumide kõrguse äratähenamisega:

d) kirjalt kohustus asutuse ülevalpidaja poolt, et tema selle eest hoolitseb, et asutuse ruumid vastaksid terwishoidlisele nõudele;

e) kohaliku omavalitsuse arsti aramine asutuse ruumide kohta:

g) õppeainete järele korraldatud õppeabinõude nimefiri:

h) kolmes eksemplaaris õppe- ning tunnitawad, kui nad lahku lähewad üleüldises korras maksmapandub wastawate asutuste õppe- ning tunnitawadest:

i) asutuse põhifiri (kolmes eksemplaaris), kui asutus soowib iseäralise põhifirja järele töötada;

j) kirjalt tõendus asutuse juhataja kohta, et ta Eesti wabariigi kodanik on ja riigi keelt oskab.

192..... a.

Teadete andja allfiri

Rõigile maakonna- ja linnakooliwalitsustele.

Osakond saadab sellega eraalgkooli, era kõrgema algkooli ja erakeskkooli lõputunnistuste kawad. Whitlasi teatab Osakond, et neis tunnistustes wõidakse muukeelset tõlget tarwitada jelsamal wiisil, nagu see Osakonna 20. apr. s. a. nr. 2622 ringkirjas muukeelsete koolikoolide lõputunnistuste kohta on ära wõidatud.

Liisa: 8 tunnistuse kawa.

31. mail 1920. a. Nr. 2912.

Osakonna juhataja: E. Martinson.

Sekretäär: A. Starrkopf.

Tunnistus.

Selle tunnistuse omanik (nimi ja perekonnanimi)

õppis..... kõrgemas eraalgkoolis..... (sellest ajast selle ajani) ja tegi 1920 a. seitse-aastalise kõrgema algkooli kursuse ulatuses haridusministeeriumi 1920 a. 17. aprilli määruse Nr. 2601 põhjal korraldatud komisjonis eksami ära, millega ta lõi need õigused omandanud, mis awalikkude kõrgemate algkoolide lõpetajatele makswate seadustega ja määrustega kindlustatud.

Eksamil ilmutas N. N. järgmisi teadmisi ja wõitmisi:

Eesti keeles
Laulmises
Wõimlemises
Rästitõõs
Tõonistamises, woolimises ja ilufirjas

No

Matematikas (arwuteaduses, geometrias ja algebras)
Loodusloos ja füüsikas
Maade eadus
Ujaloos
Uhistondteaduses
..... keeles
..... keeles

Tunnistuste järgi on (perekonnanimi) riigi kodanik, sündinud (aeg koht).

19..... a.

Kooliwalitsuse esitaja
Koolijuhataja

Õpetajad {

Tunnistus.

Selle tunnistuse omanik (nimi ja perekonnanimi) õppis erakoolis (sellest ajast selle ajani) ja tegi 19..... aastal kuul nelja-aastalise algkooli kursuse ulatuses haridusministeeriumi 1920 a. 17. aprillil määruse Nr. 2601 põhjal korraldatud komisjonis eksami ära, millega ta wõutawa Kogu 1919 a. 19. sept. määrusega maksma pandud koolikohustuse on äätinud.

Eksamil ilmutas N. N. järgmisi teadmisi ja wõitmisi:

Kobuloos
Eesti keeles
Laulmises
Wõimlemises
Rästitõõs
Tõonistamises, woolimises ja ilufirjas

No

Arwuteaduses ja geometrias
Loodusteadus
Maadeteadus
Ujaloos
..... keeles

Tunnistuste järgi on (perekonnanimi) riigi kodanik, sündinud (aeg ja koht)

19..... a.

Kooliwalitsuse esitaja
Koolijuhataja

E. t.

Õpetajad {

Tunnistus.

Selle tunnistuse omanil (nimi ja perekonna nimi) õppis (sellest ajast selle ajani) (erakoolis, kooli nimetus), ja tegi peale selle kooli täieliku kursuse lõpetamist 1920 aastal haridusministeeriumi 1920 a. 17 aprilli määruse Nr. 2601 põhjal korraldatud komisjonis essami ära, millega ta õit neeb õigused omandas, mis awalikkude keskkoolide (gümnaasiumite eht reaalgümnaas.) lõpetajaile maksimate seadustega ja määrustega kindlustatud (nimi perekonna nimi) teadmised ja võimised on lõputokunõttes komisjoni poolt järgmiselt hinnatud:

1. Eesti keeles
2. Matemaatikas (arvuteaduses, algebras, geometrias ja trigonomeetrias)
3. Loobusteaduses
4. Füüsikas
5. Maadeteaduses
6. Kosmograafias
7. Ajaloos
8. Ühiskondteaduses
9. Filosoofia eeltursuses
10. keeles
11. keeles
12. keeles
13. keeles
14.
15.

Tunnistuste järgi on (nimi ja perekonna nimi) (selle ja selle) riigi kodanik, sündinud (kuupäev) 19..... aastal (linnas, wallas, maakonnas).

192..... a.
Haridusministeeriumi esitaja
Koolijuhataja
Õpetaja

Rutuline.

Kõikidele maakonna- ja linnakooliwalitsustele.

Et koolimajade remonteerimises uute ehitamises kooliwalitsustele appi tulla, selles juhtes, et aidata muretseda tarwisminewaid ehitusmaterjaali (plekki, klaasi jne.), palub osakond teatada, palju wajas kooliwalitsus endale allumate koolide majade remonteerimiseks ja uute ehitamiseks ehitusmaterjaali.

26. augustil 1920 a. Nr. 54959.

Osakonna juhataja (allkiri)

Sekretäär: R. Rumma

Krakiri.

Kõigile kooliwalitsustele.

Viimasel ajal on juhtumisi olnud, kus õpetajais registreerimiseks massiliselt wäljamaa kodanikke ette pannakse. Sel puhul seletab Ministeerium Kooliwalitsustele teadmiseks, wastawate korralduste tegemiseks koolijuhatajatele ja kuulutamiseks, et Haridusnõukogu 21. augusti s. a. otsuse järele wäljamaa kodanikke õpetajais wõib registreerida ainult sel juhtumisel, kui wastawale kohale Eesti Wabariigi kodanikke ei leidu.

Õhharwamiste arahoidmiseks lijab Ministeerium juure, et käesolewal juhtumisel ei ole tähtis rahwus, waid riikondsus.

2. sept. 1920 a. Nr. 21737.

Haridusminister: Fr. Sauer.

Osakonna juhataja: E. Martinson.

Allkirjaga õige: Sekretäär: (allkiri)

Krakiri.

Kõikidele maakonna- ja linnakooliwalitsustele ja riigikoolide juhatajatele.

Haridusministeerium teatab wastawate korralduste tegemiseks, et Eesti Wabariigi piirides olewais awalikus kui ka erakoolides õpejõudubets wõiwad olla ainult Eesti Wabariigi kodanikkud.

Erandina wõiwad wäljamaa alamab ajutisteks õpejõudubets olla ainult siis, kui Eesti kodanikke saada wõimalik ei ole, kuid erandiks tuleb igal üksikul justumisel haridusministeeriumilt luba nõutada.

3. sept. 1930 a. Nr. 12440.

Haridusminister: Fr. Sauer.

Rantslei juhataja: J. Rebane.

Allkirjaga õige Asjaajaja Kaalep.

Kõigile kooliwalitsustele.

Osakond saadab siin juures Teile juhtnõõrits ja täitmiseks „Haridusministeeriumi määruse algkooli tunnikawa kohta“ ja „Haridusministeeriumi korralduse algkooli tunnikawa tarwitusele wõtmise kohta“.

Liisa: mainitud „määrus“ ja „korraldus“.

7. sept. 1920. a. Nr. 21807.

Osakonna juhataja abi: (allkiri).

Sekretääri k. t.: (allkiri).

Saribusministeeriumi määrus algkooli tunnikava kohta.

Sellega määratakse algkooli tunnikava järgmisena kindlaks :

Õppeained.	Klassid õppeaastab.						T ä h e n d u s e d .
	1	2	3	4	5	6	
1. Kodulugu	4	4	4	—	—	—	1) Soovitam 4 poolttundi.
2. Emakeel	6	6	5	5	4	4	2) Arvamisõpetus (aritmeetika), geomeetria, algeebra.
3. Laulmine	2	2	2	2	2	2	3) Ühes geomeetrilise jonnistamisega.
4. Võimlemine	2 ¹⁾	2 ¹⁾	2	2	2	2	4) Bioloogia, füüsika, mineraloogia ja terwishoid.
5. Tööõpetus (käsitöö)	2	2	2	2	2	2	5) Maateadus, maalugu, maade-teadus.
6. Joonistamine	2	2	2	2	2	2	6) Ühiskonnalugu, kodaniku õigused ja kohused, kodaniku eetika.
7. Matemaatika ²⁾	3	5	6	5	5	5 ^{b)}	7) Eesti õppekeelega koolis Inglise keel, mitte-eestikeelseis koolides Eesti keel.
8. Loobusõpetus ⁴⁾	—	—	—	4	5	6	8) Eesti õppekeelega koolis Saksa keel mitte-eestikeelseis koolides — Inglise keel.
9. Geograafia ⁵⁾	—	—	—	2	3	2	
10. Ajalugu	—	—	—	2	2	2	
11. Ühiskonnadõpetus ⁶⁾	—	—	—	—	—	1	
12. 1 mõdras keel ⁷⁾	—	—	4	4	4	4	
13. 2 mõdras keel ⁸⁾	—	—	—	—	3	3	
K o k k u	23	23	28	30	34	36	

Tallinnas, 4. septembril 1920. a. Nr. 21778.

Saribusminister : (allkiri).

Kooliofakonna juhataja : (allkiri).

Dige : Sekretäri k. t. : (allkiri).

K r a f i r i .

Saribusministeeriumi korraldus algkooli tunnikava tarvitusele mõt-mise kohta.

1. 1920. a. 4. septembri nr. 21778 kindlaks määratud tunnikava tuleb kõigis avalikkudes ning era algkoolides kui ka avalikkude ja era kooli- ning kuisekoolide vastavais klassides tarvitusele võtta — 1920/21. kooliaastal esimese viie õppeaasta (klassi) kohta täiel määraval, kuna kuenda õppeaasta (klassi) kohta pedagoogika-ndulogud temas oma arandgemise järele vähemaid muudatusi mõivad ette võtta, 1921/22. kooliaastast

peale aga tarvitusele võtta kõige kuue õppeaasta (klassi) kohta täiel määraval. Selle juures tuleb filmas pibada :

a) Eesti õppekeelega koolides, kus see võimalik on, hakatakse Inglise keelt esimese mõdra keelena õpetama 3.—6. õppeaastast täie tunniarvu juures, kuna Wene keel selle juures teise mõdra keele kohale nihkub, kus aga Inglise keele õpetamine efiotsa võimalik ei ole, jääb efiialgu esimese mõdra keele kohale endiselt Wene keel ;

b) mitte eestikeelseis koolides, kus Inglise keele õpetamine efiotsa võimalik ei ole, jääb teise mõdra keele kohale efiialgu see keel, mida siitamaani teise mõdra keelena õpetati.

2. Koolidel, kes soovivad muudatusi ette võtta nende klasside tunnikavas, mille kohta tunnikavad täiel määral maksma hakavad, tuleb kohalikkude koolivalitsuste kaudu haridusministeeriumis sellekohaste motiveeritud soovivaldustega esineda enne sügiseft õppetöö algust, õppetöö kestel aga hiljemalt üks kuu enne soovitatavate muudatuste koolis maksmapanemist.

3. Uue tunnikava maksmapanemisega kaotavad oma maksuse vastavate õppeaastate kohta endised sellekohased määrused.

Tallinnas, 4. sept. 1920. a. Nr. 21779.

Haridusminister: (allkiri).

Kooliosakonna juhataja: (allkiri).

Dige: Sekretääri k. t.: (allkiri).

K r a t i r i .

Maakonna ja linnakoolivalitsusele.

Kui õpetaja, kelle tunnistused kaduma läinud või kättesaadaval ei ole, nende olemasolemist ja sisu maakonna- või linnakoolivalitsusele kohe usaldusväärilise ja asjast kindlasti teadja isiku läbi tõendab, võib vastava koolivalitsus, sellekohast akti kokku seades, õpetajale aktiisulise tunnistuse välja anda.

Väljaantud tunnistuse põhjal võib isikut, kui muud nõuded täidetud, õpetajaks registreerida, tunnistuse fiskele ja ametikohale vastavalt.

11. sept. 1920 a. Nr. 21886.

Haridusminister: Fr. Sauer.

Kooliosakonna juhataja: E. Martinson.

Algkirjaga dige: Sekretääri eest M. Bekker.

K r a t i r i .

Riigile maakonna- ning linnakoolivalitsustele ja riigikoolide juhatajatele.

Osakond saabab siin juures „Haridusministeeriumi korralduse kestkooli tunnikava tarvitamise kohta 1920/21 kooliaastal“ juhtnõuete ja tarvilikkude korralduste tegemiseks.

Osakonna juhataja: E. Martinson.

11. sept. 1920 a. Nr. 21887.

Sekretääri abi: M. Bekker.

Algkirjaga dige: Sekretääri abi: M. Bekker.

K r a t i r i .

Haridusministeeriumi korraldus kestkooli tunnikava tarvitamise kohta 1920/21 kooliaastal.

1. Kestkoolide 7.—11. õppeaasta kohta jääb peajoontes maksma endine tunnikava allpool toodud muudatuste ning täiendustega.

2. Esimeseks võõrats keeleks määratakse sellega eestikeelsetes koolides Inglise keel, teiseks Saksa keel, kolmandaks realkoolides ja realgümnaasiumide realharus—õpilaste valitu järele Vene keel, või Prantjuse keel, gümnaasiumides ja realgümnaasiumide gümnaasialharus — Ladina keel.

Mitteeestikeelsetes koolides on esimeseks võõrats keeleks Eesti keel, teiseks Inglise keel, kolmandaks sama keel, mis eestikeelsetes koolides, väljaarvatud Vene õpetealega koolid, kus Vene keele asemel kolmandama võõra keelena Saksa keel tarvitusele võetakse.

3. § 2. teostamisel tuleb järgmiselt talitada:

a) Kus Inglise keele õpetajad olemas, seatakse Inglise keel esimese võõra keele (mitteeestikeelsetes koolides teise) kohale kohe termes kooli ulatuses, tunni arvu 4 peale kõigi klasside kohta kindlaks määrates, kus aga Inglise keele õpetajad puuduvad, seal võib esimese tema kohale jääda keel, mis varem seal oli.

b) Inglise keele esimesele kohale asetamisel nihtub Vene keel 3.-le kohale, kui sellele kohale selle korralduse § 2. järele mitte mõni teine keel ei tule.

d) Kolmandama võõra keele õpetamine algab 8. õppeaastast: kus seda keelt aga möödaläinud kooliaastal 6.-dal õppeaastal õpetati, seal jääb ta 1920/21 kooliaastaks ka 7.-dal õppeaastal 2-ke nädalatunni juures alles.

e) Kõik võõrad keeled, mis selle korra järele mitte 3-me esimese võõra keele kohale määratud ei ole, tulevad järkjärgult koolist välja jätta: tänovõu võib nende õpetamist jätkata (s. o. algades klassi kõrgemalt kui läinud kooliaastal) 2 nädalatunniga.

4. Peale eelpool toodud muudatuste võib iga üksiku kooli kohta pedagoogikanõuete ette võtta vähemaid muutusi, kui seda tingivad endistel aastatel tegelikult teostatud tunnikavad või ülemineku ajal erilised olud.

5. Realkoolides tuleb 6.-ma klassi kursus nii korraldada, et temale loomulikult kahe klassi (7.-ma ja 8 ma) kursus järgneba võiks.

6. Realkoolides tuleb loodusõpetuse ja matemaatika tundide arvu kokku 2 võõra igas klassis suuremaks määrata, kui see 1919 a. 11. jaanuari tabelis ette nähtud ja nagu see varemgi lubatud oli.

Tallinnas, 10. sept. 1920 a. Nr. 21869.

Haridusminister: Fr. Sauer.

Kooliosakonna juhataja: E. Martinson.

Algkirjaga dige Sekretääri abi M. Bekker.

juudid, 4,4% wenelased ja 2% muulased, wabakuulajatest 80,6% eestilased, 5,1% sakslased, 8,2% juudid, 4,1% wenelased ja 2% muulased; sugupoolte järele on üliõpilastest

27% naisterahwaid, 73% meesterahwaid wabakuulajatest 30,6% naisterahwaid, 69,4% meesterahwaid.

Ülikooli hoolekandja: P. Põld.

Tartus, 26 V. 1920 a.

Aratiri.

Üliõpilased. (incl. 1920 a. V. exmatrikuleeritud).

Teaduskondade järele	Alamus			Rahvus									Sugupoolt			
	Eesti alamad	Wäljann.	Roffu	Eesti	Saksa	Läti	Leedu	Inglise	Amerika	Poola	Sooime	Suuta	Wene	Mees	Naine	Roffu
Ajaloo-filosoofia	73	4	77	67	4	—	1	—	—	1	—	2	2	35	42	77
Diguss-teaduskond	126	8	134	112	11	—	1	1	—	—	—	3	6	114	20	134
Mat.-loodusteaduskond	157	11	168	137	19	4	—	—	—	—	1	1	6	129	39	168
Arsti-teaduskond	220	36	256	170	26	2	1	—	—	1	—	42	14	175	81	256
Põllumajanduse	75	1	76	71	5	—	—	—	—	—	—	—	—	61	15	76
Loomaarsti teaduskond	8	7	15	6	1	1	—	—	1	—	—	—	6	13	2	15
Uhu-teaduskond	17	1	18	13	5	—	—	—	—	—	—	—	—	17	1	18
	676	68	744	576	71	7	3	1	1	2	1	48	34	544	200	744
Rohuteaduse kuulajad	14	—	14	11	1	—	—	—	—	—	—	1	1	10	4	14
Roffu	690	68	758	587	72	7	3	1	1	2	1	49	35	554	204	758

Tartus, 26 V. 1920 a.

Aratiri.

Wabakuulajad.

Teaduskondade järele	Alamus			Rahvus						Sugupoolt		
	Eesti alamad	Wäljann. maalased	Roffu	Eesti	Saksa	Läti	Leedu	Suuta	Wene	Mees	Naine	Roffu
Ajaloo-filosoofia	15	—	15	14	—	—	—	1	—	7	8	15
Diguss-teaduskond	19	—	19	18	—	—	—	1	—	17	2	19
Mat.-loodusteaduskond	29	6	15	8	1	—	1	2	3	12	3	15
Arsti-teaduskond	22	2	24	17	1	1	—	4	1	16	8	24
Põllumajanduse teaduskond	17	—	17	16	1	—	—	—	—	10	7	17
Loomaarsti teaduskond	1	1	2	1	1	—	—	—	—	—	2	2
Uhu-teaduskond	5	1	6	5	1	—	—	—	—	6	—	6
Roffu	88	10	98	79	5	1	1	8	4	68	30	98

Kõigi algkoolide juhatajale ja hooletogudele.

Koolisunduse teostamine on tekitanud käesoleval õppeaastal mõnesuguseid raskusi. Raskuste hindamiseks ja kõrvaldamiseks on tarvilikud enam-vähem kindlad andmed kohtadelt. Sellepärast palub ministereerium koolijuhatajaid ja hooletogusid alamal järgneva kava järele teateid saata. Kus kindlad teated puuduvad, tulevad umbtähtsed anda (jeda ära tähendades). Teated käivad algkoolide 1—4. õppeaasta õpilaste kohta. Asja rutulise pärast tuleb saata üks teatelehe eksemplaar hiljemalt 20. juuniks s. a. otsekohe ministereeriumile, teine eksemplaar maatonna- või linnakoolivalitjusele.

Tallinnas, 22. mail 1920. a. Nr. 2872.
Haridusministereeriumi kooliosakonna

juhataja: E. Martinson.

Sekretääri eest: M. Bekker.

Teated

koolisunduse teostamise üle
1919/1920. õppeaastal.

..... koolis

..... (kooli asukoht: linn, alev, või maakond ja wald).

1. Õpilaste arv koolis 191/920. õppeaastal (ajal, kus kõige rohkem õpilasi oli)
2. IV õppeaasta õpilastest käisid korralikult koolis kuni õppeaja lõpuni õpilast; neist lõpetasid algkooli kursuse õpilast.
3. 1.—4. õppeaasta õpilastest ei ole kuni õppeaja lõpuni koolis käinud õpilast, nendest: a) haiguse, surma, õnnetute juhtumiste pärast, või muil sarnasel (wabandawail) põhjustel õpilast, b) karja minemise pärast õpilast, d) muusse teenistusse astumise pärast õpilast, e) muil põhjustel ja misugustel peaaesjalikult õpilast
4. Misuguse elukutsega lastewanemate laste hulgaft oli kõige rohkem koolist puudujaid õpilasi:

5. Lastewanemaift või hooletandjaift on trahwitud koolisunduse mittetäitmise pärast isikut margalise kogusummaga.
6. Trahw on sisse nõudmata isikut margalises kogusummas.
7. Algkoolis õppivate laste palgalisesse ametisse wõtmise pärast on kohtulitule wastutusele wõetud isikut. Neift on trahwitud (kui teada on) isikut margalise kogusummaga.
8. Tuleks weel kohtulitule wastutusele isikut.
9. Puudustkannatawaid õpilasi oli koolis last.
10. Neift said kooliskäimiseks toetust last margalise kogusumma wäärtuses (mil näol ja kelle poolt?)

11. Puudustkannatawade toetamine: a) on korraliku kooliskäimise wõimaldanud õpilasele, b) ei ole jeda suutnud teha õpilasele.
12. Koolijuhataja ja hooletogu arwamine selle kohta, misugused taktisused on koolisunduse teostamisel kõige olulisemad ja mis tuleks teha nende kõrvaldamiseks
13. Korraliku kooliskäimise wõimaldamiseks lähets puudustkannatawaille õpilastele aastas toetust waja: a) ühele õpilasele marga suuruses, b) kõigile koftu marga suuruses.
14. Kas on koolisunduse tõttu kooliskäimine käesolewal kooliaastal üleüldiselt korralikum olnud kui eelmisel kooliaastal?

..... juunil 1920. a.

Teabete andja:

**Maakohtade liigitus, mille järele õpetajatele riigi poolt
elukallidusliha maksetakse.**

M a a k o h a d.	L i i g i d.			
	I	II	III	IV
1. Harjuma			1	
Kõnne alev	1			
Lofa ja Pärispä		1		
Kaislaar	1			
2. Tallinna linn	1			
3. Särvamaa				1
Tapa		1		
Lehise ja Aegviidu			1	
Katte, Uudeküla			1	
Türi			1	
4. Paide linn			1	
5. Läänemaa				1
6. Saapsalu linn			1	
7. Pefserimaa ja linn	1			
8. Pärnumaa				1
Mõisetalu ja Heimaste			1	
9. Pärnu linn			1	
10. Saaremaa ja Kuresaar				1
Kärdla wabrik			1	
11. Tartumaa				1
Mustve ja Nuustaku alev			1	
Beerite alev		1		
Elwa			1	
Jõgera, Vohusuu, Peipsirand 20 w.			1	
12. Tartu linn		1		
13. Valga maakond		1		
14. " linn		1		
15. Viljandimaa				1
16. " linn			1	
17. Virumaa			1	
Kakvere linn ja Kõrnu		1		
Jõela, Beetri, Waiwara, Wota, Jõhwi, Werhneefelo, Sõwenetsi, Mustajõe, Jisaku, Muta ja Tudolinna	1			
18. Narwa linn	1			
Narwa-Jõesuu	1			
19. Wõrumaa	1			
" linn	1			

Arwustituforraalvoja: A. Weinmann.

Eraoolide toetusraha 1920. a.

K o o l i n i m i .	Üleüldse.	Ühes kuus.	M ä r k u s e d .
Tallinna Vene poepl. gümnaasium	98.000 —	8.166 66	
tütarl.	98.000 —	8.166 66	
Vendri tütarlaste gümnaasium	134.400 —	11.200 —	
Tallinna W. stholmi gümnaasium	palgad	palgad	15. maist.
Kaarli kogud. "	28 000 —	2.333 33	1. aug. toet. seismas eel- arve kinnitamise.
Collège'le	30.000 —	2.500 —	
Muusikakool	200.000 —	16.666 66	
J. Kirsi-puu eraprogrammnaasium	19.819 60	1.651 63	1. p. Sp. palgad 2 viimast. klassis.
Paide Saksa erakeskkool	11.000 —	—	Ühefordne abi 1. pool.
Pärnu " reaalgümnaasium	15.000 —	—	1. pool. ühef.
Saaremaa Kuresaare Saksa gümnaasium	47.180 —	3.931 66	
Tartumaa Nuustatu l. l.	11.900 —	991 66	
Tartu linna S. Treffneri gümnaasium	palgad	palgad	Ma 1920/21. l. a.
reaal-kommerckikool	"	"	" " " "
Saksa gümnaasium	"	"	" " " "
E. N. K. S. naisgümnaasium	"	"	" " " "
N. S. naisstauban. kool	elufallidus. I.	elufallidus. I.	" " " "
Sp. Üh. Vene gümnaasium	168.000 —	14.000 —	
Har.-j. Ohtukool	20.000 —	—	1. pool ühef.
Kõrgem Muusikakool	—	—	Selarwe korras.
Walga Saksa era l. l.	11.200 —	—	1. p. ühefordf.
Vene	12.000 —	—	1. " "
Wiljandimaa-Tõrwa reaalgümnaasium	56.000 —	4.666 66	
Wiljandi linna S. S. naisgümnaasium	palgad	palgad	1. augustist.
Wirumaa Ratwere Czernay Saksa erakool	10.000 —	—	Ühefordf.
Wõrumaa Käpina reaalgümnaasium	palgad	palgad	1. augustist.
Wõru linna meesgümnaasium	palgad	palgad	" "
tütarlaste gümnaasium	"	"	" "
Tartu linna "Pallas" kunstikool	60.000 —	—	Ühefordf.
" " Naisühingu lastikool	palgad	palgad	

Arvustituforraldaja: A. Weinmann.

Spetajate pall ühe kuue eest.

Hariduse järt.	T e e n i s t u s l i f a d e a r w u d .													
	0		1		2		3		4		5		6	
	J ä r g u d e l u f a l l i d u s e j ä r e l e .													
	I	IV	I	IV	I	IV	I	IV	I	IV	I	IV	I	IV
I	1075	825	1125	875	1175	925	1225	975	1275	1026	1325	1075	1375	1125
II	1000	750	1050	800	1100	850	1150	900	1200	950	1250	1000	1300	1050
III	900	650	950	700	1000	750	1050	800	1100	850	1150	900	1200	950
IV	825	575	875	625	925	675	975	725	1025	775	1075	825	1125	875
V	750	500	800	550	850	600	650	650	950	700	1000	750	1050	800

Cesti Sotsialdemokraatlike Tööliste Partei hääletandjana
ilmub Tallinnas suur poliitiline ja kirjandusline päewaleht

„SOTSIALDEMOKRAAT“

„Sotsialdemokraadi“ peaulesandeks on — töötawa rahwa hulkasid äratada ja ergutada: et nad oma klassifitsusid õieti tundma õpiks; et nad ühel meel oma kasusid kaitsaks ja oma seisukorra parandamise eest võitleks; et sel otstarbel kõit töötawad rahwahulgad linnas ja maal tööliste ühifustesse, maataameeste seltsidesse, ametiühifustesse ja sotsialdemokraatlike tööliste partei osakondadesse koondussid.

Sest ainult ühendus teeb tugewaks.

Kui kõit töötaw rahwas üle terve Cesti Wabariigi on niiviisi ühendusse astunud ja kogu liitunud, siis on tema jõud, millele ükski võim ei suuda vastu panna.

Mitte mõisnikud, rikkad suuratalunikud ja jõukad angeldajad ei pea Cesti wabariiki walitsema, waid töötawa rahwa hulgas.

Mõisnikkude klass peab Cesti pinnalt hoopis kaduma. See on meie rahwa kindel ja ühemeelne tahtmine, nagu tema Mutawa Kogu läbi on selgesti ilmits tulnud.

Mutaw Kogu on otsustanud: kõit mõisad lähem id rahwa omanduseks.

Kuid iga seabust võib ära muuta, ja mõisnikud ning igatsforti tagurlastes ei maga, waid koguvad oma jõudusid ja teewad oma musta õnistanise tööd, et suurt maa-uuendust nurja ajada.

Sellepärast ei tohi uuenduse sõbrad mitte käpa rüppe lasta ja puhkama heita. Ei, weel suurema hoole ja agarusega, kui siiarant, peawad nad ka oma jõudusid koguma ja korraldama. Kõige pealt peab töötaw rahwas

õetwel olema ja poliitita elu kõige suurema hoolega tähele panema.

Sellepärast peab iga tõsine uuenduste poolehoidja „Sotsialdemokraadi“ tellijaks ja lugejaks hakkama.

„Sotsialdemokraat“ on kõigi tagurlaste ja mustade jõudude leppimata wastane.

„Sotsialdemokraat“ peab wäsimata võitlust pappide ja parunite võimu vastu.

„Sotsialdemokraat“ ei jäta ühegi sahkerdaja, angeldaja ja äraandja musta tegu, millest ta teada saab, awailtusse häbipoosti naelutamata.

Igas kodumaa nurgas on „Sotsialdemokraadi“ tublid ja osawa sulega kaastöölisi ja kirjajatajaid, kes kõit wäärnähtuses „Sotsialdemokraadi“ meergude laudu awaliku arwamise kohtulana ette toowad, aga igale heale ja õigele asjale õiglaselt kiitust annawad.

„Sotsialdemokraati“ toetab oma kaastööga suur kogu tuntud kirjamehi ja haritud jõudusid.

Iga tõsise uuenduste sõbra kohus on „Sotsialdemokraati“ laiali laotada ja temale poolehoidjad koguda.

Tellimisi wõtawad vastu kõit Cesti wabariigi postkontoris, partei organisatsioonid, suuremad raamatutauplused ja paljud lugupeetud seltskonna tegelased.

Tellimise hind: 1 kuu peale postiga 75 m. — p., postita 68 m. — p.
2 " " " 150 " — " " 136 " — "
3 " " " 225 " — " " 204 " — "

Kuulutuste hinnad: Lehe eesotsas 5 m. — p. m./m. — Kuulutuste küljel 3 m. m./m. Teisti küljel 6 m. m./m.

Töötõimise ja ametiühifuste kuulutused poole hinnaga.

Toimetus ja talitus Tallinnas, Kuninga tänaw nr. 6.

Rontor on awatud tella 8—6.

Adress kirjawahetuseks: Tallinn, „Sotsialdemokraat“. — Telefoni nr. 351.

Kirjastus A. S. „Warrat'u“ väljaandel on ilmunud kooliraamatud:

- E. Elmanowitsch ja M. Uusna. Wene kirjaniitud Eesti koolidele. Sõnas-
titluga. Nr. 1. M. Ю. Лермонтов. Hind 50.—
- M. Kimski-Korjakoff, Praktiline harmoonia õperaamat. I osa. Tõlkinud
J. Zeiger. Hind 40.—
- M. Kimski-Korjakoff, Praktiline harmoonia õperaamat. II osa. Tõlkinud
J. Zeiger. Hind 60.—
- A. Krims-Kotkas, Wenekeelne lugemisraamat Eesti koolidele. I osa,
IV keele õpeaasta. Ühes sõnastitluga. Hind 80.—
- Viktor Pärs, Algebra ülesannete kogu. I osa. Hind 72.—
- M. Uniwer, Kaswatusteadus. I osa. Hind 80.—
- Willem Reiman, Eesti ajalugu. Trükitis korraldanud cand. hist. S. Sepp.
Hind 100.—
- Gustaw Suits, Eesti lugemisraamat. II osa. Hind 75.—
- Eduard Tennman, Kirik arenemiskäigul. Kirikuloo õperaamat. I osa.
Hind 30.—

Ilmuksel:

- A. Haman, Inglis-Eesti sõnaraamat väljarääkimise õpetusega (Sihaldab
kõik tarwilikud sõnad.)
- A. Haman, Japanese stories by L. Hearn. I and II volume.
- E. Karlson, Rahelordne raamatupidamine.
Cand. math. J. Lang, Füüsika. Rahwakoolile ja keskkooli esimesele astmele.
Inženerid E. Maltenet ja M. Keskküla, Füüsika õperaamat keskkooli kõrgema-
tele klassidele.
- Willem Nano, Trigonomeetria õperaamat keskkoolidele.
- S. Pezold, The English Reading Book (Inglise lugemisraamat).
- Märt Saar, Koorilaulud. 10 kompositsiooni.
- Gustaw Suits, Eesti lugemisraamat. I osa. Teine täiendatud trükk.
- Peeter Treiberg, Kõige uuem aeg (1789—1914). Ujaloo käsiraamat.
- Ed. Tennmann, Kirik arenemiskäigul. Kiriku ajaloo käsiraamat. II osa.
- A. Weikmann, Profsetide väljaarwamise tabelid.
- Prof. W. Jerusalem, Psühholoogia õperaamat. A. Kuks'i toimetusel.
- M. Uniwer, Kaswatusteadus. II osa.
- Prof. Tshelpanoff, Loogika õperaamat A. Kuks'i toimetusel.
- Prof. R. Wipper, Uus aeg (1500—1786). Tõlkinud M. Tork. Toi-
metanud ja täiendanud J. Tork.

Kooliõpetajatele ja raamatukogutele anname oma raamatute päält
15% ja wõõraste päält 10% hinnaalandust. Et meie raamatukaupmeeste
ühingu 33¹/₃% hinnaalanduse nõuet ei täitnud, on „Warraku“, „Oda-
mehe“ ja „Koor Eesti Kirjastuse“ uuemad väljaanded saada üffi „War-
raku“ raamatukauplustest Tallinnas: Harju tän. 48 ja Tartus: Kiiuikli
tän. 24, Tallinnas „Waba Maa“ kontoris, Harju tän. 43, „Odamehe“
rmitpl. Tartus ja Rakweres: J. Sarapi rmitpl.